

รายงานการวิจัย

เรื่อง

พระธาตุสำคัญในล้านช้าง :

วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ และความสัมพันธ์กับผู้คนสองฝั่งโขง

Important Pagodas in Lan Xang : Analysis from Historical Buddhist Art

and The Relation with People in Basin of The Mekong River

โดย

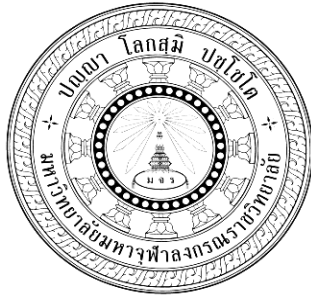
นายธีระวัฒน์ แสนคำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760128

รายงานการวิจัย

เรื่อง

พระธาตุสำคัญในล้านช้าง :

วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ และความสัมพันธ์กับผู้คนสองฝั่งโขง

Important Pagodas in Lan Xang : Analysis from Historical Buddhist Art
and The Relation with People in Basin of The Mekong River

โดย

นายธีระวัฒน์ แสนคำ

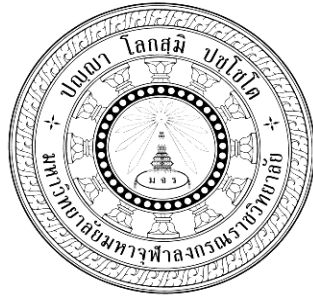
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760128

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Important Pagodas in Lan Xang : Analysis from Historical Buddhist Art
and The Relation with People in Basin of The Mekong River

By

Mr. Teerawatt Sankom

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Loei Buddhist College

B.E. 2560

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760128

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: พระธาตุสำคัญในล้านช้าง : วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ และความสัมพันธ์กับผู้คนสองฝั่งโขง

ผู้วิจัย: นายธีระวัฒน์ แสนคำ

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๐

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง พระธาตุสำคัญในล้านช้าง : วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ และความสัมพันธ์กับผู้คนสองฝั่งโขง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง เพื่อศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง และเพื่อวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขง

จากการศึกษาพบว่า เจดีย์สำคัญในลาว ได้แก่ พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม พระธาตุบังพวน จังหวัดหนองคาย พระธาตุหลวง เมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และพระธาตุศรีโคตตะบอง แขวงคำม่วน เป็นเจดีย์ที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีการอ้างตำนานที่กล่าวถึงการเสด็จมาของพระพุทธเจ้า และได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์จากกษัตริย์ในอาณาจักรล้านช้างมาโดยตลอด ทำให้ลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญมีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นพระเจดีย์ศิลปะล้านช้าง

พระธาตุสำคัญในล้านช้างแต่ละองค์ ล้วนแต่มีวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญ วัฒนธรรมประเพณีที่มีความคล้ายคลึงกันคือ การจัดงานประจำปีนมัสการพระธาตุ การเวียนเทียนรอบพระธาตุ การห่มผ้าพระธาตุ การฟ้อนบูชาพระธาตุ การถวายเครื่องบวงสรวงและบนบาน ความเชื่อสำคัญที่ปรากฏ ได้แก่ ความศรัทธาของพระธาตุที่เชื่อว่าสามารถลดบันดาลให้ผู้มากราบไหว้ขอพรได้สำเร็จดังต้องการ

วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญนั้น ได้สะท้อนให้คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขง ทั้งในด้านคุณค่าทางศรัทธาและคุณค่าทางสังคมที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ตลอดจนการนำเสนอเรื่องราวและการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านความเป็นข้าโอกาสของพระธาตุสำคัญ

Research Title: Important Pagodas in Lan Xang : Analysis from Historical Buddhist Art and The Relation with People in Basin of The Mekong River

Researchers: Mr. Teerawatt Sankom,

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Loei Buddhist College

Fiscal Year: 2560/2017

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The research of “Important pagodas in Lan Xang : Analysis from historical Buddhist art and the relation with people in basin of the Mekong River” is a qualitative research, aimed to study on historical Buddhist art important pagodas in Lan Xang, study culture The beliefs and rituals of the Mekong River communities towards the major relics in Lan Xang and analyze the value and relationship of the important pagodas in Lan Xang to the community as a symbol of the power of the people in the Mekong River.

From the study, had found important pagodas in Lan Xang such as Phrathat Phanom in Nakhon Phanom province, Phrathat Phangpuan in Nong Khai province, Phrathat Luang in Vientiane and Phrathat Srikottabong in Khammouane is a pagodas with a long history. There are legendary references to the coming of the Buddha and was repaired by the king in the Lan Xang kingdom throughout. The pagoda's architectural style is unique in architecture, which is a pagoda in Lan Xang art.

Important pagodas in Lan Xang have culture beliefs and rituals of the Mekong River community towards the pagodas. The traditional culture is similar is annual pagodas, circular around the pagodas, cloth cover pagodas, dance sacrificial offerings and vows. The major beliefs are sacredness of the pagodas is believed to help the worshipers to bless.

Culture beliefs and rituals of the Mekong River community towards the important pagodas reflects the value and relationship of important pagodas in Lan Xang to the community as a symbol of the power of the people in the Mekong River. Both in the value of faith and social values appear in the ritual the important pagodas worship in Lan Xang. It also presents the story and builds the identity of the community through the enslavement of the important pagodas.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง พระธาตุสำคัญในล้านช้าง : วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ และความสัมพันธ์กับผู้คนสองฝั่งโขง สำเร็จได้ด้วยการสนับสนุนจากหน่วยงานและบุคคลหลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยขอเวยนามท่านผู้มีอุปการคุณเหล่านั้นไว้ในที่นี้ ดังนี้

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต อธิปัตยกุล ที่ปรึกษาโครงการ ที่เป็นผู้ให้คำปรึกษา งานวิจัยนี้จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

๒. วิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยพระสิริรัตนเมธี ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย ได้อนุญาตให้คณะผู้วิจัยสามารถปฏิบัติงานและเก็บข้อมูลวิจัยในวัน เวลาราชการได้ ตลอดจนจนคณาจารย์และเจ้าหน้าที่วิทยาลัยสงฆ์เลย ที่อำนวยความสะดวกในระหว่าง การทำวิจัย

๓. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๙ ขอนแก่น กรมศิลปากร และเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรที่ ให้ความอนุเคราะห์ด้านข้อมูลในการทำวิจัย โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานโบราณคดี

๔. เจ้าคณะพระสังฆาธิการ เจ้าอาวาสวัด พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ประชาชนและเจ้าหน้าที่ หน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งประเทศไทยและ สปป.ลาว ที่อนุเคราะห์ข้อมูลในการทำวิจัย จนทำให้เนื้อหาออกมาอย่างสมบูรณ์

๕. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อ แก้ไขปรับปรุง จนงานวิจัยนี้ได้สำเร็จลงอย่างสมบูรณ์

๖. ทีมงานผู้ช่วยนักวิจัยภาคสนามที่ทำหน้าที่ในการช่วยสัมภาษณ์ จัดกิจกรรมและ ปฏิบัติงานในภาคสนาม ด้วยความเต็มใจและสนุกสนานมีความสุขกับการทำงาน จนทำให้ได้ข้อมูล ชั้ต้นสำหรับการทำวิจัยจนเสร็จสมบูรณ์

จึงขอขอบพระคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

นายธีระวัฒน์ แสนคำ

๑๖ กันยายน ๒๕๖๒

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนผัง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๖
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย.....	๖
๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๗
๑.๕ กรอบแนวความคิดของการวิจัย.....	๘
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๘
๑.๗ ข้อตกลงเบื้องต้น และข้อจำกัดในการวิจัย.....	๑๒
๑.๘ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	๑๓
บทที่ ๒ ประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง.....	๑๔
๒.๑ ประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุพนม.....	๑๔
๒.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของพระธาตุพนม.....	๑๕
๒.๑.๒ ลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระธาตุพนม.....	๑๘
๒.๒ ประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุบังพวน.....	๒๕
๒.๒.๑ ประวัติความเป็นมาของพระธาตุบังพวน.....	๒๕
๒.๒.๒ ลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระธาตุบังพวน.....	๒๙
๒.๓ ประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุหลวง.....	๓๓
๒.๓.๑ ประวัติความเป็นมาของพระธาตุหลวง.....	๓๓
๒.๓.๒ ลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระธาตุหลวง.....	๓๕

๒.๔ ประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุศรีโคดตะบอง.....	๓๘
๒.๔.๑ ประวัติความเป็นมาของพระธาตุศรีโคดตะบอง.....	๓๘
๒.๔.๒ ลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระธาตุศรีโคดตะบอง.....	๔๐

บทที่ ๓ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขง

ที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง.....	๔๓
๓.๑ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขง ที่มีต่อพระธาตุพนม.....	๔๓
๓.๑.๑ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนมประจำปี.....	๔๔
๓.๑.๒ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนมประจำวัน.....	๕๐
๓.๒ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขง ที่มีต่อพระธาตุบังพวน.....	๕๒
๓.๒.๑ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุบังพวนประจำปี.....	๕๒
๓.๒.๒ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุบังพวนประจำวัน.....	๕๕
๓.๓ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขง ที่มีต่อพระธาตุหลวง.....	๕๖
๓.๓.๑ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุหลวงประจำปี.....	๕๗
๓.๓.๒ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุหลวงประจำวัน.....	๖๑
๓.๔ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขง ที่มีต่อพระธาตุศรีโคดตะบอง.....	๖๒
๓.๔.๑ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุศรีโคดตะบองประจำปี.....	๖๒
๓.๔.๒ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุศรีโคดตะบองประจำวัน.....	๖๔

บทที่ ๔ คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชน

ในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง.....	๖๖
๔.๑ คุณค่าศรัทธาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาพระธาตุสำคัญในล้านช้าง.....	๖๖
๔.๑.๑ ด้านความเชื่อ.....	๖๗
๔.๑.๒ ด้านหลักธรรม.....	๗๐
๔.๑.๓ ด้านจิตใจ.....	๗๒
๔.๑.๔ ด้านวัตถุ.....	๗๓
๔.๑.๕ ด้านการท่องเที่ยว.....	๗๓

๔.๒ คุณค่าทางสังคมที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาพระธาตุสำคัญในล้านช้าง.....	๗๔
๔.๒.๑ คุณค่าด้านความสามัคคี.....	๗๖
๔.๒.๒ คุณค่าด้านเศรษฐกิจ.....	๗๖
๔.๒.๓ คุณค่าด้านประเพณีและวัฒนธรรม.....	๗๗

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ..... ๗๘

๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๗๘
๕.๑.๑ ประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง.....	๗๘
๕.๑.๒ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขง ที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง.....	๘๔
๕.๑.๓ คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง.....	๘๗
๕.๑.๔ องค์กรความรู้จากการวิจัย.....	๘๙
๕.๒ ข้อเสนอแนะ.....	๙๐
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติสำหรับผู้เกี่ยวข้อง.....	๙๐
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	๙๐

บรรณานุกรม..... ๙๑

ภาคผนวก..... ๙๔

ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....	๙๕
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๑๒
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรม ที่ได้ดำเนินการมา และผลที่ได้รับของโครงการ.....	๑๑๓
ภาคผนวก ง ตัวอย่างแบบสำรวจข้อมูล.....	๑๑๖
ภาคผนวก จ รูปภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย.....	๑๑๗
ภาคผนวก ฉ แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๑๙
ภาคผนวก ช รายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๑๒๔

ประวัติผู้วิจัย..... ๑๒๕

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

๑.๑ แสดงวิธีการดำเนินการวิจัย.....๑๐

สารบัญแผนผัง

แผนผังที่	หน้า
๑.๑ กรอบแนวความคิดของการวิจัย.....	๘
๔.๑ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย.....	๘๙

สารบัญญภาพ

ภาพประกอบที่	หน้า
๒.๑ ตำแหน่งที่ตั้งขององค์พระธาตุพนมจากภาพถ่ายดาวเทียม.....	๑๕
๒.๒ เสาอินทขีลรอบองค์พระธาตุพนม ซึ่งเป็นเสาศิลาที่ปรากฏในตำนานอุรังคธาตุ.....	๑๗
๒.๓ ลักษณะพุทธศิลป์ส่วนเรือนธาตุของพระธาตุพนม.....	๑๘
๒.๔ ภาพสลักรูปบุคคลบนแผ่นอิฐที่ฐานองค์พระธาตุพนมในปัจจุบัน.....	๑๘
๒.๕ ลักษณะพุทธศิลป์ส่วนยอดทรงบัวเหลี่ยมของพระธาตุพนม.....	๒๑
๒.๖ ลักษณะพุทธศิลป์ของพระธาตุพนมก่อน พ.ศ.๒๔๘๓.....	๒๒
๒.๗ ภาพลายเส้นสันนิษฐานโครงสร้างพระธาตุพนม ๔ สมัย.....	๒๓
๒.๘ ลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระธาตุพนมองค์ปัจจุบัน.....	๒๔
๒.๙ พระธาตุบังพวนองค์เก่าก่อนที่จะพังทลายในปี พ.ศ.๒๕๑๓.....	๒๖
๒.๑๐ องค์พระธาตุบังพวนหลังการบูรณะในปัจจุบัน.....	๒๗
๒.๑๑ ลักษณะพุทธศิลป์ส่วนเรือนธาตุของพระธาตุบังพวน.....	๒๘
๒.๑๒ ลักษณะพุทธศิลป์ส่วนองค์ระฆังของพระธาตุบังพวน.....	๓๐
๒.๑๓ รัตนฆรเจดีย์ ภายในวัดพระธาตุบังพวน.....	๓๒
๒.๑๔ สภาพพระธาตุหลวงหลังการถูกทำลายจากพวกจีนฮ่อ.....	๓๔
๒.๑๕ สภาพพระธาตุหลวงในปัจจุบัน.....	๓๕
๒.๑๖ ลักษณะพุทธศิลป์ส่วนฐานของพระธาตุหลวง.....	๓๖
๒.๑๗ ลักษณะพุทธศิลป์ส่วนองค์ระฆังและส่วนยอดของพระธาตุหลวง.....	๓๗
๒.๑๘ ตำแหน่งที่ตั้งของพระธาตุศรีโคดตะบองจากภาพถ่ายดาวเทียม.....	๓๘
๒.๑๙ พระธาตุศรีโคดตะบองในสภาพปัจจุบัน.....	๔๐
๒.๒๐ ลักษณะพุทธศิลป์ส่วนฐานของพระธาตุศรีโคดตะบอง.....	๔๑
๒.๒๑ ลักษณะพุทธศิลป์ส่วนเรือนธาตุของพระธาตุศรีโคดตะบอง.....	๔๒
๓.๑ พิธีแห่พระอุปัชฌาย์จากแม่น้ำโขงมายังวัดพระธาตุพนม.....	๔๕
๓.๒ บายศรีและเครื่องบวงสรวงพระธาตุพนม.....	๔๕
๓.๓ พิธีแห่กองบุญบูชาพระธาตุพนม.....	๔๗
๓.๔ พิธีแห่ผ้าห่มพระธาตุพนม.....	๔๘

๓.๕ การพ่อนบูชาพระธาตุพนม.....	๔๙
๓.๖ พิธีเจริญพระพุทธรูปพระธาตุพนมในช่วงกลางวัน.....	๔๙
๓.๗ พิธีทำนํ้ามนต์ที่ลานพระธาตุพนมของพุทธศาสนิกชน.....	๕๑
๓.๘ การเวียนเทียนเพื่อบูชาพระธาตุพนมของพุทธศาสนิกชน.....	๕๑
๓.๙ พิธีอัญเชิญพระอุปคุตในงานนมัสการพระธาตุบังพวน.....	๕๓
๓.๑๐ เครื่องบวงสรวงในพิธีบวงสรวงพระธาตุบังพวน.....	๕๓
๓.๑๑ ขบวนแห่ผ้าห่มพระธาตุบังพวน.....	๕๔
๓.๑๒ พุทธศาสนิกชนจำนวนมากมาร่วมงานนมัสการพระธาตุบังพวน.....	๕๕
๓.๑๓ พุทธศาสนิกชนเดินทางมานมัสการพระธาตุบังพวนในช่วงวันปกติ.....	๕๖
๓.๑๔ ขบวนแห่ต้นปราสาทผึ้งในงานไหว้พระธาตุหลวง.....	๕๘
๓.๑๕ พุทธศาสนิกชนจำนวนมากมาร่วมงานนมัสการพระธาตุหลวง.....	๕๘
๓.๑๖ พิธีทำบุญตักบาตรอุทิศในงานนมัสการพระธาตุหลวง.....	๕๙
๓.๑๗ การถวายต้นผึ้งในงานนมัสการพระธาตุหลวง.....	๖๐
๓.๑๘ ในช่วงปกติจะมีพุทธศาสนิกชนมาถวายต้นผึ้งพระธาตุหลวงตลอดวัน.....	๖๒
๓.๑๙ พิธีแห่กองบุญและต้นผึ้งบูชาพระธาตุศรีโคดตะบอง.....	๖๓
๓.๒๐ สถานที่จัดรูปเทียนบูชาและแก้บนพระธาตุศรีโคดตะบอง.....	๖๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“ล้านช้าง” เป็นชื่อของอาณาจักรโบราณซึ่งตั้งอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำโขง มีอาณาเขตอยู่ในบริเวณสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวทั้งหมด ตลอดจนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนพระพุทธศาสนา ที่มีพัฒนาการเคียงคู่มาพร้อมกันอาณาจักรอื่นๆ ใกล้เคียง ทั้งอาณาจักรล้านนา อาณาจักรสยาม (ไทย) และอาณาจักรเขมร

อาณาจักรล้านช้างได้สถาปนาขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นปึกแผ่นมั่นคงอย่างแท้จริงในปี พ.ศ.๑๘๙๖ สมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม มีความรุ่งเรืองสลับกับความร่วงโรยต่อมาหลายสมัย ซึ่งยุคที่นับได้ว่าเป็นยุคทองของอาณาจักรล้านช้างคือรัชสมัยของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (พ.ศ.๒๐๙๑-๒๑๑๔) และรัชสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (พ.ศ.๒๑๘๑-๒๒๓๘) หลังจากนั้นอาณาจักรล้านช้างก็เสื่อมอำนาจลงและแตกแยกเป็น ๓ นครรัฐ คือ นครรัฐเวียงจันทน์ นครรัฐหลวงพระบาง และนครรัฐจำปาศักดิ์ และในปี พ.ศ.๒๓๒๑ ทั้ง ๓ อาณาจักรก็ได้สูญเสียเอกราชแก่ราชอาณาจักรสยามในที่สุด^๑ แต่บริเวณที่เป็นอาณาเขตของอาณาจักรล้านช้างเดิมยังถูกเรียกขานจนถึงปัจจุบันนี้ว่า “ดินแดนล้านช้าง” หรือ “เขตวัฒนธรรมล้านช้าง”^๒

นับตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้าฟ้างุ้มมีอำนาจเหนืออาณาจักรล้านช้าง และปกครองเมืองหลวงพระบางก็แผ่อำนาจปกครองหัวเมืองต่างๆ ตามลุ่มแม่น้ำโขงจนถึงเมืองโคตรบองหรือโคตรบูรณ (คือบริเวณสองฝั่งแม่น้ำโขงจังหวัดนครพนม (ไทย) - แขวงคำม่วน (ลาว) ปัจจุบัน) ในสมัยหลังต่อมาอำนาจอาณาจักรล้านช้างก็ยังครอบคลุมดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะบริเวณแอ่งสกลนคร ซึ่งได้แก่กลุ่มจังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม สกลนครและอุดรธานี นั้น พระมหากษัตริย์ล้านช้างได้สร้างศิลาจารึกไว้จำนวนหนึ่ง ที่กล่าวถึงการทำนุบำรุงพุทธศาสนาในแถบนี้

^๑ ลีลา วีระวงส์ (เขียน), สมหมาย เปรมจิตต์ (แปล), ประวัติศาสตร์ลาว, (กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๓๙), หน้า ๓๙-๑๖๖.

^๒ ศรีศักร วัลลิโภดม, แอ่งอารยธรรมอีสาน, (กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖๕-๒๘๖.

จากการศึกษาเนื้อหาสาระของศิลาจารึกอีสานสมัยไทย-ลาว โดยเฉพาะในช่วยสมัยอิทธิพลอาณาจักรล้านช้างนั้น พบว่าพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบริเวณแอ่งสกลนครนั้นเจริญรุ่งเรืองมาก พระมหากษัตริย์ทรงใส่ใจในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง สืบเนื่องมาเกือบทุกรัชสมัย แม้ว่าบางรัชสมัยไม่พบศิลาจารึกในบริเวณแอ่งสกลนครนั้น ก็ไม่อาจสรุปได้ว่าไม่มีการสร้างศาสนสถาน หรือพระมหากษัตริย์ไม่ใส่ใจในพุทธศาสนา เพราะเหตุว่าในบริเวณแอ่งสกลนครนี้เป็นเมืองปลายแดนห่างไกลจากศูนย์กลางทางการเมืองการปกครอง แต่ก็พอจะเชื่อได้ว่ามีการสร้างศาสนสถานน้อยลง เพราะน่าจะจะมีเหตุการณ์บ้านเมืองไม่เอื้อในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เช่น ถูกรุกรานจากพม่า หรือเกิดความวุ่นวายในการสืบราชสมบัติ^๓

ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางตอนใต้ของแอ่งโคราช ซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรเขมรโบราณ ก่อนจะเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา มีโบราณสถานต่างๆ ที่สืบเนื่องจากศิลปะสถาปัตยกรรมเขมรโบราณจำนวนมาก โดยเฉพาะปราสาทหิน และมีรูปแบบศิลปวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับชาวเขมรในที่ราบลุ่มทะเลสาบเขมรใต้แนวเทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์และศรีสะเกษ^๔ จะแตกต่างจากบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนที่อยู่ในอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งจะพบโบราณสถานประเภทพระธาตุจำนวนมาก และมีวัฒนธรรมแบบล้านช้างหรือลาว^๕

ตลอดที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำโขงซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญที่ไหลผ่านกลางพื้นที่อาณาจักรล้านช้าง ได้มีบ้านเมืองใหญ่ๆ กำเนิดขึ้นตามหุบเขาและที่ราบลุ่มติดลำแม่น้ำโขง เช่น เมืองหลวงพระบาง เมืองไชยะบุรี เมืองปากลาย เมืองเชียงคาน เมืองเวียงจันทน์ เมืองเวียงคุก เมืองปากห้วยหลวง เมืองนครพนม เมืองศรีโคตรบอง เมืองท่าแขก และเมืองจำปาศักดิ์ เป็นต้น ตามบ้านเมืองเหล่านี้ได้มีพระธาตุขึ้นเป็นปูชนียสถานประจำชุมชน และปรากฏกระจายอยู่ทั่วทั้งตลอดที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำโขง ทั้งพระธาตุขนาดเล็กที่มีความสำคัญในระดับชุมชนหมู่บ้าน และพระธาตุขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญในระดับเมืองหรือในระดับภูมิภาค^๖ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และการท่องเที่ยวของอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงในปัจจุบัน เช่น พระธาตุพูสี เมืองหลวง

^๓ ธวัช ปุณโณทก, อักษรไทยโบราณ ลายสือไทย และวิวัฒนาการอักษรของชนชาติไทย, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๐๙-๒๕๗ ; สุรศักดิ์ ศรีสำอาง, ลำดับกษัตริย์ลาว, (กรุงเทพฯ : สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๓๗-๓๖๐.

^๔ ศรีศักร วัลลิโภดม, แอ่งอารยธรรมอีสาน, (กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖๓-๔๙๗.

^๕ วิโรฒ ศรีสุโร, ธาตุอีสาน, (ขอนแก่น : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๙), หน้า ๕-๗๕.

^๖ ศรีศักร วัลลิโภดม, ความหมายพระบรมธาตุในอารยธรรมสยามประเทศ, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๔-๑๕๙.

พระบาง พระธาตุหลวง นครเวียงจันทน์ พระธาตุศรีโคตตะบอง แขวงคำม่วน พระธาตุอิงฮัง แขวง
สะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม พระธาตุ
บังพวน จังหวัดหนองคาย พระธาตุขามแก่น จังหวัดขอนแก่น พระธาตุเชิงชุม จังหวัดสกลนคร และ
พระธาตุศรีสองรัก จังหวัดเลย เป็นต้น

การที่มนุษย์มีความสัมพันธ์กับอำนาจเชิงศาสนาและอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็น
ความสัมพันธ์ทางด้านความเชื่อและจิตวิญญาณ^๗ ทำให้พระธาตุหลายองค์ในดินแดนล้านช้างได้
กลายเป็นปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์ มีพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ
เดินทางมาสักการะกราบไหว้ขอพรอยู่เสมอ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์
โบราณคดี พุทธศิลป์ ความเชื่อ วัฒนธรรมและพิธีกรรมที่เกิดจากความศรัทธาของผู้คนสองฝั่งแม่น้ำ
โขงที่มีต่อพระธาตุเหล่านั้น อันแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่
มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันได้เป็นอย่างดี
เช่น

พระธาตุพนม เป็นพระธาตุที่บรรจุพระอรุรังคะธาตุซึ่งปรากฏในตำนานอรุรังคะธาตุ ตำนาน
อธิบายความเป็นมาของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง พระธาตุพนมมีความสำคัญหลายประการ ได้แก่
เป็นพระบรมธาตุเจดีย์และพุทธศิลป์ เป็นสัญลักษณ์อำนาจการเมืองการปกครอง เป็นศูนย์กลางชุมชน
ชุมทางการค้า การสัญจรและท่องเที่ยว และเป็นศูนย์รวมความศักดิ์สิทธิ์ ศรัทธาความเชื่อ และ
พิธีกรรมของผู้คนสองฝั่งแม่น้ำโขง^๘ ดังปรากฏภาพผู้คนอย่างล้นหลามในงานนมัสการพระธาตุพนม
มีการพ่อนรำถวายพระอรุรังคะธาตุอย่างยิ่งใหญ่ประจำปี และรูปแบบทางพุทธศิลป์ของพระธาตุพนม
ยังถือว่าเป็นต้นแบบของพระธาตุอื่นๆ ในกลุ่มแม่น้ำโขงอีกหลายองค์ที่สร้างในระยะหลัง ซึ่งแสดงให้เห็น
ถึงความผูกพันของชาวล้านช้างสองฝั่งโขงที่มีต่อพระธาตุพนมได้เป็นอย่างดี^๙

พระธาตุหลวง เป็นพระธาตุที่มีความสำคัญที่สุดของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน
ลาวในปัจจุบัน เป็นเสมือนสัญลักษณ์ของประเทศ ดังปรากฏการนำภาพพระธาตุหลวงมาใช้ใน
ธนบัตรและตราประจำพรรคประชาชนปฏิวัติลาวซึ่งเป็นพรรคของคณะบริหารประเทศ มีการจัดงาน
ไหว้พระธาตุหลวงในระหว่างวันเพ็ญเดือน ๑๒ อย่างยิ่งใหญ่จะมีทั้งชาวลาวและชาวไทยเดินทางไป
ร่วมงานเป็นอย่างมาก

^๗ ยศ สันตสมบัติ, มนุษย์กับวัฒนธรรม, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖),
หน้า ๒๗๗-๒๘๘.

^๘ อุทัย ภัทรสุข, การศึกษาอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนกลุ่ม
แม่น้ำโขง, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๔.

^๙ ประภัสสร ชูวิเชียร, ๕ มหาเจดีย์สยาม, (กรุงเทพฯ : มิวเซียมเพรส, ๒๕๕๔) หน้า ๗๗-๙๙.

พระธาตุพุทฺธิหรือพระธาตุจอมพุทฺธิ ตามประวัติกล่าวว่าสร้างขึ้นในรัชสมัยพระอนุรุธกุมาร (พระเจ้าร่มขาวขัติยราชสุริยวงษ์ ครองราชย์ พ.ศ.๒๓๓๔-๒๓๕๙) แม้ว่าประวัติความเป็นมาของพระธาตุพุทฺธิจะไม่ยาวนานเหมือนพระธาตุสำคัญองค์อื่นในล้านช้าง แต่เนื่องจากพระธาตุองค์นี้สร้างอยู่บนยอดภูเขาสีซึ่งเป็นยอดเขาสำคัญที่ตั้งอยู่กลางเมืองหลวงพระบาง พระธาตุพุทฺธิจึงถือเป็นสัญลักษณ์ของเมืองหลวงพระบางไปโดยปริยาย เป็นเป้าหมายสำคัญของนักท่องเที่ยวเมื่อเดินทางไปยังเมืองหลวงพระบาง^{๑๐}

พระธาตุบังพวน เป็นพระธาตุที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุตามตำนานอุรังคธาตุ เป็นพระธาตุที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ เป็นสัตตมหาสถานจำลองแห่งเดียวของอาณาจักรล้านช้างที่สร้างขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช และได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์โดยพระมหากษัตริย์ล้านช้างอย่างต่อเนื่อง^{๑๑}

พระธาตุอิงฮัง เป็นพระธาตุที่ถูกดัดแปลงจากปราสาทก่อด้วยอิฐแบบเขมร ตามตำนานอุรังคธาตุระบุว่าสร้างขึ้นโดยพระยาสุมิตรธรรมและพระอรหันต์ ๕ องค์ภายหลังบูรณะพระธาตุพนมเสร็จสิ้น พระธาตุอิงฮังสร้างขึ้นตามตำนานพระเจ้าเลียบโลกที่กล่าวถึงการเสด็จมาประทับใต้ต้นรัง (ต้นฮัง) ของพระพุทธเจ้า ที่น่าสนใจคือ รอบพระธาตุมีการสลักลวดลายภาพที่เป็นเรื่องราวทางเพศ ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิตันตระ^{๑๒} พระธาตุอิงฮังเป็นที่ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนจากทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง

พระธาตุขามแก่น เป็นพระธาตุที่มีตำนานอธิบายความเป็นมาที่เชื่อมโยงกับตำนานการสร้างพระธาตุพนม เช่นเดียวกับพระธาตุเชิงชุมซึ่งเป็นพระธาตุสำคัญของจังหวัดสกลนคร ทั้งสองพระธาตุมีการสร้างตำนานเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์และอิณินหารที่เกี่ยวข้องกับองค์พระธาตุ มีงานนมัสการพระธาตุประจำปีอย่างยิ่งใหญ่ และที่สำคัญคือ พระธาตุขามแก่นยังถูกนำมาใช้เป็นตราสัญลักษณ์ของจังหวัดขอนแก่น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในจังหวัดขอนแก่นได้เป็นอย่างดี^{๑๓}

พระธาตุศรีสองรัก เป็นพระธาตุที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเขตแดนและประจักษ์พยานในการทำสัญญาพระราชไมตรีระหว่างสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาและพระเจ้าไชย

^{๑๐} ศักดิ์ชัย สายสิงห์, เจตีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน, (กรุงเทพฯ : มิวเซียมเพรส, ๒๕๕๕), หน้า ๙๘.

^{๑๑} วิโรฒ ศรีสุโร, ธาตุอีสาน, (ขอนแก่น : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๙), หน้า ๕๙-๖๐.

^{๑๒} สงวน รอดบุญ, พุทธศิลป์ลาว, (กรุงเทพฯ : สายธาร, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๙-๑๕๔.

^{๑๓} วิโรฒ ศรีสุโร, ธาตุอีสาน, (ขอนแก่น : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗-๓๖.

เชษฐาธิราชแห่งอาณาจักรล้านช้าง สร้างขึ้นในปี พ.ศ.๒๑๐๓ แล้วเสร็จในปี พ.ศ.๒๑๐๖ สาเหตุการก่อสร้างอาจไม่ได้เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตรง แต่ก็มี การนำความศักดิ์สิทธิ์และสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามาใช้ในทางการเมืองระหว่างอาณาจักร ทำให้รูปแบบพุทธศิลป์ของพระธาตุศรีสองรักได้รับอิทธิพลทั้งศิลปะล้านช้างและศิลปะอยุธยา พระธาตุศรีสองรักยังถูกนำมาใช้เป็นตราสัญลักษณ์ของจังหวัดเลย มีงานประเพณีนมัสการอย่างยิ่งใหญ่ที่แตกต่างไปจากพระธาตุอื่นๆ การเวียนเทียนจะเวียนแบบอุตราวัฏ (เวียนซ้าย) และเป็นพระธาตุมีชาวจังหวัดเลยและชาวลาวในเขตแขวงไชยะบุรีให้ความสนใจนับถือเป็นอย่างมาก^{๑๔}

จากที่กล่าวมาข้างต้นก็จะเห็นได้ว่า ในดินแดนล้านช้างมีพระธาตุที่มีความสำคัญกระจายอยู่ทั่วทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงในเขตประเทศลาวและไทย ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี พุทธศิลป์ ความเชื่อ วัฒนธรรมและพิธีกรรมที่เกิดจากความศรัทธาของผู้คนสองฝั่งแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุเหล่านั้น อันแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของพระธาตุสำคัญในล้านช้างดังกล่าวว่าสมควรศึกษาวิจัยและรวบรวมข้อมูลไว้อย่างเป็นระบบ เพราะที่ผ่านมาเรื่องพระธาตุในล้านช้างมีการจำกัดอยู่เพียงการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์และศิลปกรรมเท่านั้น^{๑๕} ไม่ได้ครอบคลุมถึงด้านความเชื่อ วัฒนธรรม และการวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง หากจะมีก็เป็นเฉพาะบางพระธาตุเท่านั้น^{๑๖} ไม่ครอบคลุมถึงพระธาตุสำคัญในล้านช้างทั้งหมด

และผลการศึกษายังจะเป็นแนวทางการพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางพระพุทธ ศาสนา และวัฒนธรรมให้มีความสอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวิถีวัฒนธรรมที่กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ถือเป็น การกระตุ้นการท่องเที่ยวและกระจายรายได้ไปยังชุมชนต่างๆ ในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงเขตลาวและไทย ตลอดจนทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และตระหนักถึง

^{๑๔} มูลนิธิพระธาตุศรีสองรัก, พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย, (เลย : รุ่งแสงธุรกิจ การพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗-๖๕.

^{๑๕} เช่น ประภัสสร ชูวิเชียร. ศิลปะลาว. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๗ ; วิโรฒ ศรีสุโร. ธาตุอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, ๒๕๓๙ ; ศักดิ์ชัย สายสิงห์. เจดีย์ พระพุทธรูป ฐูปแต้ม ลิม ศิลปะลาวและอีสาน. กรุงเทพฯ : มิวเซียมเพรส, ๒๕๕๕ ; สงวน รอดบุญ. พุทธศิลป์ลาว. กรุงเทพฯ : สายธาร, ๒๕๔๕. เป็นต้น

^{๑๖} เช่น มูลนิธิพระธาตุศรีสองรัก. พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย. เลย : รุ่งแสง ธุรกิจการพิมพ์, ๒๕๕๖ ; อุทัย ภัทรสุข, การศึกษาอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนกลุ่มแม่น้ำโขง, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔. เป็นต้น

ความสำคัญของประวัติศาสตร์ โบราณคดี พุทธศิลป์ ความเชื่อ วัฒนธรรมและพิธีกรรมที่เกิดจากความศรัทธาของผู้คนสองฝั่งแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุเหล่านั้น อันแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นการสอดรับการท่องเที่ยวในภูมิภาคที่จะเกิดขึ้นหลังการก้าวสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปลายปี พ.ศ.๒๕๕๘ เพราะพระธาตุสำคัญของล้านช้างส่วนหนึ่งตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งจะมีความได้เปรียบทั้งเส้นทางคมนาคมติดต่อถึงการโดยสะดวก และมีความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรมระหว่างกันด้วย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง
๒. เพื่อศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง
๓. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาประวัติความเป็นมาทางหนังสือ งานวรรณกรรม งานวิจัย คำบอกเล่า หรือจากเอกสาร หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความเป็นมาในมิติต่างๆ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของพระธาตุสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยความร่วมมือของพระสงฆ์ ประชาชน นักวิชาการ นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตด้านพื้นที่ พระธาตุสำคัญและชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมรอบแหล่งที่ตั้งพระธาตุสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน ๔ องค์ ได้แก่

๑. พระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
๒. พระธาตุบังพวน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
๓. พระธาตุหลวง นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
๔. พระธาตุศรีโคตตะบอง แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

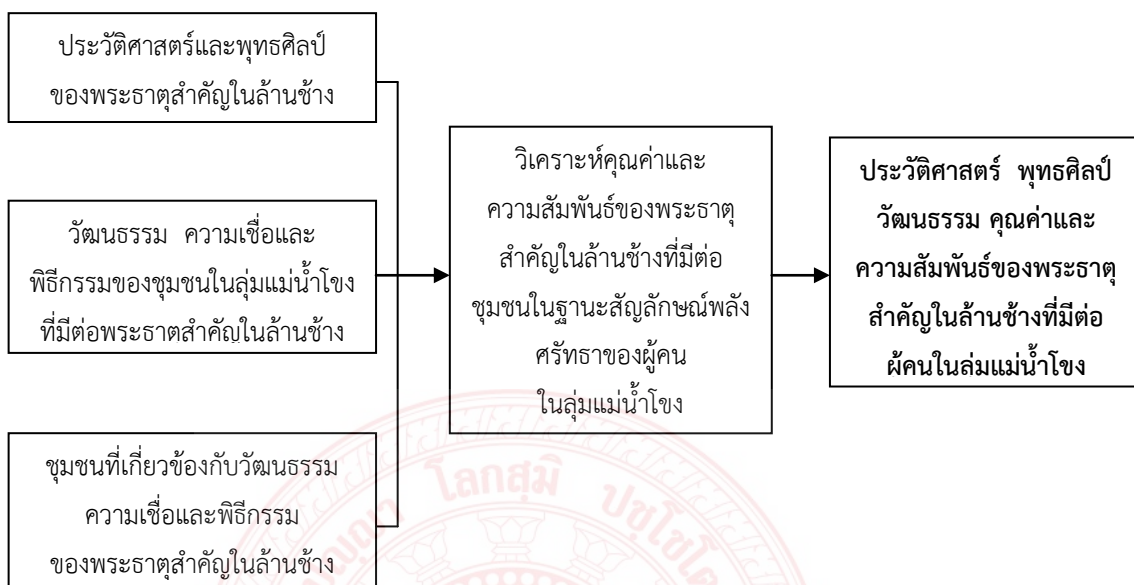
ประวัติศาสตร์ หมายถึง การศึกษาหลักฐานเรื่องราวของผู้คนที่เกิดขึ้นในอดีต และ ร่องรอยที่ผู้คนในอดีตสร้างเอาไว้ ในงานวิจัยนี้หมายถึง เรื่องราวที่ผู้คนได้กระทำซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพระเจดีย์สำคัญในพื้นที่ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและพื้นที่ส่วนใหญ่ของ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของราชอาณาจักรไทยในปัจจุบัน

พุทธศิลป์ หมายถึง ลักษณะทางศิลปะสถาปัตยกรรมอันสืบเนื่องจากคติความเชื่อทาง พระพุทธศาสนา ในงานวิจัยนี้หมายถึง ลักษณะทางศิลปกรรมของพระเจดีย์

พระธาตุ หมายถึง สลุป พระเจดีย์ หรือพระปรางค์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งมักจะ นิยมใช้เรียกเป็นชื่อสลุป พระเจดีย์ หรือพระปรางค์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่พบในเขตประเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของราชอาณาจักร ไทย

ล้านช้าง หมายถึง ดินแดนที่เคยอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งมีอายุ อยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๔ ครอบคลุมพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำโขงในเขตประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาวและส่วนใหญ่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของราชอาณาจักรไทยใน ปัจจุบัน ในดินแดนดังกล่าวจะมีลักษณะทางศิลปะและวัฒนธรรมร่วมกัน ซึ่งเรียกว่า “ศิลปะล้านช้าง” และ “วัฒนธรรมล้านช้าง”

๑.๕ กรอบแนวความคิดของการวิจัย

แผนผังที่ ๑.๑ กรอบแนวความคิดของการวิจัย

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยทั้งในเชิงเอกสารและการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. รูปแบบการวิจัย การศึกษาในเชิงเอกสาร สัมภาษณ์และสังเกต เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมาของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง จากหนังสือ งานวรรณกรรม งานวิจัย และพิธีกรรม

๒. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประชาชนที่มีวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับพระธาตุสำคัญในลุ่มแม่น้ำโขง

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย

(๑) แบบสำรวจพระธาตุสำคัญในล้านช้าง

(๒) แบบสัมภาษณ์ประชาชนเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา พุทธศิลป์ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนเกี่ยวกับพระธาตุสำคัญในลุ่มแม่น้ำโขง

(๓) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อตรวจสอบข้อมูลความเป็นมาของประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนเกี่ยวกับพระธาตุสำคัญในกลุ่มแม่น้ำโขง

(๔) การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

(๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาความเป็นมาของพระธาตุ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขง

(๒) ประชุมกลุ่มย่อย เพื่อตรวจสอบข้อมูลความเป็นมา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนเกี่ยวกับพระธาตุสำคัญในกลุ่มแม่น้ำโขง และหาข้อสรุปร่วมกัน

(๓) จัดทำการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูล ใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่อให้เห็นประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์และความสำคัญของพระธาตุแต่ละองค์ ตลอดจนวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนเกี่ยวกับพระธาตุสำคัญในกลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นผลกับเนื้อหาที่นำเสนอ พร้อมเสนอความเห็นเพิ่มเติมของผู้เขียนในการเรียบเรียง

ตารางที่ ๑.๑
แสดงวิธีการดำเนินการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย	ประเด็นที่มุ่งศึกษา	แหล่งข้อมูล/ผู้ให้ข้อมูล	เครื่องมือ/แนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูล	แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล
๑. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง	๑. ทำการสำรวจรวบรวม และศึกษาประวัติศาสตร์ และพุทธศิลป์ของของพระธาตุสำคัญในล้านช้างซึ่งอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครพนมหนองคาย และสปป.ลาว	๑. เอกสารชั้นต้น ชั้นรอง และหนังสือที่มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ และวัฒนธรรม ความเชื่อของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ๒. ข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง วัฒนธรรม ความเชื่อของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง	๑. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง จาก เอกสารข้อมูลต่างๆ ๒. การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษา วัฒนธรรม ความเชื่อที่เกี่ยวข้องของพระธาตุสำคัญ ๓. สืบหาข้อมูลจากภาคสนามที่เกี่ยวข้องของพระธาตุสำคัญ โดยใช้แบบสำรวจข้อมูล	๑. วิเคราะห์โดยการพรรณนาและบรรยาย
๒. เพื่อศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง	๑. วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง	๑. แนวคิด และตัวอย่างการศึกษา วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง	๑. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง จาก เอกสารข้อมูลต่างๆ ๒. การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษา วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง	๑. วิเคราะห์โดยการพรรณนาและบรรยาย

ตารางที่ ๑.๑ (ต่อ)

วัตถุประสงค์ ของการวิจัย	ประเด็นที่มุ่ง ศึกษา	แหล่งข้อมูล/ ผู้ให้ข้อมูล	เครื่องมือ/แนว ทางการเก็บ รวบรวมข้อมูล	แนวทางการ วิเคราะห์ ข้อมูล
		๒. ข้อมูลจากบุคคลและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อ และพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง	๓. สัมภาษณ์ภาคสนามที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง	
๓. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขง	๑. คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขง	๑. แนวคิดและตัวอย่างการศึกษาคุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขง ๒. ข้อมูลจากบุคคลและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อ และพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำ	๑. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องจากเอกสารข้อมูลต่างๆ ๒. การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อคุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ๓. การสังเกตเพื่อหาข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง	๑. วิเคราะห์โดยการพรรณนาและบรรยาย

ตารางที่ ๑.๑ (ต่อ)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย	ประเด็นที่มุ่งศึกษา	แหล่งข้อมูล/ผู้ให้ข้อมูล	เครื่องมือ/แนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูล	แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล
		โฆงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ๓. พิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำ โฆงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง		

๑.๗ ข้อตกลงเบื้องต้น และข้อจำกัดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีข้อจำกัดในการวิจัยในเรื่องงบประมาณที่ได้รับจำนวนจำกัด รวมทั้งระยะเวลาในการทำการวิจัยมีระยะเวลาจำกัด ในขณะที่พระธาตุสำคัญในล้านช้างนั้นมีจำนวนหลายองค์ ทำให้ไม่สามารถทำการศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโฆงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ตลอดจนวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโฆงได้อย่างครอบคลุมได้

ทำให้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเลือกพระธาตุสำคัญและชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมรอบแหล่งที่ตั้งพระธาตุสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน ๔ องค์ ได้แก่ พระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, พระธาตุบังพวน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย, พระธาตุหลวง นครหลวงเวียงจันทน์ และพระธาตุศรีโคตตะบอง แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นพระธาตุที่มีความสำคัญอย่างสูงสุดเป็นกรณีศึกษา ทั้งนี้ พระธาตุทั้ง ๔ องค์นี้ ก็ล้วนมีประวัติความเป็นมาปรากฏอยู่ในตำนานอุรังคธาตุ ซึ่งเป็นตำนานที่กล่าวถึงการเสด็จมาของพระพุทธเจ้า การประดิษฐานพระพุทธศาสนาและพระบรมสารีริกธาตุหลังจากที่พระพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพานแล้วอีกด้วย

ดังนั้น การใช้คำว่า “พระธาตุสำคัญในล้านช้าง” ในงานวิจัยนี้จึงมีข้อจำกัดว่าหมายถึง พระธาตุสำคัญทั้ง ๔ องค์ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น หากมีงบประมาณและระยะเวลาในการทำการวิจัยที่

เพียงพอ จึงจะได้ทำการศึกษาต่อยอดและขยายพื้นที่การวิจัยให้กว้างขวางและครอบคลุมถึงพระธาตุสำคัญในล้านช้างทุกองค์ต่อไป

๑.๘ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย

๑. ได้ทราบประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง
๒. ได้ทราบวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง
๓. ได้ทราบผลวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง

บทที่ ๒

ประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง

ตลอดที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำโขงซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญที่ไหลผ่านกลางพื้นที่อาณาจักรล้านช้าง ได้มีบ้านเมืองใหญ่่น้อยกำเนิดขึ้นตามหุบเขาและที่ราบลุ่มติดลำแม่น้ำโขง ตามบ้านเมืองเหล่านี้ได้มีพระธาตุขึ้นเป็นปูชนียสถานประจำชุมชน และปรากฏกระจายอยู่ทั่วทั้งตลอดที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำโขง ทั้งพระธาตุขนาดเล็กที่มีความสำคัญในระดับชุมชนหมู่บ้าน และพระธาตุขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญในระดับเมืองหรือในระดับภูมิภาค ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์และการท่องเที่ยวของอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงในปัจจุบัน

การที่มนุษย์มีความสัมพันธ์กับอำนาจเชิงศาสนาและอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางด้านความเชื่อและจิตวิญญาณ ทำให้พระธาตุหลายองค์ในดินแดนล้านช้างได้กลายเป็นปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์ มีพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาสักการะกราบไหว้ขอพรอยู่เสมอ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี พุทธศิลป์ ความเชื่อ วัฒนธรรมและพิธีกรรมที่เกิดจากความศรัทธาของผู้คนสองฝั่งแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุเหล่านั้น อันแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกพระธาตุสำคัญและชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อ และพิธีกรรมรอบแหล่งที่ตั้งพระธาตุสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน ๔ องค์ ได้แก่ พระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม, พระธาตุบังพวน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย, พระธาตุหลวง นครหลวงเวียงจันทน์ และพระธาตุศรีโคดตะบอง แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๒.๑ ประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุพนม

พระธาตุพนมเป็นพระธาตุที่มีความสำคัญสูงสุดของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขง ตั้งอยู่ภายในวัดพระธาตุพนมวรวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม พระธาตุพนมเป็นพระธาตุ

เก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาช้านาน และมีการบูรณปฏิสังขรณ์มาอย่างต่อเนื่อง และเป็นศูนย์รวมศรัทธาของผู้คนสองฝั่งแม่น้ำโขงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

๒.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของพระธาตุพนม

พระธาตุพนมตั้งอยู่บนเนินเตี้ยๆ ที่เรียกว่า “ภูกำพร้า” อยู่ริมฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ภายในวัดพระธาตุพนมวรวิหาร โดยฝั่งตรงข้ามในเขตประเทศลาว เป็นบริเวณที่ลำน้ำเซบั้งไฟไหลลงสู่แม่น้ำโขง แม่น้ำสายนี้ไหลลงมาจากภูเขาสูงทางภาคเหนือ ไหลผ่านภาคกลางของลาว ในขณะที่ฝั่งประเทศไทยมีลำน้ำก่ำไหลลงมาจากเทือกเขาภูพาน ไหลลงสู่แม่น้ำโขงตรงบริเวณใกล้ๆ กับพระธาตุพนมเช่นเดียวกัน ทำให้บริเวณพระธาตุพนมกลายเป็น “สี่แยก” ริมแม่น้ำโขง

ดังนั้นอาณาบริเวณจึงถือเป็นชุมทางการคมนาคมที่เชื่อมต่อระหว่างชุมชนโบราณต่างๆ ที่อยู่ริมแม่น้ำโขงกับชุมชนในแผ่นดินที่อยู่ลึกเข้าไปภายใน ทำให้บริเวณนี้กลายเป็นพื้นที่สำคัญและเป็นศูนย์กลางสำคัญร่วมกันของชุมชนทั้งสองฝั่ง ต่อมาจึงมีการสร้างศาสนสถานขึ้นในบริเวณนี้ เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจของชุมชนและเป็นศูนย์รวมจิตวิญญาณ ซึ่งพัฒนาต่อมากลายเป็นพระธาตุพนมในปัจจุบันนั่นเอง

ภาพที่ ๒.๑ ตำแหน่งที่ตั้งขององค์พระธาตุพนมจากภาพถ่ายดาวเทียม
(ที่มา : Google Earth)

ปัจจุบันยังไม่ทราบแน่ชัดว่าชื่อพระธาตุพนมมีที่มาจากอะไร มีเพียงข้อสันนิษฐานของมานิต วัลลิโภดม นักโบราณคดีอาวุโสผู้ล่วงลับไปแล้ว สันนิษฐานไว้ว่าแต่เดิมชื่อนี้อาจเป็นคำที่ใช้

เรียกชุมชนโบราณที่ตั้งอยู่บริเวณองค์พระธาตุพนมในปัจจุบัน โดยอาจมาจากคำว่า “พูนัน” ซึ่งเป็นรัฐโบราณในแถบลุ่มน้ำโขงก็เป็นได้^๑

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่ากษัตริย์ล้านช้างหลายพระองค์มีความนับถือต่อองค์พระธาตุพนมเป็นอย่างมาก โดยแต่ละพระองค์มักโปรดฯ ให้ทำนุบำรุงองค์พระธาตุพนมอยู่เสมอ เช่น สมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชและพระยาสุริยวงศาธรรมิกราช นอกจากนี้ยังมีพระมหาเถระรูปสำคัญ คือเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่ผู้คนสองฝั่งโขงต่างศรัทธา ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่มาบูรณะพระธาตุพนม

องค์พระธาตุพนมเป็นพระมหาธาตุเจดีย์ที่มีเรื่องราวผูกพันกับตำนานทางพุทธศาสนา เช่นเดียวกับเจดีย์สถานหลายแห่ง เรื่องราวอันเป็นที่มาของพระธาตุพนมปรากฏอยู่ใน “ตำนานอุรังคธาตุ” ซึ่งแต่งขึ้นในท้องถิ่น เพื่อยกย่องบูชาสถานแห่งนี้ว่ามีความสำคัญอย่างสูง โดยเล่าไว้อย่างพิสดารย้อนไปไกลถึงสมัยพุทธกาล

ตำนานอุรังคธาตุหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “อุรังคนิทาน” นักวิชาการคาดว่าน่าจะแต่งขึ้นในรัชสมัยของพระยาสุริยวงศาธรรมิกราช เนื่องจากเนื้อเรื่องในช่วงท้ายของตำนานมีเนื้อหาที่เน้นความสำคัญของพระองค์ สอดคล้องกับการที่พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์พระองค์สำคัญของอาณาจักรล้านช้าง ทรงครองราชย์ยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์ลาว คือตั้งแต่ พ.ศ.๒๑๘๑ จนถึง พ.ศ. ๒๒๓๘ และช่วงรัชสมัยของพระองค์ยังมีความรุ่งเรืองด้านศิลปะและวัฒนธรรมมากที่สุดสมัยหนึ่งของล้านช้างอีกด้วย^๒

เนื้อหาสาระในอุรังคนิทานนั้นคล้ายคลึงกับตำนานที่เกี่ยวข้องกับปูชนียสถานทางพุทธศาสนาหลายแห่งในแถบนี้ คือดำเนินโครงเรื่องย้อนกลับไปไกลถึงสมัยพุทธกาลอย่างพิสดาร คาดว่าคงได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์มหาวงศ์ของลังกา โดยน่าจะรับผ่านจากล้านนาซึ่งรู้จักคัมภีร์นี้มาก่อน และมีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับล้านช้างอย่างแนบแน่น

ตำนานเรื่องนี้^๓ เล่าว่าพระพุทธองค์ได้เสด็จมายังดินแดนแถบลุ่มน้ำโขง ขณะประทับอยู่ที่หนองน้ำคันแทเสื่อน้ำ ทรงมีพุทธทำนายว่าที่นี่จะเกิดเป็นบ้านเมืองขนาดใหญ่ ซึ่งต่อมาก็คือนครเวียงจันทน์ จากนั้นได้เสด็จไปประทับรอยพระบาทไว้หลายแห่งริมแม่น้ำโขง เช่น โพนฉั่น พระบาทเวินปลา เมื่อเสด็จไปบิณฑบาตที่เมืองศรีโคตรบูร ทรงแวะพักใต้ต้นรังแห่งหนึ่งในเขตลาว ที่นั่นจึงได้ชื่อว่าพระธาตุอิงฮัง (รัง) จากนั้นได้ไปประทับที่ “ภูกำพร้าว” มีพุทธทำนายว่าพระบรมสารีริกธาตุของพระองค์

^๑ ประภัสสร ชูวิเชียร, ๕ มหาเจดีย์สยาม, (กรุงเทพฯ : มิวเซียมเพรส, ๒๕๕๔), หน้า ๗๗.

^๒ พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, “บทนำเสนอ”, ใน อุรังคธาตุ ตำนานพระธาตุพนม, (กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๑), หน้า (๑๒)-(๑๖).

^๓ พระเทพรัตนโมลี, อุรังคนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม พิสดาร), (พระนคร : การศาสนา, ๒๕๐๕), หน้า ๑-๘๐ ; อุรังคธาตุ ตำนานพระธาตุพนม. (กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๑), หน้า ๑-๑๐๗.

จะถูกนำมาบรรจุไว้ที่นี่ รวมไว้กับพระบรมสารีริกธาตุของพระอดีตพุทธเจ้าพระองค์อื่นๆ ซึ่งนำมาบรรจุไว้ก่อนแล้วตามพุทธประเพณี

กระทั่งเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระมหากัสสปะเป็นผู้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุส่วนใหญ่ลาช้า หรือ “พระอัฐังคาตตุ” มายังภูเก้าพรา้า พระยาจากแคว้นต่างๆ ที่อยู่โดยรอบซึ่งประกอบไปด้วย

๑. พระยาสุวรรณภิงคาร ครองเมืองหนองหารหลวง (เชื่อว่าเป็นเมืองสกลนครในปัจจุบัน)
๒. พระยาคำแดง ครองเมืองหนองหาน้อย (เชื่อว่าหมายถึงเมืองโบราณในเขตอำเภอนองหาน หรืออำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานีในปัจจุบัน)
๓. พระยาจุลณีพรหมทัต ครองแคว้นจุลณี (น่าจะเป็นดินแดนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขง แถบเมืองหลวงพระบางขึ้นไปถึงสิบสองจุไทในปัจจุบัน)
๔. พระยาอินทปัญจนคร ครองเมืองอินทปัญจนคร (หมายถึงแคว้นกำพูชาโบราณ)
๕. พระยานันทเสน ครองเมืองศรีโคตรบูร (คือฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขง ใต้ลำน้ำเซบั้งไฟลงมา และมีอาณาบริเวณครอบคลุมถึงพื้นที่บริเวณพระธาตุพนมเอาไว้ด้วย)

เมื่อท้าวพระยาเหล่านี้ทรงทราบเรื่อง จึงร่วมกันก่อสร้าง “อุบมุง” หรืออุโมงค์รูปเตาสี่เหลี่ยม เพื่อบรรจุพระอัฐังคาตตุ แล้วถวายสิ่งของที่มีค่าบรรจุไว้ภายในเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ภาพที่ ๒.๒ เสาอินทขีลรอบองค์พระธาตุพนม ซึ่งเป็นเสาศิลาที่ปรากฏในตำนานอัฐังคาตตุ

ในตำนานอุรังคธาตุยังได้ระบุไว้ด้วยว่าท้าวพระยาทั้งห้าได้โปรดให้นำเสาศิลาจากเมือง กุสินารามาปักไว้ที่มุมด้านตะวันออกเฉียงเหนือ เสาศิลาจากเมืองพาราณสีปักไว้ที่มุมทิศตะวันออกเฉียงใต้ เสาศิลาจากเมืองลังกาปักที่มุมทิศตะวันตกเฉียงใต้ และเสาศิลาจากเมืองตักสิลาปักไว้ที่มุมทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เสาดังกล่าวนี้ในปัจจุบันก็ยังมีอยู่ เรียกกันว่า “เสอาอินทขิล”

อย่างไรก็ตาม ยังไม่อาจตรวจสอบได้อย่างแน่ชัดว่าเสหินเหล่านี้ถูกนำมาจากอินเดียและศรีลังกาจริงตามที่กล่าวไว้ในตำนานหรือไม่ แต่หลายท่านคาดว่าน่าจะเป็นเรื่องที่แต่งขึ้น เพื่อใช้อธิบายที่มาของเสหินที่มีอยู่เดิม เพราะคติการปักเสหินถือเป็นความเชื่อโบราณในท้องถิ่นแถบอีสานเหนือ ซึ่งมักนำมาปักไว้รอบๆ ศาสนสถานที่มีความศักดิ์สิทธิ์ และบางแห่งก็ได้พัฒนาเป็นโบสถ์มาปักไว้รอบอุโบสถในภายหลัง^๕

๒.๑.๒ ลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระธาตุพนม

องค์พระธาตุพนมได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์หลายครั้ง ดังนั้นการวิเคราะห์ศึกษาลักษณะทางพุทธศิลป์ขององค์พระธาตุพนมจึงต้องอาศัยลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เห็นอยู่ในปัจจุบันเป็นหลัก และวิเคราะห์ประกอบกับหลักฐานข้างเคียงเพื่อศึกษาลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระธาตุพนมในอดีตด้วย

ส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมขององค์พระธาตุพนมที่เห็นในปัจจุบัน แบ่งเป็นสองส่วนใหญ่ๆ ได้แก่

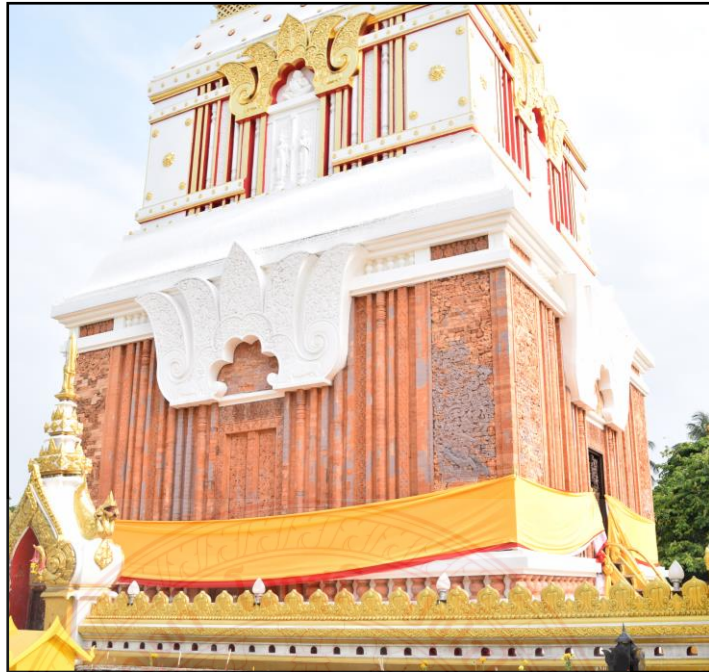
๑. ส่วนเรือนธาตุ

บางท่านเรียกส่วนนี้ตามตำนานอุรังคธาตุว่า “อุบมุง” มีลักษณะเป็นห้องทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีประตูทั้งสี่ทิศ (คาดว่าประตูของพระธาตุองค์ดั้งเดิมสามารถเปิด-ปิด และเข้าไปภายในได้ ปัจจุบันประตูทั้งสี่ถูกสร้างใหม่ให้กลายเป็นประตูปิดตัน ไม่สามารถเข้าไปภายในได้) นอกจากนี้ ยังประดับด้วยซุ้มและเสาที่น่าสนใจคือเสาดัดผนังที่ทำด้วยอิฐอยู่ที่มุมทั้งสี่ มีการสลักเป็นลวดลายพันธุ์พฤกษาและรูปบุคคลกำลังขี่สัตว์พาหนะ เช่น ช้าง ม้า และถืออาวุธอยู่ ส่วนบริเวณเหนือห้องเรือนธาตุขึ้นไปยังมีเรือนธาตุจำลองซ้อนขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง^๕

^๕ อ่างแก้ว, ประภัสสร ชูวิเชียร, ๕ มหาเจดีย์สยาม, หน้า ๘๑-๘๒.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒.

ภาพที่ ๒.๓ ลักษณะพุทธศิลป์ส่วนเรือนธาตุของพระธาตุนม

ภาพที่ ๒.๔ ภาพสลักรูปบุคคลบนแผ่นอิฐที่ฐานองค์พระธาตุนมในปัจจุบัน

สำหรับภาพสลักรูปบุคคลบนแผ่นอิฐนี้ ถูกนำไปเชื่อมโยงเข้ากับอุรังคนิทาน โดยเชื่อว่าเป็นรูปของท้าวพระยาทั้งห้าที่เดินทางมาร่วมกันสร้างอุบมุงนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตาม รูปบุคคลต่างๆ นี้ อาจหมายถึงผู้นำชนพื้นเมืองในสมัยนั้นก็ว่าได้^๖

๒. ส่วนยอดทรงบัวเหลี่ยม

ยอดบัวเหลี่ยมนี้ถือเป็นองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมอันเป็นเอกลักษณ์และแพร่หลายของเจดีย์ในศิลปะล้านช้าง กล่าวคือเป็นทรงคล้ายดอกบัวตูม แต่เป็นสี่เหลี่ยม ยึดสูงขึ้น ด้านบนสุดต่อด้วยยอดแหลม รูปแบบเช่นนี้พบในศิลปะล้านช้างมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒^๗

ส่วนผิวของบัวเหลี่ยมนั้น เดิมในภาพถ่ายเก่ามีการทำลายกลายเป็นลายดอกไม้ร่วง แต่หลังจากการปฏิสังขรณ์ในปี พ.ศ.๒๔๘๓ จึงได้เปลี่ยนเป็นลายกันต่อดอก คล้ายพุ่มบายศรี ซึ่งน่าจะหมายถึงการทำรูปดอกไม้เพื่อถวายการบูชาแด่พระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานอยู่ภายในนั่นเอง

ต้นแบบของเจดีย์ทรงบัวเหลี่ยม ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของเจดีย์ล้านช้าง น่าจะเริ่มสร้างขึ้นในราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒ คือที่พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย โดยมีเอกสารระบุชัดเจนว่าสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชแห่งล้านช้างและสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแห่งกรุงศรีอยุธยาทรงร่วมกันสร้างพระธาตุแห่งนี้ขึ้น เพื่อให้เป็นสักขีพยานของการสมานมิตรกันระหว่างสองอาณาจักรใน พ.ศ.๒๑๐๓^๘

กว่าที่รูปทรงขององค์พระธาตุพนมจะเป็นอย่างที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ องค์พระธาตุพนมได้ถูกสร้างเสริมและต่อเติมมาหลายครั้งหลายสมัย โดยนักวิชาการสันนิษฐานว่ารูปแบบดั้งเดิมเมื่อแรกสร้างน่าจะมีรูปทรงเป็นปราสาทเขมร ที่สร้างขึ้นในสมัยก่อนเมืองพระนครมีชื่อเรียกว่าแบบ “ไพรกเมง-กำพงพระ”^๙

เนื่องจากปราสาทที่สร้างในช่วงสมัยนี้มักทำเรือนธาตุเป็นห้องก่ออิฐเรียบ มีการประดับด้วยเสากลมที่วางคั่นอยู่เป็นระยะๆ บัวหัวเสาทำเป็นรูปกลม ซึ่งเหมือนกับที่พบในเรือนธาตุขององค์พระธาตุพนมนั่นเอง หรือไม่เช่นนั้นก็อาจมีรูปร่างคล้ายกับปราสาทในศิลปะจาม ที่สร้างในสมัยฮัวล่าย (Hoa-Lai) และดงเตือง (DuogDoung) ซึ่งเคยรุ่งเรืองอยู่ในประเทศเวียดนามเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ คือกว่าพันปีมาแล้วก็เป็นได้ เนื่องจากเสาดัดผนังขององค์พระธาตุพนมมีแถบลวดลายประดับอยู่ตรงกลางเสา เหมือนกับที่พบตามปราสาทในศิลปะจามเป็นอย่างมาก การที่พระธาตุพนมอาจเคยมีรูปร่างคล้ายคลึงกับปราสาทจามนี้ ไม่ถือเป็นเรื่องแปลกแต่อย่างใดเลย

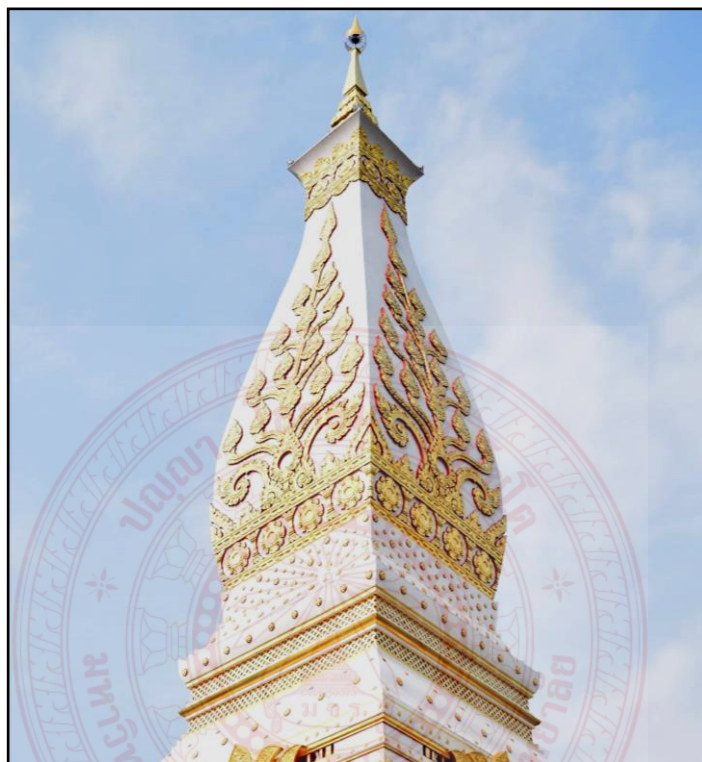
^๖ วิโรฒ ศรีสุโร, ธาตุอีสาน, (กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕๗-๑๕๙.

^๗ ประภัสสร ชูวิเชียร, ศิลปะลาว, (กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๗), หน้า ๔๒-๔๔.

^๘ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, เจดีย์ พระพุทธรูป อุบัติ่ม ลิม ศิลปะลาวและอีสาน, (กรุงเทพฯ : มิวเซียมเพรส, ๒๕๕๕), หน้า ๖๕-๖๖.

^๙ อ่างแก้ว, ประภัสสร ชูวิเชียร, ๕ มหาเจดีย์สยาม, หน้า ๘๖.

เนื่องจากที่ตั้งของพระธาตุพนมอยู่บนเส้นทางคมนาคมเชื่อมต่อระหว่างชุมชนโบราณในกลุ่มน้ำโขงตอนกลางของลาวกับช่องเขาที่ออกไปยังอาณาจักรจามปาในประเทศเวียดนามได้ ดังนั้นในบริเวณนี้จึงอาจมีการแลกเปลี่ยนหรือรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากศิลปะจามปาได้ไม่ยากนัก^{๑๐}

ภาพที่ ๒.๕ ลักษณะพุทธศิลป์ส่วนยอดทรงบัวเหลี่ยมของพระธาตุพนม

นอกจากนี้ หลังจากที่พระธาตุพนมพังทลายลงเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๘ ทำให้ค้นพบชิ้นส่วนของกรอบประตูสลักหินและแท่นวางรูปเคารพ หรือ “สนามโรธณี” ซึ่งพบได้ทั่วไปตามศาสนสถานพราหมณ์-ฮินดูของวัฒนธรรมเขมร-จามปา และนักวิชาการพบว่าในดินแดนแถบนี้ ไม่มีการนำชิ้นส่วนดังกล่าวมาดัดแปลงเพื่อใช้เป็นฐานพระพุทธรูปเหมือนที่นิยมทำกันในบางชุมชน จึงน่าจะเป็นไปได้ว่า ชิ้นส่วนประตูสลักหินและแท่นวางรูปเคารพที่พบนี้ เป็นของพระธาตุพนมองค์ดั้งเดิมซึ่งเป็นปราสาทแบบเขมรหรือจามนั่นเอง^{๑๑}

ภายหลังจากการสร้างพระธาตุพนมขึ้นเป็นครั้งแรก ซึ่งอาจมีรูปแบบเป็นปราสาทเขมร-จามแล้ว ต่อมาได้มีการสร้างเสริมอีกหลายยุคหลายสมัย สามารถสรุปการบูรณะครั้งสำคัญได้ ดังนี้

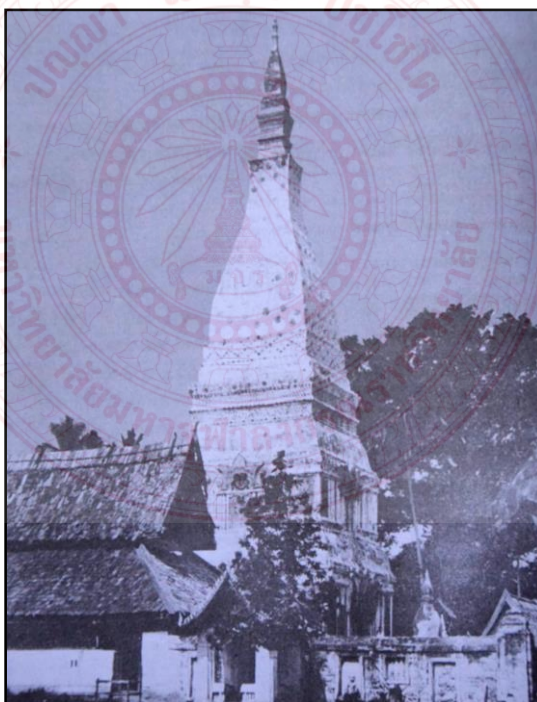
^{๑๐} อ่างแล้ว, ประภัสสร ชูวิเชียร, ๕ มหาเจดีย์สยาม, หน้า ๘๗.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘.

ครั้งที่ ๑ พุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ (คาดว่าสร้างขึ้นครั้งแรก) สันนิษฐานว่ามีรูปแบบเป็นปราสาทแบบเขมร สมัยก่อนเมืองพระนคร หรือไม่ก็อาจเป็นปราสาทแบบศิลปะจาม ประเทศเวียดนาม ภายในปราสาทเป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพ

ครั้งที่ ๒ พ.ศ.๒๒๓๓-๒๒๓๔ บูรณะโดยเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก คาดว่าก่อนการบูรณะครั้งนี้ปราสาทแบบเขมรหรือจามซึ่งเป็นองค์ดั้งเดิมคงชำรุดทรุดโทรมลง โดยเฉพาะส่วนยอดน่าจะพังทลาย การบูรณะในครั้งนี้นี้จึงมีการต่อเติมเสริมยอดขึ้นใหม่ให้เป็นทรงบัวเหลี่ยม ป้อมเตี้ยตามเอกลักษณ์ของล้านช้าง และมีการถมภายในห้องเรือนธาตุด้วยอิฐหักกากปูนและดินจนเต็มทำให้ภายในเรือนธาตุที่เคยเป็นห้องโล่ง กลายเป็นส่วนที่ทับตันและปิดตาย ส่วนเหตุที่ต้องถมห้องเรือนธาตุ คาดว่าคงเพื่อให้สามารถรับน้ำหนักส่วนยอดที่จะสร้างขึ้นใหม่ได้ดีขึ้น ทั้งยังเป็นการ “ผนึก” ห้องคูหาของเรือนธาตุหรืออุบมุงที่เชื่อว่าเป็นห้องประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุให้อยู่ในสถานะที่ปลอดภัยตามแบบแผนในการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ภายในกรุที่พบโดยทั่วไป^{๑๒}

ภาพที่ ๒.๖ ลักษณะพุทธศิลป์ของพระธาตุพนมก่อน พ.ศ.๒๔๘๓
(ที่มา : พระมหาสม สุมน, ประมวลภาพประวัติศาสตร์พระธาตุพนมและภาพโบราณวัตถุ
คำมหาศาลในกรุงพระธาตุพนม, ๒๕๒๒, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

^{๑๒} อ่างแก้ว, วิโรฒ ศรีสุโร, ธาตุอีสาน, หน้า ๑๕๙.

กรณีของการปฏิสังขรณ์ธาตุเจดีย์เก่าแก่ที่อาจเคยเป็นปราสาทในศิลปะเขมรหรือศิลปะจามมาก่อน ยังพบอีกหลายแห่งโดยเฉพาะในดินแดนประเทศลาว ตัวอย่างสำคัญ ได้แก่ พระธาตุอิงฮัง แขวงสะหวันนะเขต ที่ตั้งอยู่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำโขง ตรงข้ามกับพระธาตุพนม เชื่อว่าน่าจะเคยเป็นปราสาทก่ออิฐมาก่อนและได้รับการบูรณะต่อเติมส่วนยอดในสมัยล้านช้าง อีกองค์หนึ่งคือ พระธาตุเชิงชุม จังหวัดสกลนคร แต่เดิมก็เป็นปราสาทเขมรมาก่อน และต่อมาจึงถูกต่อเติมยอดบัวเหลี่ยมแบบศิลปะลาวเข้าไป

ครั้งที่ ๓ พ.ศ.๒๔๘๓ สมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม สมัยนี้ได้เสริมส่วนยอดพระธาตุพนมด้วยการครอบทับยอดเจดีย์เดิมไว้ภายใน จนดูชะลูดเพรียวขึ้นกว่าเดิม เล่ากันว่าภารกิจนี้ดำเนินไปเพื่อตอบสนองนโยบายทางการเมืองในขณะนั้น ซึ่งรัฐบาลไทยกำลังทำสงครามอินโดจีน เรียกร้องดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงกลับคืนมา การก่อเสริมพระธาตุพนมให้สูงขึ้นก็เพื่อให้ผู้คนทางฝั่งลาวมองเห็นองค์พระธาตุเจดีย์ชัดเจนยิ่งขึ้น จะได้เกิดความรู้สึกร่วมทางวัฒนธรรม^{๑๓} แต่สิ่งนี้ก็กลับกลายเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้พระธาตุพนมพังทลายลงอีก ๓๐ ปีต่อมา เนื่องจากเรือนธาตุด้านล่างที่เป็นปราสาทก่ออิฐเก่าแก่ไม่อาจทนทานน้ำหนักอันมหาศาลของส่วนที่ก่อเข้าไปใหม่ได้

ครั้งที่ ๔ พ.ศ.๒๕๑๘-๒๕๒๒ ภายหลังจากพระธาตุพนมพังทลายลงเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๘ ได้ไม่นานนัก ก็มีการสร้างเจดีย์ขึ้นใหม่ โดยยึดตามแบบที่สร้างเสริมขึ้นในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม และอยู่สืบมาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งมีขนาดความกว้างของฐานด้านละ ๑๒.๓๓ เมตร สูงจากฐานถึงยอดฉัตร ๕๓.๖๐ เมตร

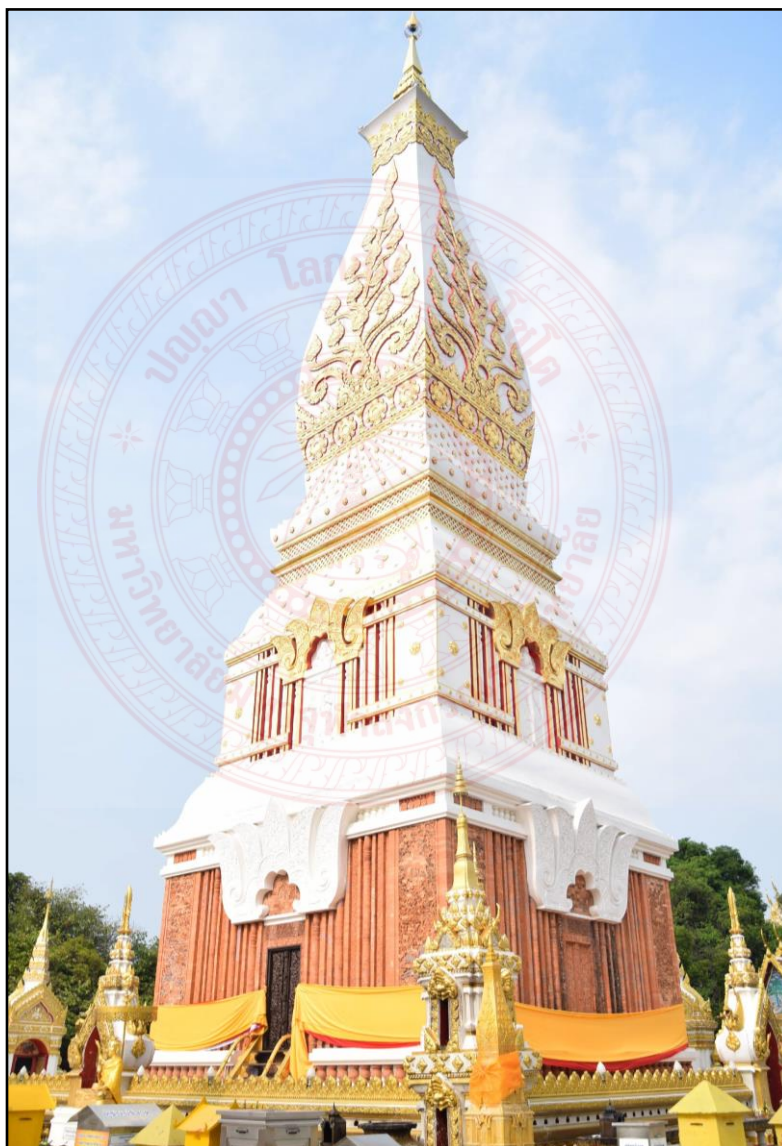

ภาพที่ ๒.๗ ภาพลายเส้นสันนิษฐานโครงสร้างพระธาตุพนม ๔ สมัย

(ที่มา : พระเทพวรมุนี, พระธาตุพนม, ๒๕๕๗, หน้า ๑๔๒)

^{๑๓} อ่างแล้ว, ประภัสสร ชูวิเชียร, ๕ มหาเจดีย์สยาม, หน้า ๙๐.

การสร้างขึ้นใหม่ในครั้งนั้นได้ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งองค์ และยังได้นำชิ้นส่วนภาพสลักอิฐเก่าแก่ที่อยู่บริเวณเรือนธาตุมาประกอบกันขึ้นใหม่ แล้วผนึกไว้ในตำแหน่งเดิม แต่หากขึ้นใหม่พังทลายไปหมดแล้ว ก็เสริมอิฐใหม่เข้าไปแทน นอกจากนี้ยังมีการอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุที่พบหลังการพังทลาย บรรจุกลับเข้าไปประดิษฐานไว้บริเวณเรือนธาตุด้านล่าง ในครั้งนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ เสด็จฯ มาบรรจุด้วยพระองค์เอง^{๑๔} ส่วนเศษอิฐและชิ้นส่วนอื่นๆ ของพระธาตุพนมที่พังทลายลงมา ได้บรรจุในอาคารที่สร้างใหม่ ตั้งอยู่ด้านหน้าวัด

ภาพที่ ๒.๘ ลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระธาตุพนมองค์ปัจจุบัน

^{๑๔} พระเทพวรมณี, พระธาตุพนม, (นครพนม : วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร, ๒๕๕๗), หน้า ๗๖-๘๔.

๒.๒ ประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุบังพวน

พระธาตุบังพวนเป็นพระธาตุที่มีความสำคัญสูงสุดของผู้คนในฝั่งขวาลุ่มแม่น้ำโขงในเขตจังหวัดหนองคายและใกล้เคียง ตั้งอยู่ภายในวัดพระธาตุบังพวน ตำบลพระธาตุบังพวน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย พระธาตุบังพวนเป็นพระธาตุเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาช้านาน มีตำนานระบุว่าสร้างขึ้นพร้อมๆ กับพระธาตุพนม

๒.๒.๑ ประวัติความเป็นมาของพระธาตุบังพวน

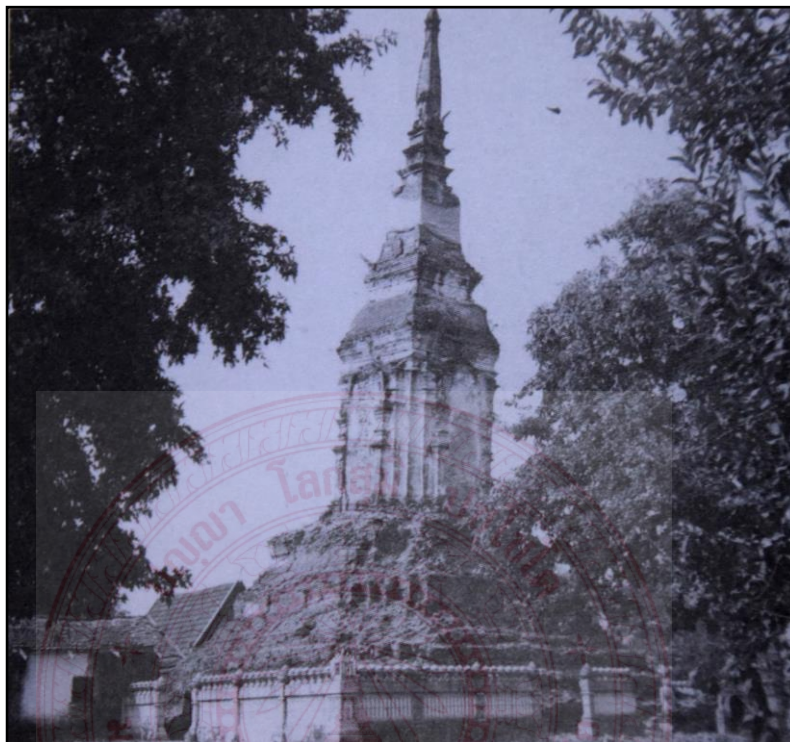
พระธาตุบังพวนก่อสร้างขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏแน่ชัด พบประวัติในตำนานอุรังคธาตุ^{๑๕} กล่าวว่า สมัยพระยาจันทบุรีครองนครเวียงจันทน์ (ไม่ปรากฏศักราช) ได้ตรัสสั่งให้หมื่นกลางโงงเป็นเจ้าเมืองเวียงคุก และในครั้งนั้นพระกัศสปะเถระได้นำพระอุรังคธาตุจากประเทศอินเดียมาประดิษฐานที่ภูกำพร้าว โดยมีสามเณร ๓ องค์ติดตามมาด้วย และมาพำนักพักอาศัยที่หนองกกใกล้ภูหลวง วิปัสสนาบำเพ็ญเพียรจนได้บวชเป็นพระภิกษุและเป็นพระอรหันต์ทั้ง ๓ องค์ ซึ่งต่อมาพระอรหันต์ทั้งสามได้ชักชวนบรรดาพระโอรส ๕ องค์ของเจ้าเมืองในอาณาบริเวณนี้ออกผนวช และบรรดาพระอรหันต์ทุกพระองค์ ภายหลังจากพระอรหันต์ทั้ง ๘ ได้เดินทางไปอินเดีย และนำพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ๔๕ องค์กลับมา

โดยลูกศิษย์ทั้ง ๕ ได้รับมอบหมายจากอาจารย์ทั้ง ๓ ให้นำพระธาตุดังกล่าวไปประดิษฐานยังสถานที่ต่างๆ ได้แก่ พระธาตุหัวเหน่า ๒๙ องค์ ให้ประดิษฐานที่ภูหลวง พระธาตุผาพระบาท ๙ องค์ ประดิษฐานที่เมืองหล้าหนองคาย (พระธาตุที่จมอยู่ในน้ำหน้าวัดธาตุ หนองคายปัจจุบัน) พระธาตุเขี้ยวผาง ๗ องค์ แบ่งไปประดิษฐานที่เวียงจัว ๓ องค์ (พระธาตุเวียงจัว บ้านปะโค จังหวัดหนองคายปัจจุบัน) และที่ห่อแพ ๔ องค์ (พระธาตุห่อแพ เมืองเวียงจันทน์ปัจจุบัน) เมื่อสำเร็จพระอรหันต์ผู้เป็นอาจารย์ก็กลับคืนอินเดีย ฝ่ายพระยาจันทบุรีได้ทราบความจากหมื่นกลางโงงว่าพระอรหันต์อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาก็ปัตตินดี ใคร่อยากได้พระบรมสารีริกธาตุมาสถิตไว้ให้คนเคารพ จึงขอนำเอาพระบรมสารีริกธาตุหัวเหน่ามาประดิษฐานที่ภูหลวง สร้างพระเจดีย์ธาตุบังพวนขึ้นประดิษฐานพระบรมธาตุดังกล่าว

ขณะเดียวกัน จากหลักฐานการขุดแต่งในคราวที่พระธาตุบังพวนล้มเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๓ พบว่ามีการก่อสร้าง ๓ สมัย คือฐานเดิมเป็นศิลาแลง ชั้นที่สองก่ออิฐครอบชั้นแรก

^{๑๕} อ่างแล้ว, พระเทพรัตนโมลี, อูรังคะนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม พิสดาร), หน้า ๖๓-๖๘.

และต่อมาระยะที่สามมีการสร้างขยายใหญ่ขึ้นเป็นเจดีย์ทรงปราสาทตามรูปแบบที่นิยมในสมัยพระไชยเชษฐาธิราช ดังปรากฏจากภาพถ่ายเก่าก่อนการล้มลงของพระธาตุ^{๑๖}

ภาพที่ ๒.๙ พระธาตุบังพวนองค์เก่าก่อนที่จะพังทลายในปี พ.ศ.๒๕๑๓

(ที่มา : สุตารา สัจฉายา, “วัดพระธาตุบังพวน มหาสถานแห่งอาณาจักรล้านช้าง”, ๒๕๕๕, หน้า ๑๔)

นอกจากนี้ ยังพบพระพุทธรูปเงินและบุทองกับโบราณวัตถุอื่นๆ อีกหลายร้อยชิ้น ในจำนวนพระพุทธรูปที่พบ มี ๔ องค์ ที่มีจารึกและระบุศักราช คือ พ.ศ.๒๑๑๘, ๒๑๕๐, ๒๑๕๘ และ ๒๑๖๗ โดยเฉพาะองค์ที่มีศักราช ๒๑๖๗ นั้นจารึกว่า “พระเจ้าตา เมื่อพระโพธิสารราช...มีราชอาณาใส่หัวพระยาอภัย เสนา นำมาไว้ในพระธาตุบังพวนพระเจดีย์ศรีสัตตมหาทาน พระราชวงศา...รับ ๙๘๖ (พุทธศักราช ๒๑๖๗)ในเดือน ๖ (เดือน ๔ ของไทยภาคกลาง) เพ็ง วันศุกร์ พุทธวิเศษปราช”^{๑๗} กล่าวถึงพระเจ้าตาและอ้างถึงพระโพธิสารราชมีพระราชโองการให้นำมาไว้ในพระธาตุบังพวน พระเจดีย์ศรีสัตตมหาสถาน และต่อมา พ.ศ.๒๑๖๗ ตรงกับสมัยพระวรวงศ์มหา

^{๑๖} สุตารา สัจฉายา, “วัดพระธาตุบังพวน มหาสถานแห่งอาณาจักรล้านช้าง”. เมืองโบราณ, ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒. (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๕), หน้า ๑๔.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

ธรรมิกราชได้มาบูรณะพระธาตุและบรรจุพระพุทธรูปเข้าไปใหม่ในชั้นหลัง อันบอกให้รู้ว่าการสร้างพระธาตุบังพวนคงสร้างในสมัยพระโพธิสารราช

ประกอบกับยังพบศิลาจารึกวัดแดนเมือง ๒ สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๐๗๘ มีข้อความระบุถึงบรมราชโองการของพระโพธิสารราช ประกาศให้เจ้าพระยาทั้งปวงช่วยกันฟื้นฟูพุทธศาสนาตามวัดวาอารามต่างๆ ในเมืองจันทบุรี (นครเวียงจันทน์) และสอดส่องให้สมณชีพรามณ์เคร่งครัดในพระธรรมวินัย พร้อมทั้งให้ดูแลเรือกสวนไร่นา ข้าววัดต่างๆ อีกทั้งยังกล่าวถึงพระนามเจ้าชายมุย (เจ้าเมืองเวียงจันทน์ พ.ศ.๑๙๙๙-๒๐๒๑) และลุงพระยาจันทร์ (ครองเวียงจันทน์ต่อจากเจ้าชายมุย รุ่นเดียวกับพระเจ้าวิสุทธราช พระราชบิดาของพระโพธิสารราช) ว่า “ไร่นา บ้านเมือง หมากพลู พรวัว ตาล ข้อยกั้ววัดกับพระ แต่ชายมุยและลุงพระยาจันทร์ได้หยาดน้ำไว้ว่า ไผ่ยังถอนออกไปหาเจ้าขุนให้เอาคืนดั้งเก่า...”^{๑๘}

ภาพที่ ๒.๑๐ องค์พระธาตุบังพวนหลังการบูรณะในปัจจุบัน

^{๑๘} กรมศิลปากร, จารึกในประเทศไทย เล่ม ๕ อักษรขอม อักษรธรรม และอักษรไทย พุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๔, (กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๙), หน้า ๓๖๔-๓๖๖.

ข้อความดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพุทธศาสนาในพื้นที่บริเวณนี้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับพระราชประวัติของพระโพธิสารราชที่ในยุคสมัยของพระองค์ได้ส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ถึงกับทรงผนวชที่วัดวิชุลราช ทั้งยังให้รื้อศาลเสื้อเมืองและสร้างวัดศรีสวรรค์โลกขึ้นแทน และออกพระราชกำหนดให้เลิกนับถือผี โดยมีพระราชโองการไปยังหัวเมืองต่างๆ จากพระราชพงศาวดารล้านช้างได้กล่าวว่า ในปี พ.ศ.๒๐๗๘ ทรงโปรดให้พระยาสุรินทราชัยไกรเสนาบดีศรีราชสงคราม และพระยากลางกรุงร่วมกับพระมหาสารสิทธิมงคลาเถระ ตรวจตราบรรดาพระภิกษุทั้งหลายในเมืองเวียงจันทน์ รูปใดที่ประพฤติไม่เหมาะสมให้สึก นอกจากนี้ พระองค์ยังเสด็จลงมายังเมืองเวียงจันทน์และทรงเดินทางไปยังพระธาตุพนม เพื่อสักการะและบูรณปฏิสังขรณ์ในปี พ.ศ. ๒๐๘๒^{๑๙}

นักวิชาการบางท่านวิเคราะห์ว่า การสร้างสถูปมหาสถานและการเดินทางมาบูรณะพระธาตุพนมดังกล่าว น่าจะเป็นเหตุผลในการขยายอาณาจักรล้านช้างลงมาทางใต้ โดยใช้เมืองจันทบุรี (เวียงจันทน์) เป็นราชธานีแห่งใหม่ ซึ่งความคิดนี้ได้สืบเนื่องมาถึงสมัยพระราชโอรส คือ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ที่อาศัยพุทธศาสนาในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชนชาติต่างๆ ตลอดจนการก่อกำเนิดดิน เพื่อแสดงสิทธิ์ในการเข้าครอบครองพื้นที่ของพระมหากษัตริย์ เนื่องจากหลังจากที่พระองค์ทรงย้ายราชธานีจากหลวงพระบางมายังเวียงจันทน์ใน พ.ศ.๒๑๐๓ แล้ว ได้ทรงทำนุบำรุงพระธาตุต่างๆ ในอาณาบริเวณนี้ เช่น พระธาตุหลวงเวียงจันทน์ พระธาตุอิงฮัง พระธาตุศรีโคกตะบอง พระธาตุพนม รวมถึงพระธาตุบังพวน^{๒๐}

ดังพบจารึกในพระธาตุบังพวนที่กล่าวถึงการทำบุญที่พระธาตุแห่งนี้ใน พ.ศ.๒๑๐๕ และยังพบหลักฐานการสร้างพระพุทธรูปและกำแพงวัดของพระธาตุบังพวนที่กล่าวในศิลาจารึกวัดถ้ำสุวรรณคูหา ว่า

“...พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชตนประกอบด้วยทศพิธราชธรรมสิบประการ มีศรัทธาในพุทธศาสนา จึงประสิทธิ์อาญาให้เขตให้แดนไร่นากับวัดสุวรรณคูหาภายใน มีพระยาอินทริสังวรเจ้า ภายนอกมีราชเนต ราชบุโรหิตเป็นกรรมการ จึงรับได้ห่มนมาลงประสิทธิ์อาญาใส่หัวหมื่นไต้ย้อยไร เมื่อพระเจ้าแผ่นดินแปงรูปพระสัพพัญญูเจ้าในธาตุบังพวนจึงแต่งให้หมื่นขวาแลพังเพา มาพร้อมผู้ไพร่ทั้งหลายกว้านนาเรือเมือง นาขามเมืองหินชน เมืองชุนมาแทก เขตทั้งสี่ด้านแลด้านพันวา...”^{๒๑}

^{๑๙} พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, พระพุทธศาสนาในลาว, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๖๔-๖๕.

^{๒๐} อ่างแล้ว, สุตาราช สุภญา, “วัดพระธาตุบังพวน มหาสถานแห่งอาณาจักรล้านช้าง”, หน้า ๑๗.

^{๒๑} อ่างแล้ว, กรมศิลปากร, จารึกในประเทศไทย เล่ม ๕ อักษรขอม อักษรธรรม และอักษรไทย พุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๔, หน้า ๒๔๐-๒๔๒.

ข้อความในจารึกแสดงถึงการอุทิศที่ดินให้เป็นเขตวัดและสร้างรั้วกำแพงต่างๆ ทั้งนี้อาจแสดงถึงการมอบวิสุงคามสีมาให้สถาปนาขึ้นเป็นวัดพระธาตุบังพวน

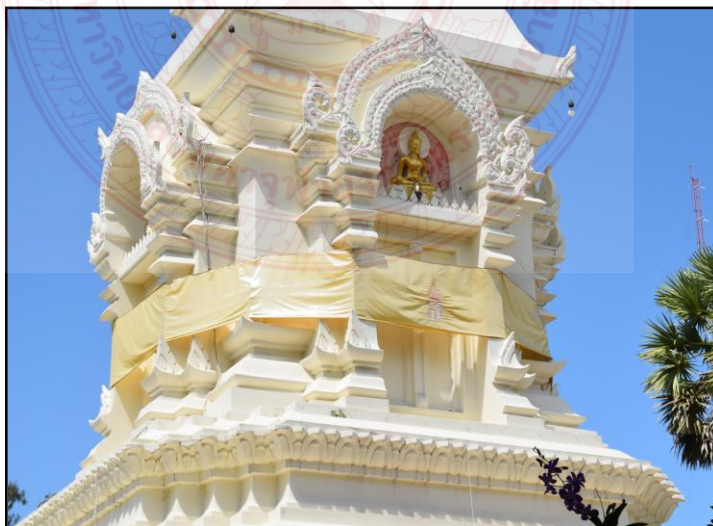
พระธาตุบังพวนองค์ปัจจุบันได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นมาใหม่โดยกรมศิลปากร แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๑ โดยยึดตามรูปทรงศิลปกรรมตามรูปแบบเดิมก่อนที่องค์พระธาตุจะพังทลาย

๒.๒.๒ ลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระธาตุบังพวน

ลักษณะทั่วไปของพระธาตุบังพวนเป็นพระเจดีย์ฐานสี่เหลี่ยม มีความกว้างด้านละ ๑๗.๒๐ เมตร มีความสูงจากฐานจนถึงยอดฉัตร ๓๔.๒๕ เมตร^{๒๒} สร้างด้วยศิลาแลงและอิฐ ฐานสูงจากพื้นดิน ๑ เมตร มีฐานประทักษิณ ๓ ชั้น รูปบัวคว่ำ ๒ ชั้น ต่อด้วยเรือนธาตุทรงปราสาท องค์ระฆัง ปลียอด และฉัตร ๕ ชั้น ทำด้วยทองแดงปิดทอง

พระธาตุบังพวนเป็นพระเจดีย์ทรงปราสาท หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ทรงปราสาทยอด” ถือเป็นพระเจดีย์อีกแบบหนึ่งที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ของลาว พระเจดีย์แบบนี้มีลักษณะเด่นที่สังเกตได้ง่าย คือที่ “เรือนธาตุ” จะมีซุ้มจระนำประดิษฐานพระพุทธรูป เหนือเรือนธาตุเป็นองค์ระฆังสี่เหลี่ยม และมียอดแหลม^{๒๓}

ส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมขององค์พระธาตุบังพวนแบ่งเป็นสองส่วนใหญ่ๆ ได้แก่

ภาพที่ ๒.๑๑ ลักษณะพุทธศิลป์ส่วนเรือนธาตุของพระธาตุบังพวน

^{๒๒} อ่างแล้ว, วิโรฒ ศรีสุโร, ธาตุอีสาน, หน้า ๖๐.

^{๒๓} อ่างแล้ว, ศักดิ์ชัย สายสิงห์, เจดีย์ พระพุทธรูป อุบัติ่ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน, หน้า ๗๙.

๑. ส่วนเรือนธาตุ

ส่วนนี้ประกอบด้วยฐานบัวลาดย่อมุมไม้ยี่สิบ ตามมุมประดับบัวเข้าพรหมหรือบัวอนแบบ ล้านช้าง ๓ ชั้นรองรับเรือนธาตุ เรือนธาตุจะมีซุ้มจรนำทั้ง ๔ ด้าน ตรงกลางทำเป็นประตูหลอก มี ลักษณะคล้ายอาคารส่วนปราสาท น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากพระเจดีย์ทรงปราสาทยอดในศิลปะ ล้านนา

๒. ส่วนองค์ระฆัง

ส่วนองค์ระฆังจะรวมส่วนยอดไว้ด้วย องค์ระฆังเป็นทรงสี่เหลี่ยม น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากพระเจดีย์เพิ่มมุมในศิลปะอยุธยา ซึ่งมีบทบาทอย่างมากในกลุ่มเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมของล้าน ช้างตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เป็นต้นมา มีปล้องไฉนตามแบบพระเจดีย์ทั่วไป แตกต่างจากพระ เจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมของล้านช้างที่ไม่นิยมทำปล้องไฉน

ความนิยมสร้างพระเจดีย์ทรงปราสาทยอดในระยะแรกๆ ในล้านช้างน่าจะได้รับอิทธิพลไป จากล้านนา ส่วนใหญ่พบอยู่ในเขตเมืองหลวงพระบาง ในระยะต่อมาจึงพัฒนาไปเป็นรูปแบบพระเจดีย์ ทรงปราสาทยอดแบบใหม่ ซึ่งเป็นแบบเฉพาะของตนเอง

ภาพที่ ๒.๑๒ ลักษณะพุทธศิลป์ส่วนองค์ระฆังของพระธาตุบังพวน

รูปแบบพุทธศิลป์ขององค์พระธาตุบังพวนยังทำตามระเบียบของพระเจดีย์ทรงระฆังที่พบโดยทั่วไป แต่องค์ระฆังปรับเปลี่ยนจากกลมมาเป็นสี่เหลี่ยม คาดว่าพระเจดีย์แบบพระธาตุบังพวนนี้คงเกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างศิลปะอยุธยากับล้านนาเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ เนื่องจากพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างพระธาตุบังพวนตามหลักฐานที่ปรากฏเคยประทับอยู่ที่ล้านนา จึงน่าจะทำให้พระองค์ทรงได้รับแนวความคิดทั้งด้านคติและงานศิลปะไปจากล้านนาไม่น้อย ดังจะเห็นได้จากการสร้างพระธาตุบังพวนที่ยังคงกลิ่นอายของศิลปะล้านนาอยู่^{๒๔}

นอกจากนี้ ในบริเวณพระธาตุบังพวนยังมีโบราณสถานอยู่อีกกลุ่มหนึ่ง ประกอบด้วยอาคารจำนวน ๗ หลัง เรียกว่า “สัตตมหาสถาน” ซึ่งเป็นพระเจดีย์ที่สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงสถานที่ ๗ แห่งที่พระพุทธเจ้าประทับ ๗ สัปดาห์ภายหลังการตรัสรู้^{๒๕} ได้แก่

๑. โพธิบัลลังก์ แสดงถึงการประทับนั่งสมาธิต่อเนื่องใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ หลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ที่วัดพระธาตุบังพวนสร้างเป็นอาคารวิหารและกระถางต้นศรีมหาโพธิ์ อยู่ตรงกลางหมู่เจดีย์สัตตมหาสถาน

๒. อนิมิสเจดีย์ สถานที่ที่พระพุทธเจ้าทำสมาธิเพ่งต้นพระศรีมหาโพธิ์อย่างไม่กระพริบพระเนตร สร้างเป็นเจดีย์สี่เหลี่ยมตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของโพธิบัลลังก์

๓. รัตนจกรมเจดีย์ ตามความเชื่อว่าเป็นสัปดาห์ที่ ๓ พระพุทธเจ้าทรงเดินจงกรมพิจารณาหมู่สัตว์โลกที่จะโปรด สร้างเป็นเจดีย์สี่เหลี่ยมก่ออิฐสอปูน ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของโพธิบัลลังก์ มีลาดพระบาทก่อด้วยอิฐเชื่อมต่อระหว่างอนิมิสเจดีย์ ตอนกลางมีรอยพระบาทใหญ่

๔. รัตนฆรเจดีย์ ตามคิดว่าในสัปดาห์ที่ ๔ พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาธรรม บังเกิดฉัพพรรณรังสีรอบพระวรกาย เทวดาเนรมิตเรือนแก้วถวายพระพุทธองค์ สร้างเป็นเจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุม ทางทิศตะวันตกของโพธิบัลลังก์ มีซุ้มภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิราบ

๕. อชปาลนิโครธเจดีย์ สถานที่ที่พระพุทธเจ้าประทับเสวยวิมุตติสุขใต้ต้นไทร มีดิคาพญามารมาผจญ สร้างเป็นเจดีย์รูปสี่เหลี่ยมทางทิศตะวันออกของโพธิบัลลังก์ ส่วนยอดเจดีย์พังทลาย ที่เรือนธาตุสร้างซุ้มโค้งแหลมประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิ ผินพระพักตร์เข้าหาโพธิบัลลังก์

๖. มุจลินทร์เจดีย์ สัปดาห์ที่ ๖ พระพุทธองค์ประทับนั่งทำสมาธิใต้ต้นมุจลินทร์ (ต้นจิก) เกิดฝนตก มีพญานาคมุจลินทร์ขดล้อมแผ่พังพานป้องกันฝนให้ สร้างเป็นวิหารทรงสี่เหลี่ยม ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของโพธิบัลลังก์ ประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ มีนาค ๗ เศียรแผ่

^{๒๔} อ่างแล้ว, ศักดิ์ชัย สายสิงห์, เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม สิม ศิลปะลาวและอีสาน, หน้า ๘๐-๘๑.

^{๒๕} เชษฐ ติงสัญชลี, สัตตมหาสถาน : พุทธประวัติตอนเสวยวิมุตติสุขกับศิลปกรรมอินเดียและเอเชียอาคเนย์, (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๕๕), หน้า ๓๔๘-๓๕๖ ; อ่างแล้ว, สุศุรา สุธงษา, “วัดพระธาตุบังพวนมหาสถานแห่งอาณาจักรล้านช้าง”, หน้า ๑๘.

พังพานอยู่เบื้องบน และบริเวณด้านข้างทิศตะวันออกของวิหาร มีสระน้ำสี่เหลี่ยม ภายในสระปั้นเศียรพญานาค

๗. ราชายตนะเจดีย์ สัปดาห์สุดท้ายหลังตรัสรู้ พระพุทธองค์ประทับทำสมาธิภายใต้ต้นราชายตนะ (ต้นเกด) ตลอด ๗ วัน จากนั้นเกิดเหตุการณ์มากมาย อาทิ พระอินทร์ถวายผลสมอ พ่อค้าอุปติสสะและภคคิณะถวายข้าวสตูก้อน สตูปผล พระพุทธองค์แสดงธรรมจักรกับภวัตินสูตร ฯลฯ สร้างเป็นเจดีย์สี่เหลี่ยมทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของโพธิบัลลังก์ ที่เรือนธาตุด้านทิศเหนือมีซุ้ม ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิ

ภาพที่ ๒.๑๓ รัตนฆรเจดีย์ ภายในวัดพระธาตุบังพวน

การสร้างสัตตมหาสถานเช่นนี้ เชื่อว่าพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชทรงสร้างขึ้นโดยได้แรงบันดาลใจมาจากสัตตมหาสถาน วัดมหาโพธาราม เมืองเชียงใหม่ ที่สร้างขึ้นสมัยพระเจ้าติโลกราช กษัตริย์ล้านนา โดยไปถ่ายแบบมาจากวิหารพุทธคยาในประเทศอินเดีย ซึ่งคาดว่าเพื่อเป็นการฉลองพระพุทธศาสนาครบ ๒,๐๐๐ ปี ด้วยเหตุนี้ที่วัดพระธาตุบังพวนจึงมีพระเจดีย์บางองค์ที่มีรูปลักษณะแบบพระเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบล้านนาปรากฏอยู่^{๒๖}

^{๒๖} เกศินี ศรีวงศ์ษา, “เจดีย์ทรงปราสาทยอดในศิลปะล้านช้าง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย : กรณีศึกษากลุ่มพระธาตุบังพวน”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์ศิลปะ) มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒), หน้า ๒๔๔.

๒.๓ ประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุหลวง

พระธาตุหลวงเป็นพระธาตุที่มีความสำคัญสูงสุดของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขงในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตั้งอยู่ภายในเมืองไซเสดถา นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พระธาตุหลวงเป็นพระธาตุเก่าแก่และเป็นพระธาตุสำคัญประจำเมืองเวียงจันทน์ซึ่งเป็นเมืองหลวงของลาว และมีการบูรณปฏิสังขรณ์มาอย่างต่อเนื่อง และเป็นศูนย์รวมศรัทธาของผู้คนสองฝั่งแม่น้ำโขงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

๒.๓.๑ ประวัติความเป็นมาของพระธาตุหลวง

พระธาตุหลวง เป็นพระธาตุที่สำคัญมีความใหญ่โตและสวยงามที่สุดใน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า “พระธาตุเจดีย์โลกจุฬามณี” เป็นปูชนียสถานที่สำคัญที่สุดของลาวในปัจจุบัน ดังจะเป็นได้ว่ามีการใช้ภาพพระธาตุหลวงเป็นตราสัญลักษณ์ของประเทศ

ความเป็นมาของพระธาตุหลวงมีปรากฏในตำนานอรัญคธาต^{๒๗} กล่าวว่า สมัยพระยาจันทบุรีครองนครเวียงจันทน์ ในครั้งนั้นพระกัศสปะเถระได้นำพระอรัญคธาตจากประเทศอินเดียมาประดิษฐานที่ภูเก้าพร้าว โดยมีสามเณร ๓ องค์ติดตามมาด้วย และมาพำนักพักอาศัยที่หนองกกไถ่ภูหลวง วิปัสสนาบำเพ็ญเพียรจนได้บวชเป็นพระภิกษุและเป็นพระอรหันต์ทั้ง ๓ องค์ ซึ่งต่อมาพระอรหันต์ทั้งสามได้ชักชวนบรรดาพระโอรส ๕ องค์ของเจ้าเมืองในอาณาบริเวณนี้ออกผนวช และบรรดาพระอรหันต์ทุกพระองค์ ภายหลังจากพระอรหันต์ทั้ง ๘ ได้เดินทางไปอินเดีย และนำพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ๔๕ องค์กลับมา

โดยลูกศิษย์ทั้ง ๕ ได้รับมอบหมายจากอาจารย์ทั้ง ๓ ให้นำพระธาตุดังกล่าวไปประดิษฐานยังสถานที่ต่างๆ ได้แก่ พระธาตุหัวเหน่า ๒๙ องค์ ให้ประดิษฐานที่ภูหลวง พระธาตุฝ่าพระบาท ๙ องค์ ประดิษฐานที่เมืองหล้าหนองคาย (พระธาตุที่จมอยู่ในน้ำหน้าวัดธาตุ หนองคายปัจจุบัน) พระธาตุเขี้ยวผง ๗ องค์ แบ่งไปประดิษฐานที่เวียงจันทน์ ๓ องค์ (พระธาตุเวียงจันทน์ บ้านปะโค จังหวัดหนองคายปัจจุบัน) และที่หอแพ ๔ องค์ (พระธาตุหอแพ เมืองเวียงจันทน์ปัจจุบัน) เมื่อสำเร็จพระอรหันต์ผู้เป็นอาจารย์ก็กลับคืนอินเดีย ฝ่ายพระยาจันทบุรีได้ทราบความจากหมื่นกลางโงงว่าพระอรหันต์อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาก็ปัตตินดี ใคร่อยากได้พระบรมสารีริกธาตุมาสถิตไว้ให้คนเคารพ จึงขอนำเอาพระบรมสารีริกธาตุหัวเหน่ามาประดิษฐานที่ภูหลวง ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นพระธาตุหลวงในปัจจุบัน^{๒๘}

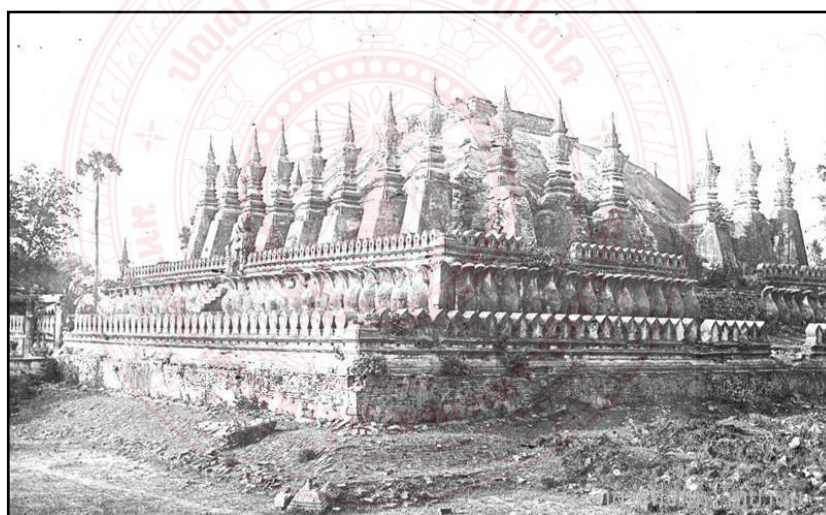
^{๒๗} อ่างแล้ว, พระเทพรัตนโมลี, อรัญคธาต (ตำนานพระธาตุพนม พิศดาร), หน้า ๖๓-๖๘.

^{๒๘} อ่างแล้ว, พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, พระพุทธศาสนาในลาว, หน้า ๓๙.

นอกจากนี้ ยังมีตำนานบางเรื่องกล่าวว่าพระธาตุหลวงถูกสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖ ซึ่งเป็นช่วงที่พระเจ้าอโศกมหาราชปกครองอินเดียและส่งพระธรรมทูตเข้าสู่สุวรรณภูมิ จนกระทั่งมาถึงยุคพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พ.ศ. ๒๑๐๓ ได้มาตั้งเมืองเวียงจันทน์เป็นราชธานี จึงได้มีการบูรณะต่อเติมพระธาตุขึ้นในพระราชอุทยานด้านตะวันออกครอบทับองค์เดิม ต่อมาก็สร้างธาตุบริวารล้อมรอบ ๓๐ องค์ อันหมายถึงบารมี ๓๐ ประการ หลังจากนั้นพระองค์ให้อาตองคำหล่อเป็นลูกธาตุประจำ ๓๐ องค์ แล้วจารึกพระธรรมไว้ทุกๆ หน่วยธาตุ ข้อความที่จารึกเป็นภาษาบาลีว่า “*เย ธมมา เหตุปภวา เตสํ เหตุ ตถาคโต เตสญจ โย นิโรธो จ เอวํวาทิ มหาสมโณ*”^{๒๙}

การที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชทรงสร้างพระธาตุหลวงครอบบริเวณเสาหินอันศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวให้เป็นศรีสง่าแก่อาณาจักรล้านช้าง เพื่อให้ประชาราษฎรลาวทั้งปวงได้มีโอกาสมาแสดงบุญร่วมกันเป็นแหล่งรวมน้ำใจ เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นแน่นหนาแก่อาณาจักรของพระองค์^{๓๐}

ภาพที่ ๒.๑๔ สภาพพระธาตุหลวงหลังการถูกทำลายจากพวกจีนฮ่อ

ต่อมา พ.ศ. ๒๓๑๖ พวกจีนฮ่อได้บุกปล้นสะดมและทำลายพระธาตุหลวงเพื่อหาวัตถุมงคลค่าที่ ถูกฝังไว้ ได้ของมีค่าไปไม่น้อย ทำให้องค์พระธาตุทรุดโทรมลงเป็นอย่างมาก และไม่ปรากฏว่ามีการบูรณะพระธาตุแต่อย่างใด จนกระทั่งถึงสมัยเจ้าอนุวงศ์ ราว พ.ศ. ๒๓๗๐ เมื่อเวียงจันทน์สูญเสียเอกราช พระธาตุหลวงก็ได้รับผลกระทบจากสงครามด้วยและถูกทิ้งร้างอยู่กลางป่า ในปี พ.ศ. ๒๔๔๓ ทางกรมฝรั่งเศษซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคมเหนือแผ่นดินลาวในขณะนั้นได้ทำการบูรณะพระธาตุอีกครั้ง ใน

^{๒๙} อ่างแล้ว, พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, พระพุทธศาสนาในลาว, หน้า ๓๙-๔๐.

^{๓๐} สงวน รอดบุญ, พุทธศิลป์ลาว, (กรุงเทพฯ : สายธาร, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๗-๑๕๘.

การซ่อมได้มีการเปลี่ยนยอดพระธาตุซึ่งเป็นรูปน้ำเต้าคว่ำหัวลง ทำให้ผิดรูปทรงจึงมีการทุบทิ้งและสร้างขึ้นใหม่ให้เสร็จสมบูรณ์ใน พ.ศ.๒๕๐๐ ซึ่งมีการเฉลิมฉลองพระพุทธศาสนาครั้งยิ่งใหญ่ ได้ยึดถือเอาพระธาตุหลวงเป็นศูนย์กลาง มีการก่อสร้างศาลา ๑,๐๐๐ ห้อง เป็นสถานที่ประกอบพิธี และได้ขยายบริเวณพระธาตุหลวงให้กว้างขวางออกไปอีก^{๓๑}

ภาพที่ ๒.๑๕ สถาปัตยกรรมพระธาตุหลวงในปัจจุบัน

๒.๓.๒ ลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระธาตุหลวง

องค์พระธาตุหลวงได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์หลายครั้ง ดังนั้นการวิเคราะห์ศึกษาลักษณะทางพุทธศิลป์ขององค์พระธาตุหลวงจึงต้องอาศัยลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เห็นอยู่ในปัจจุบันเป็นหลัก และวิเคราะห์ประกอบกับหลักฐานข้างเคียงเพื่อศึกษาลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระธาตุหลวงในอดีต

ส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมขององค์พระธาตุหลวงที่เห็นในปัจจุบัน ฐานมีความกว้างด้านละ ๖๑.๓๐ เมตร มีความสูงประมาณ ๔๕ เมตร แบ่งเป็น ๓ ส่วนใหญ่ๆ ได้แก่

๑. ส่วนฐาน

ฐานของพระธาตุหลวงถูกแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น ฐานชั้นที่ ๑ กว้างด้านละ ๖๑.๓๐ เมตร มีบันไดทางขึ้นทั้ง ๔ ทิศ มีราวบันไดเป็นพญานาค พร้อมด้วยหอยูชาทุกด้าน โดยเฉพาะทางทิศตะวันออก มีมณฑปโถงหลังคาซ้อนลดหลั่นกันและมีซุ้มจัตุรมุขทุกชั้น ภายในมีพระธาตุน้อยประดิษฐานอยู่ ฐานชั้นที่ ๒ มีบันไดทางขึ้นด้านละ ๒ บันได เป็นฐานเรียบๆ ไม่มีกำแพงแก้วแต่อย่าง

^{๓๑} อ่างแล้ว, สงวน รอดบุญ, พุทธศิลป์ลาว, หน้า ๑๕๙.

ใต้ฐานชั้นที่ ๓ กว้างด้านละ ๓๔ เมตรเศษ มีบันไดทางขึ้น-ลง และประตูโขงทั้ง ๔ ด้าน มีกำแพงประดับด้วยกลีบบัวจำนวน ๑๒๐ กลีบ บนกำแพงแก้วประดับด้วยใบเสมาจำนวน ๒๒๓ ใบ^{๓๒}

๒. ส่วนองค์ระฆัง

องค์ระฆังของพระธาตุหลวงด้านล่างอยู่ในผังสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่มาก ลักษณะเตี้ย คล้ายกับสถูปสาญจีที่เป็นทรงโอคว่ำขนาดใหญ่ ลักษณะนี้เองที่แตกต่างจากพระเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมโดยทั่วไปที่มีองค์ระฆังเล็กและสูงเพียวเหมือนดอกบัว ที่รอบๆ ปากระฆังมีพระเจดีย์บริวารทั้งหมด ๓๐ องค์ ตั้งอยู่บนฐานประทักษิณ สอดคล้องกับจารึกที่กล่าวว่า “สมมติงสปารมีกฏหมาย ๓๐ วัสส์ ล้อมมหาธาตุกลุณัน” และน่าจะเป็นสัญลักษณ์แทนเขาสิตบริภันท์อีกด้วย^{๓๓}

ภาพที่ ๒.๑๖ ลักษณะพุทธศิลป์ส่วนฐานของพระธาตุหลวง

๓. ส่วนยอด

ส่วนยอดพระธาตุอยู่บนฐานบัวหลายประดับด้วยกลีบบัวขนาดใหญ่ น่าจะใช้แทนฐานบัวตามแบบแผนของพระเจดีย์โดยทั่วไป ส่วนยอดพระธาตุหลวงในปัจจุบันนี้เป็นส่วนที่บูรณะขึ้นมาใหม่ทั้งหมด ด้านบนมีบัลลังก์เล็กๆ รองรับปลียอดที่ซ้อนลดหลั่นกันถึง ๔ ชั้น อยู่ในผังแปดเหลี่ยม^{๓๔}

^{๓๒} อ่างแล้ว, สงวน รอดบุญ, พุทธศิลป์ลาว, หน้า ๑๕๘.

^{๓๓} อ่างแล้ว, ศักดิ์ชัย สายสิงห์, เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม ลิม ศิลปะลาวและอีสาน, หน้า ๗๕.

^{๓๔} อ่างแล้ว, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

ภาพที่ ๒.๑๗ ลักษณะพุทธศิลป์ส่วนองค์ระฆังและส่วนยอดของพระธาตุหลวง

มีนักวิชาการตั้งข้อสันนิษฐานว่า ลักษณะสถาปัตยกรรมของพระธาตุหลวงสถาปนาขึ้นมาได้จัดแผนผังมีลักษณะพิเศษว่าพระธาตุแห่งอื่นๆ คือมีฐานซ้อนลดหลั่นกัน ๓ ชั้น ฐานแต่ละชั้นเปรียบเทียบกับภูมิทั้ง ๓ ซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตของชาวพุทธซึ่งแบ่งชีวิตเป็นขั้นตอน ดังนี้

ฐานชั้นที่ ๑ เปรียบได้กับโลกธาตุ ชั้นกามาวจรภูมิ (โลกที่ยังข้องอยู่ในกามและกิเลสทั้งปวง)

ฐานชั้นที่ ๒ เปรียบได้กับโลกธาตุ ชั้นรูปาวจรภูมิ (โลกที่หลุดพ้นจากตัณหา แต่ยังข้องในรูปอยู่)

ฐานชั้นที่ ๓ เปรียบได้กับโลกธาตุ ชั้นอรูปาวจรภูมิ (โลกที่ไม่นำพาต่อสมบัติทางโลกอีกแล้ว)

นอกจากนี้ รอบองค์พระธาตุมีระเบียงคด (กมมะเลียน) กว้างด้านละ ๗๕ เมตร ยาวด้านละ ๙๑ เมตร มีซุ้มประตูเรือนยอดเป็นทางเข้า-ออก ๔ ทิศ กำแพงของพระระเบียงเจาะช่องระบายอากาศเป็นรูปกากบาทขนาดเล็กโดยตลอด สำหรับพระระเบียงนี้ มิได้สร้างสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปแต่ประการใด แต่ใช้เป็นที่พักแรมของผู้ที่เดินทางมาแสวงบุญจากแดนไกล เช่นเดียวกับพระระเบียงตามวัดในล้านนา^{๓๕}

^{๓๕} อ่างแล้ว, สงวน รอดบุญ, พุทธศิลป์ลาว, หน้า ๑๕๘-๑๕๙.

๒.๔ ประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุศรีโคตตะบอง

พระธาตุศรีโคตตะบอง เป็นพระธาตุที่มีความสำคัญสูงสุดของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขงในเขตแขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีความสำคัญควบคู่กับพระธาตุพนมที่ประดิษฐานอยู่ทางฝั่งประเทศไทย มีการจัดงานนมัสการพระธาตุพนมคู่กับพระธาตุศรีโคตตะบอง ในช่วงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี พระธาตุศรีโคตตะบองหรือพระธาตุเมืองเก่าตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ภายในวัดพระธาตุศรีโคตตะบอง (พระทาดสี่โคตตะบอง) บ้านเมืองเก่า เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

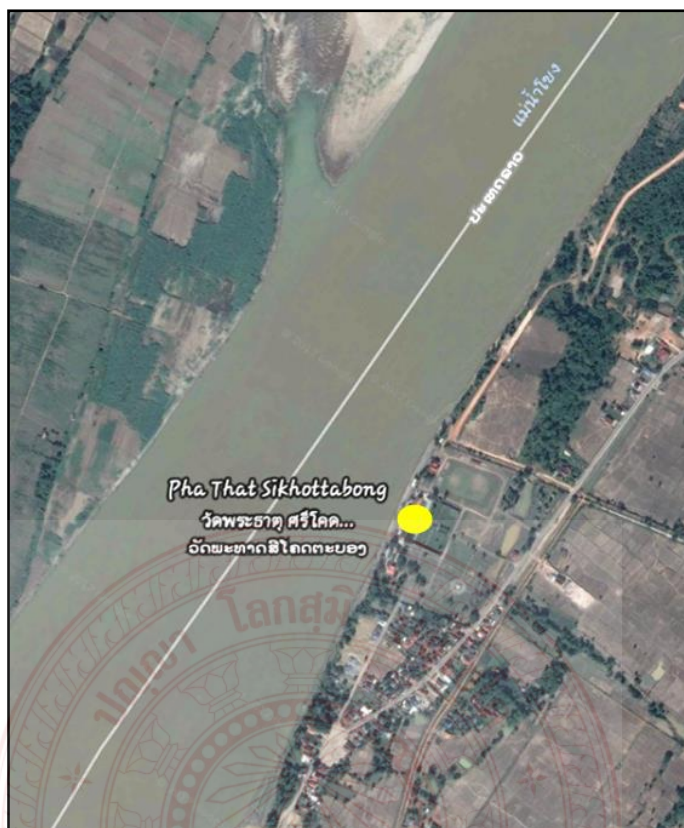
๒.๔.๑ ประวัติความเป็นมาของพระธาตุศรีโคตตะบอง

พระธาตุศรีโคตตะบองเป็นปูชนียสถานเก่าแก่และมีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของลาว บริเวณที่ตั้งพระธาตุเป็นเนินดินสูงจากระดับพื้นราบประมาณ ๑.๕๐ เมตร และอยู่ชิดติดกับริมฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเกิดจากการเซาะของกระแสน้ำที่ทำให้ตลิ่งค่อยๆ พังเข้ามาจนเข้าถึงเขตกำแพงแก้วล้อมรอบพระธาตุ

ความเป็นมาของพระธาตุศรีโคตตะบองก็มีปรากฏในตำนานอุรังคธาตุ^{๓๖} กล่าวว่าเมื่อพระเจ้าสุริยวงศาสิทธิเดชแห่งอาณาจักรศรีโคตรบองสวรรคตแล้ว เมืองสาเกต (อยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด) ถูกกองทัพอาณาจักรทวารวดีรุกราน บรรดาประชาราษฎร์ได้พากันอพยพหลบหนีภัยสงครามเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระเจ้าสุมินทราชาเป็นอันมาก พระองค์จึงยกกองทัพไปปราบปรามและขับไล่กองทัพของทวารวดีออกไปจากเมืองสาเกต

ในสมัยนั้น มีพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิหลายองค์เดินทางมาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในอาณาจักรศรีโคตรบอง ได้ถวายคำแนะนำต่อพระเจ้าสุมินทราชาให้สร้างอุบมุงขึ้นครอบบริเวณที่พระพุทธรูปเจ้าได้เคยเสด็จมาประทับยืนรับบิณฑบาตรโปรดพระยาศรีโคตรบองที่เมืองศรีโคตร พระเจ้าสุมินทราชาทรงปฏิบัติตาม และได้นำเอาพระบรมสารีริกธาตุไว้ในอุบมุงแห่งนี้ด้วยต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ อาณาจักรศรีโคตรบองก็เสื่อมอำนาจลง พวกขอมได้แผ่อิทธิพลขึ้นไปครอบครองดินแดนแถบนี้อย่างสิ้นเชิง

^{๓๖} อ่างแล้ว, พระเทพรัตนโมลี, อุรังคานิทาน (ตำนานพระธาตุพนม พิสดาร), หน้า ๖๙-๘๐.

ภาพที่ ๒.๑๘ ตำแหน่งที่ตั้งของพระธาตุศรีโคดตะบองจากภาพถ่ายดาวเทียม
(ที่มา : Google Earth)

พระธาตุศรีโคดตะบองปรากฏหลักฐานเด่นชัดขึ้นในรัชกาลพระเจ้าโพธิสารราชแห่งอาณาจักรล้านช้าง เมื่อครั้งพระองค์เสด็จจากเมืองเวียงจันทน์ลงไปบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุแห่งนี้ในปี พ.ศ.๒๐๘๒ แต่มิได้ทำการต่อเติมอุบมุงแต่อย่างใด พร้อมกันนี้ทรงบูรณะพระธาตุพนมและพระธาตุอิงฮังด้วย ต่อมาในรัชกาลพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระองค์เสด็จลงไปบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนม พระธาตุอิงฮัง และพระธาตุศรีโคดตะบอง โปรดให้ทำการก่อสร้างเพิ่มเติมพระธาตุทุกแห่งโดยเฉพาะพระธาตุศรีโคดตะบองได้ทำการก่อพระธาตุใหม่ครอบ (กวม) อุบมุงแต่เดิมให้เป็นองค์พระธาตุสูงใหญ่ขึ้นดังที่ปรากฏในปัจจุบัน^{๓๗}

ต่อจากนั้นมากษัตริย์ลาวจากนครเวียงจันทน์ทุกพระองค์ ทรงทำนุบำรุงพระธาตุที่สำคัญต่างๆ เป็นพระราชประเพณีสืบมาจนถึงรัชกาลเจ้าอนุวงศ์ กษัตริย์ลาวองค์สุดท้ายของนครเวียงจันทน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชกาลพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชนั้น เจ้าเมืองศรีโคดตะบอง(เจ้าหน่อเมือง)

^{๓๗} อ่างแล้ว, พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, พระพุทธศาสนาในลาว, หน้า ๓๘.

ขณะดำรงยศเป็นพระนครหลวงพิชิตราชาธานีศรีโคตรบูรได้ทำการอุปฐาก รักษาพระธาตุศรีโคตตะบองเป็นอันดี^{๓๘}

ภาพที่ ๒.๑๙ พระธาตุศรีโคตตะบองในสภาพปัจจุบัน

๒.๔.๒ ลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระธาตุศรีโคตตะบอง

แม้ว่าจากประวัติความเป็นมาขององค์พระธาตุศรีโคตตะบองจะได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์หลายครั้ง แต่พระธาตุองค์ปัจจุบันก็เป็นรูปแบบพุทธศิลป์เก่าแก่ที่ปรากฏหลักฐานการสร้างมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ซึ่งถือเป็นงานศิลปกรรมพระเจดีย์ที่เป็นรูปแบบเฉพาะ สมบูรณ์และเก่าแก่ที่สุดองค์หนึ่งในลุ่มแม่น้ำโขง

ส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมขององค์พระธาตุศรีโคตตะบองที่เห็นในปัจจุบัน เป็นการก่อสร้างด้วยอิฐถือปูนมียอด (ดวงป्ली) สูงใหญ่กว่าพระธาตุอิงฮัง ในเมืองคันทบูลี แขวงสะหวันนะเขต แต่มีขนาดเล็กและต่ำกว่าพระธาตุพนม ฐานมีความกว้างด้านละ ๑๔ เมตร มีความสูงประมาณ ๒๘ เมตร^{๓๙} แบ่งเป็น ๒ ส่วนใหญ่ๆ ได้แก่

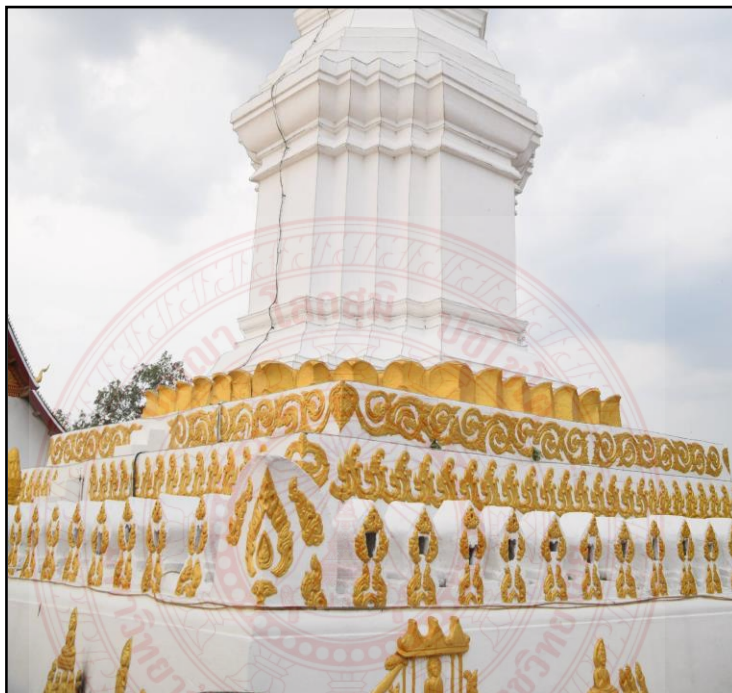
^{๓๘} อ่างแล้ว, สงวน รอดบุญ, พุทธศิลป์ลาว, หน้า ๑๕๖.

^{๓๙} อ่างแล้ว, พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, พระพุทธศาสนาในลาว, หน้า ๓๘.

๑. ส่วนฐาน

ฐานพระธาตุศรีโคตตะบองมีความกว้างประมาณด้านละ ๒๕ เมตร สูง ๑.๓๐ เมตร ฐานชั้นล่างสี่เหลี่ยมจัตุรัสแต่ละด้านกว้าง ๑๔.๓๓ เมตร ถัดมาเป็นฐานเชิงทรงสูงชะลูด มีลักษณะพิเศษกว่าพระธาตุอื่นๆ คือ เรือนธาตุสี่เหลี่ยมย่อไม้ยี่สิบรองรับองค์ระฆังซึ่งมีลักษณะคล้ายดอกบัวอยู่ ซึ่งฐานย่อมุมมีลักษณะทางศิลปกรรมคล้ายศิลปะล้านนา

ภาพที่ ๒.๒๐ ลักษณะพุทธศิลป์ส่วนฐานของพระธาตุศรีโคตตะบอง

๒. ส่วนเรือนธาตุ

ส่วนเรือนธาตุประกอบด้วยองค์ระฆังที่เป็นรูป “ดอกบัวเหลี่ยม” ตามแบบสถาปัตยกรรมล้านช้าง ถัดไปเป็นปลียอด ยอดพระธาตุประดับด้วยฉัตร ๗ ชั้น มีเหล็กเป็นแกน ฉัตรทำด้วยเงินและทองมีความสูง ๒ เมตร

เมื่อพิจารณาจากลักษณะทางพุทธศิลป์โดยภาพรวมแล้ว นักวิชาการได้ตั้งข้อสังเกตว่าพระธาตุศรีโคตตะบองแม้ถูกกล่าวถึงว่าพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชทรงมาบูรณปฏิสังขรณ์ครอบลงบนพระธาตุเก่า ทว่ายังไม่พบหลักฐานยืนยันชัดเจน ในด้านรูปแบบปัจจุบันเห็นได้ว่ามีทรวดทรงเพรียวสูง ใช้ฐานบัวคว่ำบัวหงายซ้อนกันในผังย่อมุมรองรับองค์ระฆังทรงบัวเหลี่ยม แสดงอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมล้านนาที่คลี่คลายมาในศิลปะล้านช้างด้วย^{๔๐}

^{๔๐} อ่างแล้ว, ประภัสสร ชูวิเชียร, ศิลปะลาว, หน้า ๔๑-๔๒.

ภาพที่ ๒.๒๑ ลักษณะพุทธศิลป์ส่วนเรือนธาตุของพระธาตุศรีโคดตะบอง

นอกจากนี้ ในบริเวณพระธาตุยังมีพระธาตุบริวาร (เจดีย์ราย) ขนาดเล็กอีก ๕ องค์ กล่าวกันว่าเป็นพระธาตุของพระอรหันต์ทั้ง ๕ ตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกของพระธาตุศรีโคดตะบอง ๓ องค์ และอยู่ทางด้านตะวันออกอีก ๒ องค์ แต่ปัจจุบันพระธาตุดังกล่าวอยู่ในสภาพเพพังหมดแล้ว^{๔๑} ปัจจุบันพระธาตุศรีโคดตะบองได้รับการปฏิสังขรณ์เป็นอันดี บริเวณรอบองค์พระธาตุมีกำแพงแก้ว หอปราสาท สระน้ำ วิหาร หอแจก และพระระเบียง (กมมะเลียน) อีกด้วย

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าพระธาตุสำคัญทั้ง ๔ องค์ ได้แก่ พระธาตุพนม พระธาตุบังพวน พระธาตุหลวง และพระธาตุศรีโคดตะบอง จะมีการอธิบายประวัติความเป็นมาในรูปแบบเดียวกันและสร้างขึ้นในช่วงใกล้เคียงกันผ่านตำนานอุรังคธาตุ แต่ตำนานดังกล่าวเป็นเนื้อหาที่กล่าวย้อนไปไกลเกิน จะทำการพิสูจน์ได้ ที่ชัดเจนที่สุดคือ พระธาตุสำคัญดังกล่าวล้วนได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์จากกษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านช้างมาอย่างต่อเนื่อง และมีรูปทรงลักษณะทางพุทธศิลป์ที่เป็นพระเจดีย์ศิลปะล้านช้าง ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะทางศิลปกรรม แม้ว่าพระธาตุแต่ละองค์จะมีลักษณะทางพุทธศิลป์ที่ต่างกันบ้างในเชิงรายละเอียดปลีกย่อยก็ตาม

^{๔๑} อ่างแล้ว, สงวน รอดบุญ, พุทธศิลป์ลาว, หน้า ๑๕๗.

บทที่ ๓

วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขง ที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง

เนื้อหาในบทนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ซึ่งผู้วิจัยเลือกพระธาตุสำคัญและชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมรอบแหล่งที่ตั้งพระธาตุสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน ๔ องค์ ได้แก่ พระธาตุพนม พระธาตุบังพวน พระธาตุหลวง และพระธาตุศรีโคกตะบอง เป็นกรณีศึกษา

ทั้งนี้ มีการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุสำคัญประจำปี และวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุสำคัญประจำวัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีวัฒนธรรมของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง

๓.๑ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุพนม

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่ากษัตริย์ล้านช้างหลายพระองค์มีความนับถือต่อองค์พระธาตุพนมเป็นอย่างมาก โดยแต่ละพระองค์มักโปรดฯ ให้ทำนุบำรุงองค์พระธาตุพนมอยู่เสมอ เช่น สมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชและพระยาสุริยพงศาธรรมิกราช นอกจากนี้ยังมีพระมหาเถระรูปสำคัญคือเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ซึ่งเป็นพระสงฆ์ผู้คนสองฝั่งโขงต่างศรัทธา ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่มาบูรณะพระธาตุพนม

ส่วนงานบุญของชาวบ้านสองฝั่งโขงอย่างหนึ่งที่สื่อถึงศรัทธาที่มีต่อองค์พระธาตุพนมในปัจจุบัน ได้แก่ งานนมัสการพระธาตุพนมในเดือนสาม ซึ่งบรรดาพุทธศาสนิกชนจะเดินทางมาเวียนเทียนรอบองค์พระธาตุพนม แล้วทำบุญตักบาตรเพื่อต่ออายุ เชื่อกันว่าหากได้ทำเช่นนี้ติดต่อกัน ๗ ปี จะได้ขึ้นสวรรค์ไปเป็นลูกขององค์พระธาตุพนม รวมทั้งหากนึกคิดสิ่งใดที่ติงาม ก็จะได้ตามใจ

ปรารถนา^๑ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระธาตุพนมที่มีต่อสังคมวัฒนธรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงได้เป็นอย่างดี

๓.๑.๑ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนมประจำปี

งานนมัสการพระธาตุพนมนี้เป็นงานใหญ่ประจำปีของชุมชน มีผู้คนจากทุกสารทิศไม่เว้นแม้แต่คนจากฝั่งโขงที่อยู่ทั้งใกล้และไกลพากันมาไหว้บูชาองค์พระมหาธาตุกันล้นหลาม พร้อมกับมีการแสดงมหรสพสมโภช เช่น การฟ้อนรำถวายพระบรมสารีริกธาตุด้วย และแม้จะพ้นงานเทศกาลนี้ไปแล้ว ผู้คนทั้งชาวไทยและพี่น้องจากฝั่งลาวก็ยังมักเดินทางมากราบไหว้องค์พระธาตุพนมอยู่เสมอ ในฐานะที่เป็นพระธาตุเจดีย์ที่สำคัญในดินแดนแถบนี้^๒

ในงานนมัสการพระธาตุพนมประจำปีนั้น จะมีพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นการบูชาต่อองค์พระธาตุพนมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุพนม ซึ่งสามารถแบ่งพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องออกได้ ๓ ส่วนพิธีกรรมสำคัญ คือ

๑. พิธีก่อนพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนมประจำปี

ผู้คนในชุมชนสองฝั่งโขงได้ประกอบพิธีกรรมอันสำคัญที่เป็นพิธีกรรมบูชาต่อองค์พระธาตุพนมโดยตรง ดังนี้

๑) พิธีอัญเชิญพระอุปคุต จากสะดือทะเล (แม่น้ำโขง) หมายถึงการประกอบพิธีกรรมอาราธนา อัญเชิญพระอุปคุตมารักษาคุ้มครองงานนมัสการพระธาตุพนมให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติต่างๆ พระเถระอุปคุตเป็นชื่อเรียกตามภาษาชาวบ้าน เมื่อเข้าโอกาสพระธาตุพนมมารวมกันที่ทำน้ำริมเขื่อนแล้วก็จะมีการอัญเชิญพระอุปคุตขึ้นมาจากน้ำแล้วตั้งขบวนแห่ไปยังพระธาตุพนม ถึงหน้าวัดพระธาตุพนม แห่รอบองค์พระธาตุพนม ๓ รอบ จึงอัญเชิญพระอุปคุตประดิษฐานหน้าพระประธานหอพระแก้ว

^๑ ประภัสสร ชูวิเชียร, ๕ มหาเจดีย์สยาม, (กรุงเทพฯ : มิวเซียมเพรส, ๒๕๕๔), หน้า ๗๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.

ภาพที่ ๓.๑ พิธีแห่พระอุปคุตจากแม่น้ำโขงมายังวัดพระธาตุพนม

๒) พิธีบวงสรวงพระธาตุพนม พิธีบวงสรวงนี้ถือเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ท่านโบราณคณาจารย์ได้กระทำ เพื่อเป็นการยอมรับนับถือท่านผู้มีพระคุณยิ่งใหญ่ในชีวิต มีพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ พระปัจเจกพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ พระอริยสงฆ์สาวก เทพไท้เทวา คุณบิดามารดา อาจารย์ ทุกๆ ชาติ รวมทั้งพระภูมิเจ้าที่ ท่านท้าวจตุรรมหาราชทั้ง ๔ ท่านพระยา ยมราช เคารพท่านผู้เป็นใหญ่ในทั้ง ๓ โลก และพญานาคทั้ง ๗ ตน จุดประสงค์ของการบวงสรวงตั้งจิตอธิษฐานอัญเชิญท่านผู้เป็นใหญ่ เสด็จมาตามที่เราตั้งใจอัญเชิญด้วยความเคารพนับถือด้วยใจจริง เพื่อขอให้ท่านช่วยเหลืองานใหญ่ๆ^๓

ภาพที่ ๓.๒ บายศรีและเครื่องบวงสรวงพระธาตุพนม

^๓ สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์สิรภพ วิฑิตสีโล, เจ้าอาวาสวัดหัวดอน, เมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

๓) พิธีถวายเงินค่าหัวและข้าวพีชภาคของลูกหลานข้าโอกาสพระธาตุพนม พิธีถวายเงินค่าหัวและข้าวพีชภาค ของลูกหลานข้าโอกาสพระธาตุพนม ในอดีตเป็นประชากรของวัดมีหน้าที่เพาะปลูกพืชผัก ผลไม้ ในที่ดินที่เชื่อว่าเคยเป็น “นาจันทน์” ถวายวัด เรียกว่า “เสียค่าพีชภาค” และถูกเกณฑ์แรงงานเพื่อรักษาความสะอาดและปฏิสังขรณ์วัดพระธาตุพนม รวมทั้งเสียเงินทำนุบำรุงวัดประจำปี เรียกว่า “เสียค่าหัว” ปัจจุบันได้แก่พุทธศาสนิกชนทั่วไปที่เคารพ ศรัทธา เชื่อมมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ ต่อดองค์พระธาตุพนม และมีความเชื่อว่าตนเป็นข้าโอกาสพระธาตุพนม^๕

๒. พิธีระหว่างพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนมประจำปี

ระหว่างงานนมัสการพระธาตุพนมประจำปีดำเนินไปนั้น มีพิธีกรรมที่สำคัญๆ ที่ผู้คนในชุมชนสองฝั่งโขง ได้สรรค์สร้างขึ้น ประดิษฐ์ขึ้น ตามคติความเชื่อในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ ความศรัทธา ต่อดองค์พระธาตุพนม ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนสองฝั่งโขง ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์พิธีกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างงานนมัสการพระธาตุพนม ที่สำคัญๆ มีดังนี้

๑) พิธีแห่กองบุญบูชาพระธาตุพนม พิธีแห่กองบุญนั้นถือเป็นหัวใจของพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนม ในงานประจำปีนมัสการพระธาตุพนม ซึ่งพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมงานนมัสการพระธาตุพนม ต้องประกอบพิธีแห่กองบุญบูชาพระธาตุพนมจึงจะถือว่าได้มาร่วมพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนมอย่างแท้จริง ความเป็นมาของพิธีแห่กองบุญนั้น เดิมทีครั้งพุทธกาล ใช้ผ้าบังสุกุลคือ ผ้าห่อศพ หรือ ผ้าของผู้ตายนำไปวางทิ้งกับศพ พระท่านต้องอาศัยผ้าเหล่านี้ และครองได้ผืน (ชุด) เดียว จนนางวิสาขาไปพบ ตอนพระซักผ้าต้องเปลือยกาย รอดผ้าแห้ง จึงเป็นที่อุจาดตายเป็นนัก นางได้ทูลถามพระพุทธองค์ แล้วมีพุทธานุญาต ให้ถวายผ้าอาบน้ำฝนได้ เมื่อรับถวายได้ ก็จะมีประณีตตามศรัทธา และมีบริวารมากขึ้น จึงเป็นกองบุญ การแห่กองบุญรอบองค์พระเจดีย์พระธาตุพนม เกิดจากพระราชศรัทธาของเจ้าพญาต่างๆ จึงมีบริวารของผ้าบังสุกุลมาก (สบบริวาราน) แทนที่จะเป็นผ้าบังสุกุล (บงสุกุลจิวาราน) เพียงอย่างเดียว ก็เป็นกองบุญสำหรับการแห่ เป็นกุศโลบาย เพราะทำให้เกิดปีติโดยมีประสงคืให้เทวดารับทราบ และร่วมอนุโมทนา ความจริงการมีบริวารพวกพร้อมร่วมแห่ก็มีความปีติชื่นชมกว่าถวายคนเดียว^๕

ชาวธาตุพนมและจังหวัดใกล้เคียงเรียกกองบุญตามคำถวาย และเป็นคำถวายคำเดียวกันกับผ้าป่านั่นเององค์ประกอบ และขั้นตอน ของพิธีแห่กองบุญ บูชาพระธาตุพนม องค์ประกอบ และขั้นตอน ของพิธีแห่กองบุญบูชาพระธาตุพนม ประกอบด้วย จีวร ปัจจุบันจะเป็น

^๕ มาลินี กลางประพันธ์ และคณะ, “เครือข่ายทางสังคม ‘ข้าโอกาสพระธาตุพนม’ ในชุมชนสองฝั่งโขง”, วิจัย มข, (ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒): หน้า ๑๘๗-๑๘๙.

^๕ วีรยุทธ เลิศพลสถิต, “ความต่างในความเหมือนของพิธีกรรมบูชาพระธาตุสองฝั่งโขง”, ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, (ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒): หน้า ๓๓.

ไตรจีวร เพื่อเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา หมอนขิด ดอกไม้ รูป เทียน สังฆทาน และส่วน
องค์ประกอบอื่นๆ ตามกำลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ผู้ซึ่งเป็นเจ้าภาพ

ภาพที่ ๓.๓ พิธีแห่กองบุญบูชาพระธาตุพนม

๒) พิธีตักบาตรเงินคู่บูชาพระธาตุ พิธีตักบาตรเงินคู่บูชาพระธาตุพนม
สมัยก่อนใช้เงินเฟื้อง เงินเหรียญ ๕ สตางค์ ทั้งชนิดดำและชนิดขาวที่แม่บ้านใช้เข็มกลัดใหญ่ร้อยใส่
เอว การตักบาตรเป็นพิธีกรรม “ให้” ถวายแด่พระ เพื่อลดความตระหนี่ ความยึดมั่น เสียหาย ห่วงหา
การตักบาตรคู่อายุที่ วัดพระธาตุพนม เริ่มที่เงินเหรียญหลายราคา หลายชนิดที่เลิกใช้ บางชนิด เช่น
เฟื้อง สลึง สองสลึง บาท เป็นเงินแท้ ครั้งจะเก็บสะสมก็กลัวตายไปแล้วห่วง เดียวเกิดเป็นจระเข้ ใน
นิทานทอตกฐิน จึงเก็บไว้แต่พอเป็นมรดกให้ลูกหลาน ที่เหลือถวายพระสงฆ์ ส่วนพระที่รับก็ใช้บาตร
รับ คนอื่นๆ เห็นก็เอาอย่าง “การทำบุญทำมากเท่าไรยิ่งดี” จึงกำหนดว่าเท่า (คู่) อายุเพื่ออุทิศแก่เจ้า
กรรมนายเวรที่คุ้มครองเราแต่ละปี^๖ ความเชื่อนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละท้องถิ่น สำหรับผู้วิจัยเห็นว่า การตัก
บาตรคู่ หรือ ตักบาตรสวรรค์ จัดเป็นทานนามัย และการฝึกสมณะกรรมฐานด้วย

๓) พิธีแห่ผ้าห่มพระธาตุพนม พิธีแห่ผ้าห่มองค์พระธาตุถือว่าเป็นสัญลักษณ์
แทนเครื่องบูชาพระธาตุอันเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนาอย่างหนึ่งผู้ใดมีโอกาสดำเนินได้ถวายผ้าห่มองค์
พระธาตุพนมถือว่าได้ทำบุญกับพระพุทธเจ้าโดยมีความเชื่อว่า ได้ถวายผ้าให้แก่พระพุทธเจ้านั่นเอง
และอานิสงส์ของการถวายผ้าห่มองค์พระธาตุพนม เป็นการสร้างความอบอุ่น ร่มเย็นเป็นสุขของ
ครอบครัว และเป็นการอุทิศให้เจ้ากรรมนายเวรโดยการเขียนชื่อของสมาชิกในครอบครัวลงบนผ้าทาง

^๖ สัมภาษณ์, พระใบฎีกาเกรียงไกร กิตติสาร, เจ้าอาวาสวัดศรีมงคล, เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

วัดก็จะนำผ้าไปห่มพระธาตุพนมให้ แล้วผ้าที่ห่มพระธาตุพนมแล้วทางวัดได้นำมาใช้เป็นผ้ายันต์พระธาตุโดยตัดเป็นผืนเล็กๆ ให้พุทธศาสนิกชนบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และครอบครัว

พิธีผ้าห่มพระธาตุพนมมีขั้นตอนของพิธีกรรมที่สำคัญ คือ ขั้นตอนเตรียมผ้าห่มพระธาตุผ้าที่นำมาห่มพระธาตุพนมมักจะใช้สีเหลือง ขึ้นจัดขบวนแห่ผ้าห่มพระธาตุในวันเปิดงานประกอบพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนมประจำปี เพราะถือว่าได้กุศลแรงก่อนจะมีการแห่ผ้าห่มพระธาตุนั้นจะมีพิธีกรรมที่สำคัญ คือ การกล่าววบูชาถวายผ้าห่มพระธาตุ โดยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม นำกล่าว และเดินนำหน้าขบวนแห่ เป็นการถวายเครื่องสักการบูชาพระพุทธเจ้า

ภาพที่ ๓.๔ พิธีแห่ผ้าห่มพระธาตุพนม

๔) การพ้อนบูชาพระธาตุพนม พิธีกรรมบูชาพระธาตุพนมประจำปีแต่โบราณกาลเรียกว่างานบุญเดือนสาม หรืองานบุญพระธาตุ เป็นงานที่สำคัญ และใหญ่โตมาก เกี่ยวกับการพ้อนบูชาพระธาตุพนม พบว่ามีทั้งหมด ๗ ชุด ได้แก่ (๑) พ้อนหางนกยูง, (๒) พ้อนภูไทเรณูนคร, (๓) พ้อนไถญ้อ, (๔) พ้อนตำนานพระธาตุพนม, (๕) พ้อนศรีโคตรบูร, (๖) พ้อนขันหมากเบ็ง และ (๗) พ้อนอีสานบ้านเฮา ผู้พ้อนทุกชุดจะพ้อนร่วมกันเป็นชุดปิดการแสดงที่ตระการตา ความเชื่อเรื่องการพ้อนบูชาพระธาตุพนมประจำปีจึงเป็นศรัทธาบรรดาข้าโอกาสรวมพลังสามัคคีแสดงออกเป็นพุทธบูชาในพิธีแห่กองบุญเดือนสามของทุกปี^๗

^๗ สัมภาษณ์, นายเกรียงไกร ผาสุดะ, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยนครพนม, เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

ภาพที่ ๓.๕ การฟ้อนบูชาพระธาตุพนม

๓. พิธีหลังพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนมประจำปี

สังคมวัฒนธรรมสองฝั่งโขงมีระเบียบประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติหลังจากพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนม เสร็จสิ้นลง เพื่อเป็นการแสดงถึงการขอบคุณมีพิธีเดียวคือพิธีอัญเชิญพระอุปคุต กลับยังสะดือทะเล (แม่น้ำโขง)

ภาพที่ ๓.๖ พิธีเจริญพระพุทธมนต์รอบพระธาตุพนมในช่วงกลางคืน

ปัจจุบันงานนมัสการพระธาตุพนมประจำปีมีการจัดงานเป็นเวลา ๙ วัน ๙ คืน โดยจะเริ่มจากวันขึ้น ๘ ค่ำ ถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๓ ในช่วงงานนมัสการพระธาตุพนมจะมีพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวลาวทั่วทุกสารทิศเดินทางมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก นอกจากพิธีกรรมดั้งที่ผู้วิจัยได้นำเสนอให้ทราบแล้ว ช่วงกลางคืนยังมีพิธีเวียนเทียน พิธีเจริญพระพุทธมนต์ มีมหรสพสมโภชตลอดทุกคน ส่วนใหญ่ก็จะเป็นหมอลำเรื่องต่อกลอนและการแสดงทางวัฒนธรรม

๓.๑.๒ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนมประจำวัน

ในแต่ละวันนอกเหนือไปจากช่วงงานนมัสการพระธาตุพนมประจำปีแล้ว ก็จะมีพุทธศาสนิกชนจำนวนไม่น้อยเดินทางมากราบไหว้บูชาและขอพรองค์พระธาตุพนม ส่วนใหญ่ก็จะทำการบูชาบนบานขอพรและเวียนเทียนบูชาองค์พระธาตุพนม

๑. พิธีบนบานพระธาตุและพิธีแก้บนพระธาตุ

พิธีบนบานพระธาตุและพิธีแก้บนพระธาตุ เป็นรูปแบบการติดต่อกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่ออ้อนวอน ร้องขอต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ ขอให้อำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตในองค์พระธาตุ ช่วยดลบันดาล สร้างเสริมความเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิต ตามแต่ผู้ที่มาบนบานต้องการด้วยมีความเชื่อว่ามีผีอารักษ์ หรือมีเทพที่อารักษ์องค์พระธาตุ บ้างก็มาทำพิธีทำน้ำมนต์โดยอาศัยบารมีจากองค์พระธาตุ บ้างก็มีการจุดธูปเทียนเพื่อบอกกล่าวต่อพระธาตุให้ช่วยเหลือเมื่อประสบความสำเร็จสมเจตนาธรรมที่ได้บนบานไว้ก็จะต้องมาแก้บน ซึ่งเรียกว่า “การปงพระธาตุ” ส่วนใหญ่การประกอบพิธีกรรมการบนพระธาตุ และการปงพระธาตุ หรือการแก้บนพระธาตุ จะมีผู้นำในการกล่าวซึ่งเป็นผู้อาวุโสในท้องถิ่น ที่มีชื่อเรียกว่า “จ้ำ” มาประกอบพิธีกรรมเพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างสิ่งเหนือธรรมชาติกับมนุษย์ หรือผีอารักษ์ หรือมีเทพที่อารักษ์องค์พระธาตุ^๕

๒. พิธีเวียนเทียนบูชาพระธาตุพนม

พิธีเวียนเทียนเพื่อบูชาพระธาตุพนมสามารถแบ่งได้ ๒ ลักษณะ คือการเวียนเทียนเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และการเวียนเทียนประจำวันเพื่อบูชาพระธาตุพนม ซึ่งถือว่าเป็นพิธีที่ง่ายและสะดวกต่อการประกอบพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนมสำหรับพุทธศาสนิกชนที่มายังพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ เนื่องจากมีความเชื่อว่าจะเกิดมาชาติหนึ่งต้องไปไหว้พระธาตุพนมให้ได้สักครั้ง โดยเครื่องบูชาส่วนใหญ่ทางวัดก็จะเตรียมไว้ให้พุทธศาสนิกชนได้บริจาคเงินทำบุญ เพื่อนำไปทำการบูชาองค์พระธาตุพนม

^๕ อ่างแล้ว, วีรยุทธ เลิศพลสถิต, “ความต่างในความเหมือนของพิธีกรรมบูชาพระธาตุสองฝั่งโขง”, หน้า

ภาพที่ ๓.๗ พิธีทำน้ำมนต์ที่ลานพระธาตุพนมของพุทธศาสนิกชนที่รวมกลุ่มกันมา

ภาพที่ ๓.๘ การเวียนเทียนเพื่อบูชาพระธาตุพนมของพุทธศาสนิกชน

เมื่อพิจารณาลักษณะวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุพนมประจำวันนั้นจะพบว่า เป็นพิธีกรรมการปฏิบัติเฉพาะบุคคลหรือกลุ่มบุคคลขนาดเล็ก ซึ่งแต่ละคนก็ต่างมีสิ่งในการบนบานและการแก้บนที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่ความตั้งใจหรือการอธิษฐานของบุคคลนั้น การกระทำพิธีกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่ก็เพื่อให้เกิดความสุขสวัสดิ์และความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตเป็นหลัก

๓.๒ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขง ที่มีต่อพระธาตุบังพวน

พระธาตุบังพวนเป็นพระธาตุเก่าแก่องค์หนึ่งในลุ่มแม่น้ำโขง พุทธศาสนิกชนในลุ่มน้ำโขงให้ความเคารพศรัทธาและมีการจัดงานนมัสการพระธาตุบังพวนขึ้นในช่วงวันเพ็ญเดือน ๓ ซึ่งจะมีพุทธศาสนิกชนจากสองฝั่งแม่น้ำโขงมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก

๓.๒.๑ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุบังพวนประจำปี

ในงานนมัสการพระธาตุบังพวนประจำปีนั้น ปัจจุบันทุกวันเพ็ญเดือน ๓ ของทุกปี ประชาชนในตำบลพระธาตุบังพวนจำนวน ๑๒ หมู่บ้าน จะร่วมใจกันจัดงานเทศกาลนมัสการพระธาตุบังพวน ๕ วัน ๕ คืน พร้อมกับงานนมัสการพระธาตุพนม งานนมัสการพระธาตุบังพวนจะมีพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นการบูชาต่อองค์พระธาตุบังพวน ซึ่งสามารถแบ่งพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องออกได้ ๒ ส่วน พิธีกรรมสำคัญ คือ

๑. พิธีก่อนพิธีกรรมบูชาพระธาตุบังพวนประจำปี

ผู้คนในชุมชนตำบลพระธาตุบังพวนและผู้คนสองฝั่งโขงได้ประกอบพิธีกรรมอันสำคัญที่เป็นพิธีกรรมบูชาต่อองค์พระธาตุบังพวนโดยตรง ดังนี้

๑) พิธีอัญเชิญพระอุปคุตจากสะดือทะเล หมายถึงการประกอบพิธีกรรมอาราธนา อัญเชิญพระอุปคุตมารักษาคุ้มครองงานนมัสการพระธาตุบังพวนให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติต่างๆ พระอุปคุตเป็นชื่อเรียกตามภาษาชาวบ้าน จะมีการอัญเชิญที่ทาน้ำริมฝั่งหนองหลวงแล้วก็จะมีการอัญเชิญพระอุปคุตขึ้นมาจากน้ำ มาประดิษฐานห่อพระไถ่กับองค์พระธาตุบังพวน

๒) พิธีบวงสรวงพระธาตุบังพวน พิธีบวงสรวงนี้ถือเป็นพิธีกรรมที่ทางวัดพระธาตุบังพวนจัดขึ้น จุดประสงค์ของการบวงสรวงคือการตั้งจิตอธิษฐานอัญเชิญเทพดาอารักษ์พญานาคและท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ ได้มาช่วยคุ้มครองปกป้องภัยให้การจัดงานนมัสการพระธาตุบังพวนเป็นไปด้วยความราบรื่น ปราศจากภัยธรรมชาติและเหตุอัปมงคลทั้งปวง

ภาพที่ ๓.๙ พิธีอัญเชิญพระอุปคุตในงานนมัสการพระธาตุบังพวน

ภาพที่ ๓.๑๐ เครื่องบวงสรวงในพิธีบวงสรวงพระธาตุบังพวน

๒. พิธีระหว่างพิธีกรรมบูชาพระธาตุบังพวนประจำปี

ระหว่างงานนมัสการพระธาตุบังพวนประจำปีดำเนินไปนั้น มีพิธีกรรมที่สำคัญๆ ที่พุทธศาสนิกชนประดิษฐ์ขึ้น ซึ่งมีพิธีกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างงานนมัสการพระธาตุบังพวนที่สำคัญ ดังนี้

๑) พิธีแห่ผ้าห่มพระธาตุบังพวน พิธีแห่ผ้าห่มองค์พระธาตุถือว่าเป็นสัญลักษณ์แทนเครื่องบูชาพระธาตุอันเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนาอย่างหนึ่งผู้ใดมีโอกาสได้ถวายผ้าห่มองค์

พระธาตุบังพวนถือว่าได้ทำบุญกับพระพุทธเจ้าโดยมีความเชื่อว่า ได้ถวายผ้าให้แก่พระพุทธเจ้า เช่นเดียวกับพิธีห่มผ้าพระธาตุพนม พิธีห่มผ้าพระธาตุบังพวนมีขั้นตอนของพิธีกรรมที่สำคัญ คือ ขั้นตอนเตรียมผ้าห่มพระธาตุผ้าที่นำมาห่มพระธาตุบังพวนมักจะใช้สีเหลือง ขั้นตอนขบวนแห่ผ้าห่มพระธาตุในวันเปิดงานนมัสการพระธาตุบังพวนประจำปี ขั้นตอนการกล่าวบูชาถวายผ้าห่มพระธาตุ และการถวายเครื่องสักการบูชาพระพุทธเจ้า

๒) พิธีถวายข้าวพุทธทาส ในงานนมัสการพระธาตุบังพวนชาวบ้านในเขตตำบลพระธาตุบังพวน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย และใกล้เคียงจะนำเอาข้าวเปลือก ๑ กระบุง หรือ ๑๒ กิโลกรัม ไปถวายเพื่อเป็นการบูชาองค์พระธาตุ เรียกว่า “ข้าวพุทธทาส” เพื่อเป็นการอธิษฐานขอศีลขอพรจากพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าได้โปรดให้ความคุ้มครองปลอดภัย และอยู่ดีมีสุขในปีต่อไป^๙

ภาพที่ ๓.๑๑ ขบวนแห่ผ้าห่มพระธาตุบังพวน

๓) พิธีแก้บนพระธาตุบังพวน พิธีนี้จะจัดขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๓ ซึ่งเกิดจากการที่มีพุทธศาสนิกชนได้มาบนบานศาลกล่าวขอพรกับองค์พระธาตุบังพวน เมื่อได้รับพรหรือประสบความสำเร็จในสิ่งที่มาบนบานแล้วก็ต้องมาทำการแก้บน วิธีการแก้บนจะต้องมี (๑) การจุดพลู-ตะไล (๒) ผลไม้ ๙ ชนิด (๓) หมอลำกลอน ๑ คณะ หรืออย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับการบนบานมาทำการแก้บนพร้อมกัน^{๑๐}

^๙ สัมภาษณ์, นายพงศ์ศานต์ หลินกาญจนบุตร, ข้าราชการครูโรงเรียนพระบาทวิทยาคม, เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

^{๑๐} สัมภาษณ์, พระครูภาวนาเจติยาภิบาล, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุบังพวน, เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ภาพที่ ๓.๑๒ พุทธศาสนิกชนจำนวนมากมาร่วมงานนมัสการพระธาตุบังพวน

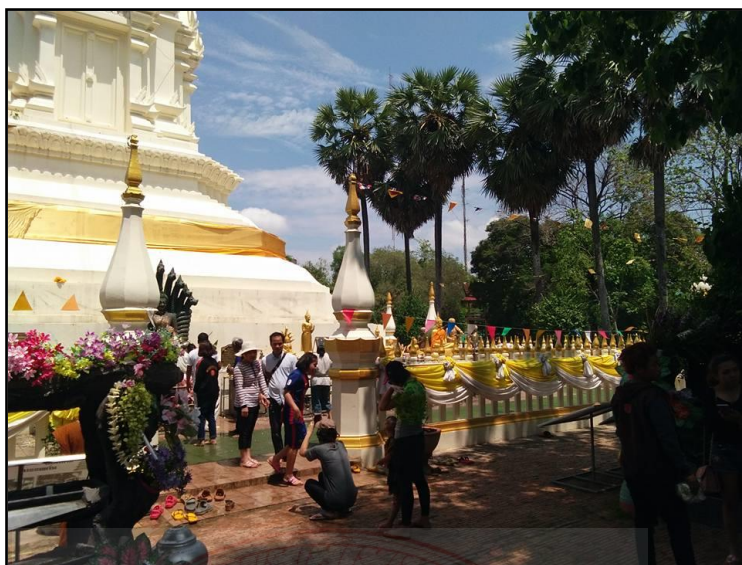
ปัจจุบันงานนมัสการพระธาตุบังพวนประจำปีมีการจัดงานเป็นเวลา ๕ วัน ๕ คืน โดยจะเริ่มจากวันขึ้น ๑๑ ค่ำ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ในช่วงงานนมัสการพระธาตุบังพวนจะมีพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวลาวเดินทางมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก นอกจากพิธีกรรมดั้งที่ผู้วิจัยได้นำเสนอให้ทราบแล้ว ช่วงกลางคืนยังมีพิธีเวียนเทียน พิธีเจริญพระพุทธรูป กิจกรรมปฏิบัติธรรม มีมหรสพสมโภชตลอดทุกคน ส่วนใหญ่ก็จะเป็นหมอลำกลอน

๓.๒.๒ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุบังพวนประจำวัน

ในแต่ละวันนอกเหนือไปจากช่วงงานนมัสการพระธาตุบังพวนประจำปีแล้ว ก็จะมีพุทธศาสนิกชนจำนวนไม่น้อยเดินทางมากราบไหว้บูชาและขอพรองค์พระธาตุบังพวน ส่วนใหญ่ก็จะทำการบูชาบนบานขอพรและเวียนเทียนบูชาองค์พระธาตุบังพวน

๑. พิธีบนบานพระธาตุและพิธีแก้บนพระธาตุ

พิธีบนบานพระธาตุเป็นรูปแบบการติดต่อกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่ออ้อนวอน ร้องขอต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ ขอให้อำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตในองค์พระธาตุ ช่วยคลำบันดาล สร้างเสริมความเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิต ตามแต่ผู้ที่มาบนบานต้องการด้วยมีความเชื่อว่ามีผีอารักษ์ หรือมีเทพที่อารักษ์องค์พระธาตุ บ้างก็มีการจุดธูปเทียนเพื่อบอกกล่าวต่อพระธาตุให้ช่วยเหลือเมื่อประสบความสำเร็จสมเจตนาธรรมที่ได้บนบานไว้ก็จะต้องมาแก้บน ซึ่งหากสำเร็จผลจะต้องมาแก้บนในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓

ภาพที่ ๓.๑๓ พุทธศาสนิกชนเดินทางมานมัสการพระธาตุบังพวนในช่วงวันปกติ

๒. พิธีเวียนเทียนบูชาพระธาตุบังพวน

พิธีเวียนเทียนเพื่อบูชาพระธาตุบังพวนสามารถแบ่งได้ ๒ ลักษณะ คือการเวียนเทียนเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วัตถุประสงค์อาสารบูชา เป็นต้น และการเวียนเทียนประจำวันเพื่อบูชาพระธาตุบังพวน ซึ่งถือว่าเป็นพิธีที่ง่ายและสะดวกต่อการประกอบพิธีกรรมบูชาพระธาตุบังพวน โดยเครื่องบูชาส่วนใหญ่ทางวัดก็จะเตรียมไว้ให้พุทธศาสนิกชนได้บริจาคเงินทำบุญ เพื่อนำไปทำการบูชาองค์พระธาตุบังพวน

เมื่อพิจารณาลักษณะวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุบังพวนประจำวันนั้น จะพบว่า เป็นพิธีกรรมการปฏิบัติเฉพาะบุคคลซึ่งแต่ละคนก็ต่างมีสิ่งในการบนบานและการแก้บนที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่ความตั้งใจหรือการอธิษฐานของบุคคลนั้น การกระทำพิธีกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่ก็เพื่อให้เกิดความสุขสวัสดิ์และความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตเป็นหลักเช่นเดียวกับการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วไป

๓.๓ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุหลวง

พระธาตุหลวงถือเป็นพระธาตุสำคัญที่สุด เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวลาว ทุกๆ ปี ประชาชนลาวจะมารวมกันเคารพบูชาในระหว่างวันเพ็ญ เดือน ๑๒ ซึ่งถือเป็นงานบุญอันยิ่งใหญ่ของชาวลาวทั้งชาติ ในอดีตแม้แต่พระเจ้ามหาชีวิตลาวก็จะเสด็จพระราชดำเนินมาทำพิธีสักการะพระธาตุ

หลวงเป็นประจำทุกปี^{๑๑} ดังนั้น วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงทางฝั่งซ้ายที่มีต่อพระธาตุหลวงนั้น จึงเป็นความศรัทธาอันสูงสุดและเป็นงานพิธีกรรมอันยิ่งใหญ่

๓.๓.๑ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุหลวงประจำปี

ในงานนมัสการพระธาตุหลวงประจำปีนั้น จะมีพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นการบูชาต่อองค์พระธาตุหลวงและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุหลวง ซึ่งสามารถแบ่งพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องออกได้ ๓ ส่วนพิธีกรรมสำคัญ คือ

๑. พิธีก่อนพิธีกรรมบูชาพระธาตุหลวงประจำปี

พุทธศาสนิกชนชาวลาวได้ประกอบพิธีกรรมอันสำคัญที่เป็นพิธีกรรมบูชาต่อองค์พระธาตุหลวง ดังนี้

๑) พิธีบวงสรวงสังเวทหลักเมืองพิธีบวงสรวงสังเวทหลักเมืองที่วัดศรีเมือง ได้กล่าวถึงการบวงสรวงสังเวทหลักเมือง มีวัตถุประสงค์ คือ (๑) เพื่อสืบชะตาเมืองก่อนที่จะเริ่มพิธีกรรมบูชาพระธาตุหลวง (๒) เพื่อบอกกล่าวว่าจะเริ่มพิธีกรรมบูชาพระธาตุหลวง ขอให้การประกอบพิธีกรรมนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อย่าให้มีเหตุร้ายใดๆ เกิดขึ้น (๓) ขอให้ไพร่ฟ้าประชาชนชาวลาวมีความร่มเย็นเป็นสุข มีความอุดมสมบูรณ์ ส่วนเครื่องบูชาหลักที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมบวงสรวงสังเวทหลักเมือง เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมบวงสรวงสังเวทหลักเมือง ณ วัดศรีเมือง เป็นที่เรียบร้อยแล้วต่อจากนั้น ชาวบ้านที่มาร่วมพิธีกรรมบวงสรวงสังเวทหลักเมือง ก็จะนำเอาปราสาทผึ้ง ที่แต่ละบ้านแต่ละแขวงได้พร้อม ใจกันประดับตกแต่ง อย่างวิจิตรตระการตา แห่รอบ ลิม (อุโบสถ) วัดศรีเมือง ๓ รอบ แล้วนำขึ้นถวายแด่พระภิกษุที่ประจำหน้าที่คอยรับอยู่ด้านบน

จากนั้นคณะกรรมการวัดก็จะยกเอาต้นปราสาทผึ้งไป ด้านหลังเพื่อเก็บรวบรวมเงินที่ชาวบ้านนำมาทำบุญถวายในรูปแบบ ปราสาทผึ้งตลอดทั้งวันเรื่อยไปถึงกลางคืนก็ยังมิแห่ปราสาทผึ้งไปถวายกันอยู่ และในตอนกลางคืนจะมีพิธีเวียนเทียน จุดบั้งไฟรุ่งขึ้นเข้าวันขึ้น ๑๓ ค่ำ ประชาชนลาวและผู้ที่มีมาร่วมพิธีกรรมบวงสรวงสังเวทหลักเมือง จะเตรียมข้าวสาร อาหารแห้ง หรือวัตถุสิ่งของอันเป็นมงคล มาเพื่อที่จะทำบุญตักบาตร บริเวณรอบๆ วัดศรีเมือง แสดงถึงความสำคัญและนัยแห่งการรับรู้ของผู้คนว่าได้ทำบุญอุทิศให้กับบรรพชนผู้มีอุปการะต่อชนชาติลาวอย่างอนงอนันต์^{๑๒} พอเวลาใกล้เที่ยงก็จะมีกรรรมตัวของชาวบ้านสี่เมืองอีกครั้ง เพื่อแห่ต้นปราสาทผึ้งไปร่วมพิธีกรรมอันสำคัญระดับชนชาติลาวอีกพิธีหนึ่งที่ต่อเนื่องกัน คือ งานไหว้พระธาตุหลวงหรือพิธีกรรมบูชาพระธาตุหลวงนั่นเอง

^{๑๑} สงวน รอดบุญ, พุทธศิลป์ลาว, (กรุงเทพฯ : สายธาร, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๙.

^{๑๒} สัมภาษณ์, นายหงเหิน หวนพิทักษ์, เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ภาพที่ ๓.๑๔ ขบวนแห่ต้นปราสาทผึ้งในงานไหว้พระธาตุหลวง

ภาพที่ ๓.๑๕ พุทธศาสนิกชนจำนวนมากมาร่วมงานนมัสการพระธาตุหลวง

๒. พิธีระหว่างพิธีกรรมบูชาพระธาตุหลวงประจำปี

พิธีระหว่างพิธีกรรมบูชาพระธาตุหลวงประจำปี มีพิธีที่สำคัญ ได้แก่

- ๑) พิธีแห่ปราสาทผึ้งถวายพระธาตุหลวง กล่าวถึงพิธีแห่ปราสาทผึ้งถวายพระธาตุหลวง เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพิธีกรรมบูชาพระธาตุของผู้คนในชุมชนสองฝั่งโขง โดยเฉพาะในงานบุญธาตุหลวง เป็นพิธีกรรมที่สำคัญที่สุด ซึ่งจะขาดไม่ได้และปฏิบัติสืบต่อกันทุกๆ ปี

๒) การฟ้อนบูชาพระธาตุหลวง “ข้าทังบั้ง” พิธีกรรมบูชาพระธาตุหลวง ด้วยการฟ้อนรำของบรรดาชนเผ่า เพื่อเป็นการถวายบูชาแด่พระธาตุหลวงการฟ้อนจะเป็นการแสดงของชนเผ่าลาวเทิง

๓. พิธีหลังพิธีกรรมบูชาพระธาตุหลวงประจำปี

สังคมวัฒนธรรมสองฝั่งโขงมีระเบียบประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติหลังจากพิธีกรรมบูชาพระธาตุเสร็จสิ้นลง เพื่อเป็นการแสดงถึงการขอบคุณ หลังจากพิธีบูชาพระธาตุหลวงแล้วจะมีพิธีกรรมที่สำคัญของประชาชนลาวที่ต้องปฏิบัติให้ต่อเนื่องอีก คือ

๑) พิธีแห่ปราสาทผึ้ง เมื่อเสร็จพิธีเปิดพิธีกรรมบูชาพระธาตุหลวงแล้วกิจกรรมพิธีการต่างๆ ก็ดำเนินไปตามรูปแบบที่เคยปฏิบัติ ที่สำคัญคือจะมีพิธีแห่ปราสาทผึ้งจากพระธาตุหลวงไปยังวัดอินแปง และวัดดองต้อ เนื่องจากว่าวัดทั้ง ๒ แห่งนี้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับพระธาตุหลวง เนื่องจากวัดทั้ง ๒ แห่งนี้พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเป็นผู้สร้างวัดทั้ง ๒ แห่งนี้ เพื่อเป็นการแสดงถึงความเคารพศรัทธา เชื่อมั่น สำนึกในบุญคุณของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช

๒) พิธีทำบุญตักบาตรอุทิศ โดยการนิมนต์พระภิกษุจากวัดทั่วทุกแขวงมารับบิณฑบาตจากญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษของชาติที่ล่วงลับไปแล้ว

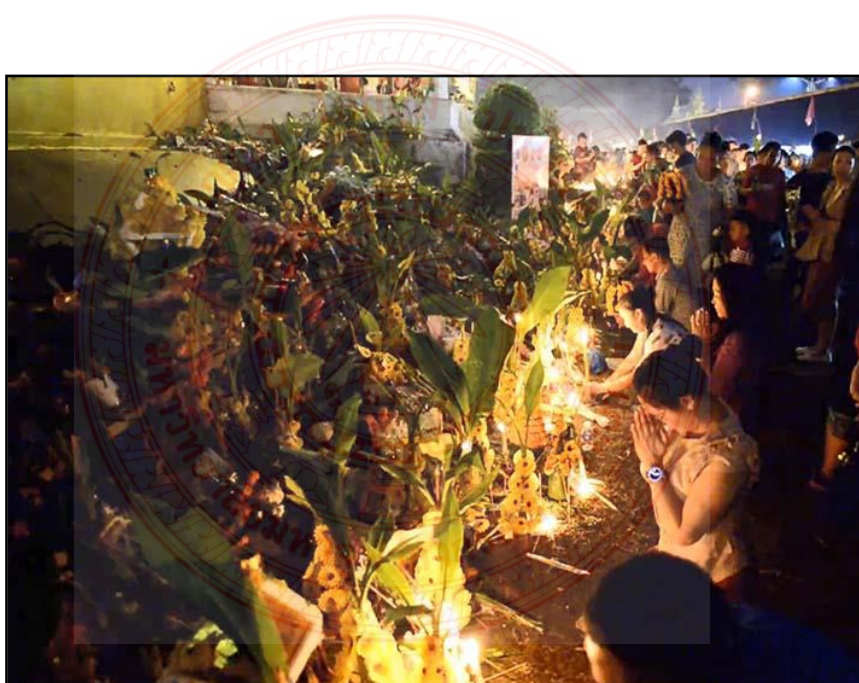
ภาพที่ ๓.๑๖ พิธีทำบุญตักบาตรอุทิศในงานนมัสการพระธาตุหลวง

๓) พิธีแข่งตีคลีเป็นการละเล่นในเชิงพิธีกรรม ในงานบุญไหว้พระธาตุหลวงการตีคลีในช่วงบ่ายโมงของวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ของทุกปี ในการประกอบพิธีกรรมจะมีพราหมณ์ทำการบายศรีสู่ขวัญ ประพรมน้ำมนต์เครื่องหอมต่างๆ โดยจะวางลูกคลีไว้บนหิ้ง การละเล่นเชิงพิธีกรรมนี้ถือเป็นการ

อื้อวอนต่ออำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในบ้านเมืองและพระธาตุหลวงให้
คุ้มครองดูแลชาวเมือง^{๑๓}

๔) ประเพณีกินข้าวปุ้น ต้มไก่ เป็นประเพณีกินข้าวปุ้น (ขนมจีน) ต้มไก่
หลังจากทำบุญตักบาตรในวันสุดท้ายของพิธีกรรมบูชาพระธาตุหลวง ประชาชนลาวถือเป็นค่านิยม
อย่างหนึ่งว่า ได้ มาบุญพระธาตุหลวง มีความสดชื่น จิตใจเบิกบาน ม่วนทั้งร่างกายและจิตใจ ได้เวลา
นั่งล้อมวงกินข้าวกันในกลุ่มญาติพี่น้อง ได้มีโอกาสได้พูดคุยกันไต่ถามสารทุกข์สุกดิบซึ่งกันและกัน
อาหารที่เป็นองค์ประกอบของพิธีกรรม ได้แก่ ข้าวปุ้น (ขนมจีน) ไก่ต้มเป็นตัว พร้อมด้วยอาหาร
พื้นบ้านอื่นๆ ประเพณีกินข้าวปุ้น (ขนมจีน) ต้มไก่ถือว่าเป็นกิจกรรมเชิงพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของ
พิธีกรรมบูชาพระธาตุหลวง^{๑๔}

ภาพที่ ๓.๑๗ การถวายต้นผึ้งในงานนมัสการพระธาตุหลวง

^{๑๓} ปฐม หงส์สุวรรณ, “ตำนานพระธาตุของชนชาติไทย: ความสำคัญและปฏิสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิม”, (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔๐๕.

^{๑๔} อ่างแล้ว, วีรยุทธ เลิศพลสถิต, “ความต่างในความเหมือนของพิธีกรรมบูชาพระธาตุสองฝั่งโขง”, หน้า ๓๘.

๓.๓.๒ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุหลวงประจำวัน

โดยปกติแล้วจะมีพุทธศาสนิกชนชาวลาวและชาวไทยจำนวนไม่น้อยเดินทางไปนมัสการขอพรพระธาตุหลวงในแต่ละวัน ซึ่งแต่ละคนก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อการ बनบานศาลกล่าวและขอพรเพื่อความ เป็นศิริมงคลจากเทวดาองค์พระธาตุหลวง ซึ่งสามารถแยกวัฒนธรรมหรือพิธีกรรมได้ดังนี้

๑. พิธี बनบานต่อพระธาตุหลวงและพิธีแก้บนพระธาตุ

ชาวเวียงจันทน์และคนลาวทั่วไปที่มีความเคารพศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุหลวงจะไม่มีการ बनบานกับองค์พระธาตุหลวง แต่จะ बनบานกับเจ้าพ่อพระยามหาธาตุ (หมายถึงเทพที่มาอารักษ์องค์พระธาตุหลวง) และ बनบานกับเจ้าพ่อพระไชยเชษฐาที่ประดิษฐานอยู่ด้านหน้าพระธาตุหลวงเท่านั้น^{๑๕}

เครื่องบูชาที่ใช้ในการประกอบพิธี बनบานกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งสองของชาวเวียงจันทน์ และคนลาวทั่วไปที่ประสงค์จะ बनบานเพื่อขอให้ท่านได้ให้ ประสพผลสำเร็จในกิจอันพึงประสงค์ ประกอบด้วย หมากเบ็ง ๑ คู่ ชัน ๕ จำนวน ๑ ชัน และชัน ๘ จำนวน ๑ ชันแต่ละชันต้องมีเทียนเล่มบาท ๑ คู่ สำหรับจุดบูชา มะพร้าว กล้วยหอม และ เมื่อจัดหาเครื่องบูชาครบหรือเพียงพอแล้ว จะมีขั้นตอนในการ बनบานต่อเจ้าพ่อพระยามหาธาตุ (หมายถึงเทพที่มาอารักษ์องค์พระธาตุหลวง) โดยมีผู้นำคือ “จ่า” เป็นผู้นำในการกล่าวคำบูชาโดยเริ่มจากการกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย แล้วกล่าวคำบูชาพระธาตุหลวง หากเป็นการบนที่เกี่ยวกับกิจการที่ใหญ่ๆ เช่น बनบานว่าให้ประมูลโครงการได้ หรือให้ได้สัมปทานในกิจการบางอย่างก็ต้องเพิ่มเติมสิ่งของที่บน เช่น หมูหันเป็นตัว ปราสาทผึ้งองค์ใหญ่ๆ เป็นต้น และส่วนใหญ่จะบนกับเสด็จพ่อเจ้าไชยเชษฐาธิราช^{๑๖}

๒. พิธีเวียนเทียนบูชาพระธาตุหลวง

ชาวเวียงจันทน์และประชาชนลาวทั่วไปที่มีความเคารพศรัทธาต่อพระธาตุหลวง เมื่อพุทธศาสนิกชนทั้งคนลาวและชาวต่างชาติเมื่อมาถึงบริเวณลานพระธาตุหลวงบริเวณประตูทางเข้าจะมีเจ้าหน้าที่เก็บเงินค่าผ่านประตู เข้าไปแล้วจะมีการจะหน้ายกดอกไม้ธูปเทียนเพื่อเวียนเทียนรอบองค์พระธาตุหลวง แต่ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็จะนิยมทำต้นผึ้งมาบูชาพระธาตุหลวง

^{๑๕} สัมภาษณ์, นางแก้วสูง พนสะไหว, เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๖} อ่างแล้ว, วีรยุทธ เลิศพลสถิต, “ความต่างในความเหมือนของพิธีกรรมบูชาพระธาตุสองฝั่งโขง”,

ภาพที่ ๓.๑๘ ในช่วงปกติจะมีพุทธศาสนิกชนมาถวายต้นผึ้งพระธาตุหลวงตลอดวัน

๓.๔ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขง ที่มีต่อพระธาตุศรีโคตตะบอง

พระธาตุศรีโคตตะบองเป็นพระธาตุเก่าแก่องค์หนึ่งในกลุ่มแม่น้ำโขงซึ่งตั้งอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับองค์พระธาตุพนมที่อยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง พุทธศาสนิกชนในกลุ่มแม่น้ำโขงให้ความเคารพศรัทธาและมีการจัดงานนมัสการพระธาตุศรีโคตตะบองขึ้นพร้อมทั้งงานนมัสการพระธาตุพนมในช่วงวันเพ็ญเดือน ๓ ซึ่งจะมีพุทธศาสนิกชนจากสองฝั่งแม่น้ำโขงมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก โดยมีการเปิดด่านประเพณีให้พุทธศาสนิกชนทั้งสองฝั่งสามารถเดินทางไปมาร่วมงานนมัสการพระธาตุทั้ง ๒ องค์ได้

๓.๔.๑ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุศรีโคตตะบองประจำปี

ในงานนมัสการพระธาตุศรีโคตตะบองประจำปีนั้น จะมีพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นการบูชาต่อองค์พระธาตุศรีโคตตะบองและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีโคตตะบอง ซึ่งสามารถแบ่งพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องออกได้ ๒ ส่วนพิธีกรรมสำคัญ คือ

๑. พิธีก่อนพิธีกรรมบูชาพระธาตุศรีโคตตะบองประจำปี

พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนในเขตเมืองท่าแขกและผู้คนสองฝั่งโขงได้ประกอบพิธีกรรมอันสำคัญที่เป็นพิธีกรรมบูชาต่อองค์พระธาตุศรีโคตตะบองโดยตรง ดังนี้

๑) พิธีอัญเชิญพระอุปคุตจากสะดือทะเล หมายถึงการประกอบพิธีกรรมอาราธนา อัญเชิญพระอุปคุตมารักษาคุ้มครองงานนมัสการพระธาตุบังพวนให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติต่างๆ จะมีการอัญเชิญที่ทำน้ำริมฝั่งแม่น้ำโขงแล้วก็จะมีการอัญเชิญพระอุปคุตขึ้นมาจากน้ำ มาประดิษฐานห่อพระไถ่กับองค์พระธาตุศรีโคตตะบอง

๒. พิธีระหว่างพิธีกรรมบูชาพระธาตุศรีโคตตะบองประจำปี

ระหว่างงานนมัสการพระธาตุศรีโคตตะบองประจำปีดำเนินไปนั้น มีพิธีกรรมที่สำคัญๆ ที่พุทธศาสนิกชนกระทำพิธีกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างงานนมัสการพระธาตุศรีโคตตะบองที่สำคัญ ดังนี้

๑) พิธีแห่ผ้าห่มพระธาตุศรีโคตตะบอง พิธีแห่ผ้าห่มองค์พระธาตุถือว่าเป็นสัญลักษณ์แทนเครื่องบูชาพระธาตุอันเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนาอย่างหนึ่งผู้ใดมีโอกาสได้ถวายผ้าห่มองค์พระธาตุศรีโคตตะบองถือว่าได้ทำบุญกับพระพุทธเจ้าโดยมีความเชื่อว่า ได้ถวายผ้าให้แก่พระพุทธเจ้าเช่นเดียวกับพิธีห่มผ้าพระธาตุพนม พิธีผ้าห่มพระธาตุศรีโคตตะบองมีขั้นตอนของพิธีกรรมที่สำคัญ คือ ขั้นตอนเตรียมผ้าห่มพระธาตุผ้าที่นำมาห่มพระธาตุศรีโคตตะบองมักจะใช้สีเหลือง ขั้นตอนจัดขบวนแห่ผ้าห่มพระธาตุ ขั้นตอนการกล่าวบูชาถวายผ้าห่มพระธาตุ และการถวายเครื่องสักการบูชาพระพุทธเจ้า

๒) พิธีแห่กองบุญและต้นผึ้งบูชาพระธาตุศรีโคตตะบอง พิธีแห่กองบุญและต้นผึ้งนั้นถือเป็นหัวใจของพิธีกรรมบูชาพระธาตุศรีโคตตะบองในงานประจำปีนมัสการพระธาตุศรีโคตตะบอง ซึ่งพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมงานนมัสการพระธาตุศรีโคตตะบองต้องประกอบพิธีแห่กองบุญและต้นผึ้งบูชาพระธาตุพนมจึงจะถือว่าได้มาร่วมพิธีกรรมบูชาพระธาตุศรีโคตตะบองอย่างแท้จริง

ภาพที่ ๓.๑๙ พิธีแห่กองบุญและต้นผึ้งบูชาพระธาตุศรีโคตตะบอง

๓.๔.๒ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุศรีโคดตะบองประจำวัน

ในแต่ละวันนอกเหนือไปจากช่วงงานนมัสการพระธาตุศรีโคดตะบองประจำปีแล้ว ก็จะมีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากเดินทางมากราบไหว้บูชาและขอพรองค์พระธาตุศรีโคดตะบอง ส่วนใหญ่ก็จะทำการบูชาบนบานขอพรและเวียนเทียนบูชาองค์พระธาตุศรีโคดตะบอง

๑. พิธีบนบานพระธาตุและพิธีแก้บนพระธาตุ

พิธีบนบานพระธาตุเป็นรูปแบบการติดต่อกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่ออ้อนวอน ร้องขอต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ ขอให้อำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตในองค์พระธาตุ ช่วยดลบันดาล สร้างเสริมความเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิต ตามแต่ผู้ที่มาบนบานต้องการด้วยความเชื่อว่ามีผีอารักษ์ หรือมีเทพที่อารักษ์องค์พระธาตุ บ้างก็มีการจุดธูปเทียนเพื่อบอกกล่าวต่อพระธาตุให้ช่วยเหลือเมื่อประสบความสำเร็จสมเจตนารมณ์ที่ได้บนบานไว้ก็ต้องมาแก้บน

๒. พิธีเวียนเทียนบูชาพระธาตุศรีโคดตะบอง

พิธีเวียนเทียนเพื่อบูชาพระธาตุศรีโคดตะบองสามารถแบ่งได้ ๒ ลักษณะ คือการเวียนเทียนเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วัตถุประสงค์บูชา เป็นต้น และการเวียนเทียนประจำวันเพื่อบูชาพระธาตุศรีโคดตะบอง ซึ่งถือว่าเป็นพิธีที่ง่ายและสะดวกต่อการประกอบพิธีกรรมบูชาพระธาตุศรีโคดตะบอง โดยเครื่องบูชาส่วนใหญ่ทางวัดก็จะเตรียมชั้นหมากเบ็งไว้ให้พุทธศาสนิกชนได้บริจาคเงินทำบุญ เพื่อนำไปทำการบูชาองค์พระธาตุศรีโคดตะบอง

ภาพที่ ๓.๒๐ สถานที่จุดธูปเทียนบูชาและแก้บนพระธาตุศรีโคดตะบอง

เมื่อพิจารณาลักษณะวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุศรีโคตตะบองโดยภาพรวมจะพบว่า พระธาตุศรีโคตตะบองเป็นพระธาตุที่มีพุทธศาสนิกชนเดินทางมากราบไหว้ขอพรน้อยที่สุดในช่วงเวลาปกติและช่วงมีงานนมัสการพระธาตุหากเปรียบเทียบกับพระธาตุสำคัญองค์อื่นซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากพระธาตุศรีโคตตะบองตั้งอยู่ห่างไกลจากตัวเมืองท่าแขกกว่า ๖ กิโลเมตร ทำให้การเดินทางไปมาของพุทธศาสนิกชนไม่สะดวกมากนัก ประกอบกับจำนวนประชากรของเมืองท่าแขกและแขวงคำม่วนเองก็มีอยู่อย่างเบาบางเมื่อเปรียบเทียบกับแขวงอื่นๆ จึงทำให้มีลักษณะ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุไม่โดดเด่นนัก^{๑๗} ส่วนใหญ่มักจะเป็นพิธีกรรมการปฏิบัติเฉพาะบุคคลซึ่งแต่ละคนก็ต่างมีสิ่งในการบนบานและการแก้บนที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่ความตั้งใจหรือการอธิษฐานของบุคคลนั้น การกระทำพิธีกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่มักก็เพื่อให้เกิดความสุขสวัสดิ์และความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตเป็นหลักเช่นเดียวกับการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วไป

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุสำคัญในล้านช้างนั้น ให้ความหมายและความสำคัญอยู่ที่พิธีบน-แก้บนพระธาตุ และพิธีเวียนเทียนบูชาพระธาตุ ซึ่งมีรูปแบบที่ให้ความหมายความสำคัญ ทั้งที่เหมือนกันและต่างกัน กล่าวคือ ส่วนที่เหมือนกันของพิธีบนพระธาตุ และพิธีแก้บนพระธาตุ เป็นการบนเพื่ออ้อนวอนขอให้อำนาจสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ หรืออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยมีความเชื่อว่าอำนาจศักดิ์สิทธิ์นั้นจะช่วยลดบันดาลให้ได้ในสิ่งที่ปรารถนาจะได้และไม่ให้เป็นไปในสิ่งที่ไม่ได้สมปรารถนาที่จะได้และเมื่อได้สิ่งที่ต้องการหรือประสบผลสำเร็จสมปรารถนาแล้วต้องนำสิ่งของต่างๆ ที่บนไว้มาถวายสักการะแด่พระธาตุในส่วนที่ต่างกัน คือรูปแบบของพิธีการบนที่มีรายละเอียดปลีกย่อยต่างกันเท่านั้น เช่นสิ่งของที่จะบนสักการะแต่โดยรวมทั้งความหมาย และความสำคัญของพิธีบนพระธาตุนั้นมีวัตถุประสงค์โดยนัยเดียวกัน

^{๑๗} สัมภาษณ์, นายเกรียงไกร ผาสุตะ, ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยนครพนม, เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

บทที่ ๔

คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชน ในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง

เนื้อหาในบทนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าและความสัมพันธ์ของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้างในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง

๔.๑ คุณค่าศรัทธาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาพระธาตุสำคัญในล้านช้าง

การสร้างพระธาตุสำคัญในล้านช้างมีจุดประสงค์เพื่อเป็นหลักยึดเพื่อให้เกิดความมั่นคงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพระพุทธศาสนา ในการสร้างพระบรมธาตุอันเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้านั้นแม้จะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามลักษณะของพุทธศิลป์ของแต่ละยุคแต่ละสมัย แต่ทุกคนก็เข้าใจร่วมกันว่านี่คือพระบรมสารีริกธาตุพระพุทธเจ้าผู้สมควรแก่การกราบไหว้และเป็นองค์เดียวกันและถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเกิดการแตกแยกออกเป็นกลุ่มเป็นนิกายต่างๆ แต่ก็ยังมีหลักยึดอันเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาอยู่ตามลักษณะการถ่ายทอดลักษณะของมหาบุรุษและพยายามที่จะถ่ายทอดลักษณะของสภาวะธรรมภายในอันแสดงถึงความเป็นพุทธะอันเป็นนามธรรมสู่ความเป็นรูปธรรม

เป็นการรักษาซึ่งศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์เป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเมื่อพระพุทธองค์ทรงล่วงลับไปแล้ว หลักฐานทางพระพุทธศาสนาย่อมสั่นคลอนจำนวนพุทธศาสนิกชนที่มีพุทธจริตย่อมลดน้อยลงไป ในขณะที่ฝ่ายมีศรัทธาจริตมีจำนวนมากขึ้นตามลำดับ จำเป็นจะต้องมีสิ่งที่ยึดจับต้องได้มองเห็นด้วยตาเนื้อ เพื่อประกอบศรัทธาเอาไว้ พระธาตุสำคัญในล้านช้างจึงกลายเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องมิในพระพุทธศาสนาเป็นการส่งเสริมความเชื่อมั่นว่าพระพุทธเจ้ามีตัวตนจริงมีพุทธประวัติมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ศาสนสถานศาสนวัตถุที่สามารถพิสูจน์ได้ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา ดังนั้น พระธาตุสำคัญในล้านช้างจึงมีคุณค่าที่ต้องสานต่อไปเพื่อการรักษาความมั่นคงในพระพุทธศาสนาสืบไป

๔.๑.๑ ด้านความเชื่อ

๑. **หลักความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา** หลักความเชื่อของพระพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความคิดทางด้านการพัฒนาด้านจิตใจเพราะพระพุทธศาสนาเน้นถึงธรรมะที่สามารถนำมาประยุกต์กับการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี เช่น พระพุทธศาสนาสอนให้คนมีความเสียสละช่วยเหลือต่อส่วนรวม มีจิตใจเป็นธรรมทำให้บุคคลรู้จักตนเอง รู้จักสังคม และทำประโยชน์ต่อสังคม

คำกล่าวที่ว่า คนมีจิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว ความคิดจิตใจเป็นตัวควบคุมหรือกำหนดพฤติกรรมทางกายการพัฒนาบุคคลจึงต้องเริ่มพัฒนาที่จิตใจ ให้เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ มีความคิดเห็นที่ถูกต้องเมื่อมีความคิดเห็นถูกต้องแล้วก็จะทำอะไรถูกต้องไปด้วย เครื่องมือในการพัฒนาจิตใจไม่มีอะไรดีไปกว่าธรรมะในพระพุทธศาสนา ได้แก่ศีล สมาธิ ปัญญา การสร้างจิตสำนึกด้านคุณงามความดี ได้แก่ การมีคุณธรรมทางจิตใจ ปราศจากอบายมุข สามารถพึ่งตนเองได้ มีสุขภาพจิตดีไม่มัวหมองในการพนันทุกประเภท ไม่มัวเมาในกามตัณหาอันเป็นเหตุให้ทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว อาจเป็นสาเหตุให้เกิดความแตกแยกในครอบครัวสิ่งที่จะเป็นเครื่องชี้วัดภาวะการพัฒนาจิตใจนอกจากวัตถุที่เป็นผลที่เกิดจากการร่วมมือร่วมใจ ในการสร้างสรรค์สังคมแล้ว พระสงฆ์มีส่วนช่วยในการพัฒนาทางด้านพฤติกรรมของบุคคลในสังคม เช่น การอบรมสั่งสอนเพื่อชี้ให้เห็นถึงโทษของการเล่นการพนัน การละอายต่อบาป การปฏิบัติกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีตามแนวทางของศาสนาและความเชื่อในทางที่ถูกต้องได้

พระธาตุสำคัญในล้านช้างเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทย-ลาวสองฝั่งแม่น้ำโขงอย่างแน่นแฟ้น เพราะเชื่อว่าพุทธานุภาพของพระบรมสารีริกธาตุที่บรรจุไว้ในองค์พระธาตุ

๑) การได้บูชาพระบรมสารีริกธาตุ พระธาตุ ด้วยดอกไม้ ธูปเทียนของหอม ด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธา แล้วยอมทำให้เป็นสุขตลอดกาล และถือว่าได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าโดยตรง

๒) มีเทวดาที่อยู่ในองค์พระธาตุจะมาปกป้องรักษาให้รอดพ้นจากภัยอันตราย ทั้งปวงถ้าใครลบหลู่หรือไม่มีความศรัทธาต่อองค์พระธาตุ ก็จะไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต ได้รับแต่ความโชคร้าย ไม่ได้รับความคุ้มครองจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในองค์พระธาตุ

๓) การสร้างพระธาตุเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ถือว่าเป็นการได้บูชาพระพุทธเจ้า ยิ่งมีองค์พระธาตุมากเพียงใด ถือว่าสถานที่นั้นเป็นที่เจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา และให้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบทอดไป ความเชื่อเป็นการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคม แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความยำเกรง การยอมรับหรือการยึดมั่นนี้อาจมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ได้หรือไม่หลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงก็ได้

๒. ความเชื่อที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง จากการสัมภาษณ์พุทธศาสนิกชนในบริเวณที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุสำคัญในล้านช้าง มีความเชื่อเกี่ยวกับอานุภาพของพระธาตุ เชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงการเคารพกราบไหว้เพื่อต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในองค์พระธาตุได้คุ้มครองรักษาตนให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลาย ดังนั้น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นจากองค์พระธาตุ อาจเกิดจากสาเหตุหลักๆ คือ

๑) พุทธานุภาพ คือ ความเชื่อมั่นในพระพุทธรูป ที่ทรงบริสุทธิปราศจากกิเลส สาสวะทั้งปวง และทรงประกอบด้วยพระคุณ ๓ ประการ คือ พระบริสุทธิคุณ พระมหากรุณาธิคุณ และพระปัญญาธิคุณ

๒) ธรรมานุภาพ คือ พลังอานุภาพของพระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่มีปรากฏอยู่ตามบทสวดมนต์ต่างๆ

๓) สังฆานุภาพ คือ อานุภาพแห่งพระอรหันตสงฆ์ และพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทั้งหลายและมีการแผ่เมตตาจิตมาสู่สรรพสัตว์ทั้งหลาย

๔) ปัญญาานุภาพ คือ อานุภาพของการทำบุญกุศล คุณงามความดี รวมถึงการกระทำที่ให้ผลในทางที่ดีของบุคคลต่างๆ

๕) เทวานุภาพ คือ อานุภาพแห่งเทวดาที่ชาวพุทธมีความเชื่อว่าจะต้องได้รับการปกป้องรักษาจากเทวดาอยู่เสมอหากบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำแต่สิ่งที่ดี

สาเหตุทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นสิ่งที่ประชาชนเชื่อว่าจะได้รับการปกป้องรักษาจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งองค์พระธาตุ ซึ่งได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าไว้ในพระธาตุ จึงทำให้พระธาตุสำคัญในล้านช้างได้รับความเชื่อเช่นนั้นด้วยเช่นกัน

อภินิหารของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ความเชื่อของชาวไทย-ลาวสองฝั่งโขงนั้นไม่ได้เกิดจากสัญชาตญาณหากเกิดแต่ประสบการณ์ ความคิดและสติปัญญาของบุคคลนั้นๆอันเป็นสิ่งแสดงขึ้นพื้นฐานว่าคนต่างจากสัตว์ความเชื่อที่เป็นศาสตร์คนส่วนมากจะยอมรับได้อย่างสนิทใจโดยไม่มีข้อกังขา เช่น หลักธรรมของศาสนาในศาสนาต่างๆ รวมทั้งข้อเท็จจริงทางวิชาการในศาสตร์ทั้งปวง แต่ความเชื่อที่เกิดจากความเลื่อมใส ถือเป็นสิ่งเฉพาะตัวยากที่จะให้คนอื่นซึ่งไม่ได้ประสบด้วยตนเอง เชื่อตามหรือยอมรับได้ดีไม่ดี อาจถูกตำหนิว่าโง่หรือมงายแล้วพาลทะเลาะวิวาทขัดใจกันไปในที่สุด จึงมีผู้มองโลกในแง่ดีและเห็นใจทั้งสองฝ่ายรวมขอมปัญหาที่เกิดขึ้นให้อยู่ในทางสายกลางว่า “ไม่เชื่อก็อย่าลบหลู่” เรื่องอภินิหารของพระธาตุสำคัญในล้านช้างก็อยู่ในประเด็นหลังเพราะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกับปัจเจกบุคคลผู้ที่ประสบมาต่างเชื่อด้วยความสนิทใจ จึงต้องใช้วิจาร์ณญาณตัดสินว่าควรเชื่อได้หรือไม่เพียงใดเพื่อจะเชิดชูสิ่งที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยลาวมีความภูมิใจและเคารพนับถือด้วยศรัทธาปสาทะให้สูงยิ่งขึ้นได้โดยไม่มีขีดจำกัดสิ่งนั้นคือ พระบรมสารีริกธาตุซึ่งประดิษฐานอยู่ในพระธาตุสำคัญในล้านช้าง

ยังมีพุทธศาสนิกชนชาวไทย-ลาวยังมีความเชื่อว่า พญานาคได้ส่งบริวารเป็นงูให้มาเป็นผู้เฝ้าพระธาตุ เพราะมีหลายเหตุการณ์ที่เป็นที่น่าเหลือเชื่อที่ทำให้แปลกใจ หรือน่าอัศจรรย์ใจอย่างยิ่ง เช่น การปรากฏเงียบบนองค์พระธาตุสำคัญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

พุทธศาสนิกชนชาวไทย-ลาวมีความเชื่อว่าองค์พระธาตุมีเทวดาปกปักรักษาอยู่ในอดีตจนถึงปัจจุบันชาวบ้านได้อาศัยพลังความเชื่อเป็นตัวขับเคลื่อน เพราะชาวบ้านส่วนมากเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อในอิทธิฤทธิ์ของผู้วิเศษ เชื่อในการประกอบพิธีกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อเป็นการเอาใจเทวดา มีการอ้อนวอน บวงสรวง บูชาสิ่งที่ตนเคารพกราบไหว้ พิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้อำนาจพุทธคุณ ช่วยเหลือในสิ่งที่ตนปรารถนา การที่ได้ประกอบพิธีบวงสรวงองค์พระธาตุก็เพื่อเป็นการขอให้เทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เฝ้ารักษาดูแลองค์พระธาตุได้รับรู้รับทราบถึงปัญหาของตนเอง และจะได้ช่วยเหลือตน ชาวบ้านเชื่อว่าองค์พระธาตุเป็นพระธาตุที่มีความศักดิ์สิทธิ์ที่มีผู้วิเศษปกปักรักษาอยู่

ความเชื่อดังเดิมมีความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสนาและผีสงเทวดา เพราะพระธาตุสำคัญในล้านช้างเปรียบเสมือนตัวแทนของพุทธศาสนา คือชาวบ้านเชื่อว่ามีพระบรมสารีริกธาตุบรรจุอยู่ภายใน แต่พิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเคารพต่อองค์พระธาตุไม่ใช่พุทธแท้เสียทั้งหมด ดังนั้นจึงเป็นความเชื่อที่เป็นแบบผสมผสานระหว่างพุทธพราหมณ์ ผี รวมทั้งเทวดาด้วย

ความเชื่อดังเดิมได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษก่อนที่จะมีการสร้างพระธาตุสำคัญในล้านช้างคือมีความเชื่อเรื่อง ผี เทวดา ที่ปกปักรักษาหมู่บ้าน เชื่อในเรื่องของบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านมักเรียกผีและเทวดาว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่สามารถคลันดาลสิ่งต่างๆ ตามที่ชาวบ้านต้องการได้

ชาวไทย-ลาวสองฝั่งโขงส่วนใหญ่เชื่อในเรื่องของบาป บุญ คุณโทษ เชื่อว่าเมื่อมีการทำความดีถวายพระธาตุสำคัญในล้านช้างแล้วจะได้รับสิ่งดีๆ ตอบแทนกลับมา เช่น เมื่อถึงวันพระชาวบ้านก็จะใส่ชุดขาวมารักษาศีลอุโบสถเพื่อถวายองค์พระธาตุ เพราะเชื่อว่าการทำเช่นนี้จะได้กุศลมาก และองค์พระธาตุจะบันดาลสิ่งที่ดีๆ ให้กลับคืนมา

ความเชื่อของชาวไทยลาวสองฝั่งโขงที่เกี่ยวข้องกับองค์พระธาตุ นับได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกันในทุกๆ ด้าน ดังนี้ ความเชื่อในพระธาตุสำคัญในล้านช้างในเรื่องของการเกิดนั้นคือ เมื่อคู่สามีภรรยาแต่งงานกันแล้วไม่มีบุตร ก็จะไปตั้งจิตอธิษฐานขอบุตรกับองค์พระธาตุ วิธีการขอบุตรก็จะนำขัน ๕ ไปถวาย แล้วกล่าวคำบูชาพระธาตุ จากนั้นก็ขอบุตรหรือธิดากับองค์พระธาตุ ก็ปรากฏว่าได้บุตรตามที่ต้องการ ก็จะต้องนำสิ่งที่ตนบนบานเอาไว้ ไปถวายองค์พระธาตุ และบุตรที่เกิดมาจะดีหรือด่าว่าแรงๆ ไม่ได้ ถ้าดุด่าด้วยคำหยาบหรือตีแรงๆ เด็กก็จะไม่สบายเป็นไข้ไม่หาย ต้องไปขอขมากับองค์พระธาตุ แล้วเด็กจึงหายจากการเป็นไข้ ชาวบ้านจึงเชื่อว่าเด็กเกิดจากการไปขอจากองค์พระธาตุเป็นบุตรที่เทวดาประทานให้ จะดุด่าด้วยคำที่หยาบคายหรือตีแรงๆ ไม่ได้

เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยไม่สบายโดยไม่ทราบสาเหตุ ไม่ว่าจะเกิดกับเด็ก คนวัยทำงาน หรือคนเฒ่าคนแก่ก็ตาม หรือแม้แต่กับสัตว์เลี้ยง เมื่อไม่ทราบถึงสาเหตุของอาการ และหมอรักรักษาก็ไม่หาย พ่อจ๋าก็จะพาชาวบ้านไปทำพิธีขอขมาต่อองค์พระธาตุ และการสวดมนต์ถวายองค์พระธาตุให้ช่วยดลบันดาลให้หายจากอาการเจ็บป่วย แล้วปรากฏว่าอาการเจ็บป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุหายไปโดยเร็วพลัน ชาวบ้านก็จะนำผ้าห่ม หรือเครื่องบวงสรวงมา ถวายองค์พระธาตุเพื่อแสดงความเคารพและตอบแทนที่ประทานให้หายจากอาการเจ็บป่วย

การสาบานตนเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ หรือแม้แต่ของหาย คนหาย หรือสัตว์เลี้ยงถูกขโมย ในการแสดงความบริสุทธิ์ในกรณีที่ถูกขโมยไป หรือได้กระทำความผิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็นำไปสาบานต่อหน้าองค์พระธาตุ ถ้ากระทำความผิดจริงท้องก็จะโตโดยไม่มีสาเหตุและจะมีอันเป็นไปตามที่ได้สาบาน ในกรณีที่สิ่งของต่างๆ ได้หายไปจากการถูกขโมยก็จะไปขอให้องค์พระธาตุช่วยให้จับขโมยได้ที่หายไปได้กลับมา เมื่อได้สิ่งของหรือจับขโมยได้แล้ว จะต้องนำเครื่องบวงสรวงมาถวายองค์พระธาตุ

จากการสัมภาษณ์เรื่องความเชื่อที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ผู้วิจัยสรุปได้ว่า พุทธศาสนิกชนชาวไทยลาวสองฝั่งโขงเชื่อในพุทธธาตุภาพที่ของพระบรมสารีริกธาตุที่บรรจุอยู่ภายในองค์พระธาตุ ชาวไทยลาวจึงพยายามปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์ทางกาย วาจา และใจ เพื่อบูชาพระบรมสารีริกธาตุ กระทำการสักการบูชาขององค์พระธาตุ ด้วยพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีบวงสรวง พิธีกรรมขอขมา พิธีสรงน้ำพระธาตุ พิธีเวียนเทียน พิธีปฏิบัติธรรมและพิธีเปลี่ยนผ้าห่มพระธาตุ เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่าเมื่อกระทำเช่นนี้แล้วจะได้รับความคุ้มครองจากองค์พระธาตุ อยู่เย็นเป็นสุข

จากความเชื่อนี้ ก่อให้เกิดเป็นงานนมัสการพระธาตุสำคัญในล้านช้างขึ้นเป็นประจำทุกปี จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมที่ได้ประเพณีปฏิบัติต่อองค์พระธาตุ นับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางด้านความเชื่อ สร้างความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนเคารพนับถือ นำมาซึ่งความสมัคครสมานสามัคคีของคนในชุมชนเป็นอย่างดี ฉะนั้น เมื่อชาวบ้านและชุมชนยังคงยึดมั่นในการประกอบพิธีกรรมตามจารีตประเพณี บนพื้นฐานของวัฒนธรรมอันดีงาม ประเพณีและพิธีกรรมอันดีงามจะยังคงอยู่คู่กับชาวไทย-ลาวสองฝั่งแม่น้ำโขงไปอีกราน

๔.๑.๒ ด้านหลักกรรม

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในทุกชั้นตอนเป็นการถ่ายทอดปรัชญาความเชื่อลงไปในพิธีกรรมเพื่อเป็นแนวทางที่จะได้ถ่ายทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าศาสนาพิธีต่างๆ พิธีกรรมจึงเกิดขึ้นหลังจากที่มีศาสนาแล้วเป็นการสร้างโอกาสในการแสดงธรรมของพุทธองค์ผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่มีคนหมู่มากมารวมกันประกอบกิจกรรมอย่างเดียวกันเหตุที่มีพิธีกรรมนั้น เพราะเนื่องมาจากหัวใจของพุทธศาสนา คือ การทำความดีละเว้นความชั่วทำจิตใจให้บริสุทธิ์ จากทั้ง ๓ หลักการนี้ ทำ

ให้พุทธบริษัทหันมาประกอบกิจการ เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ที่ตั้งแห่งการทำบุญ, ทางทำความดี ได้แก่

- ๑) ทานมัย คือ การทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ
- ๒) สีลมัย คือ การทำบุญด้วยการรักษาศีลหรือประพฤติดี
- ๓) ภาวนามัย คือ การทำบุญด้วยการเจริญภาวนาคือการฝึกจิตใจเจริญปัญญา
- ๔) อปจายนมัย คือ การทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม
- ๕) เวยยาวัจจมัย คือ การทำบุญด้วยการชวนชวนรับใช้
- ๖) ปัตติทานมัย คือ การทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้ผู้อื่น
- ๗) ปัตตานุโมทนา มัย คือ การทำบุญด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น
- ๘) ัมมัสสวนมัย คือ การทำบุญด้วยการฟังธรรมด้วยการศึกษาหาความรู้
- ๙) ัมมเทศนามัย คือ การทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรมให้รู้
- ๑๐) ทิฏฐุชุกัมม คือ การทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง

ในการสร้างบุญที่เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งของชาวพุทธคือการสร้าง ได้มาร่วมกิจกรรมในงานนมัสการพระธาตุ พระพุทธศาสนาจึงสอดแทรกหลักธรรมคำสอนเหล่านี้เข้าไปในพิธีกรรมของกระบวนการสร้างและอาศัยศรัทธาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการนี้สั่งสอนธรรมชั้นสูงยิ่งขึ้นไปเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเกิดองค์ความรู้และนำความรู้ขึ้นไปขัดเกลาตัวเองให้เกิดปัญญามีดวงตาเห็นธรรมสามารถนำศีลสมาธิและปัญญาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดองค์ธรรมแห่งความดีงามทำให้ผู้คนมีความสุขสังคัมสบสุข

นอกจากนี้ การดำเนินชีวิตของชาวลาวสองฝั่งโขงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ดังมีปรากฏพอสรุปได้ดังนี้ การประพฤติธรรมพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในเวรัญชกสูตรว่า การประพฤติในกุศลกรรมบถ ๑๐ คือ กายสุจริต ๓ วจีสุจริต ๔ มโนสุจริต ๓ ชื่อการว่าประพฤติธรรม

กายสุจริต ๓ ได้แก่ละจากการฆ่าสัตว์เว้นจากการฆ่าสัตว์ได้เด็ดขาด วางศัสตรา วางท่อนไม้เสียแล้ว เป็นผู้มีการเกื้อกูลอนุเคราะห์สัตว์ทุกจำพวกอยู่ ละจากการลักทรัพย์ เว้นจากการลักทรัพย์ได้เด็ดขาด ไม่ถือเอาทรัพย์สมบัติของผู้อื่นที่เขายังมีได้ให้อันเป็นส่วนแห่งการขโมย ละจากการประพฤติผิดในสามภรรยาของผู้อื่น ไม่ละวังละเมิดจารีตประเพณีในพวกหญิงเป็นปานนั้น

วจีสุจริต ๔ ได้แก่ ละจากการกล่าวเท็จ เว้นจากการกล่าวเท็จได้อย่างเด็ดขาด คือ อยู่ในที่ประชุมก็ดี ฯลฯ เป็นผู้ไม่กล่าวเท็จทั้งที่รู้ที่อยู่ ละจากการกล่าวส่อเสียด เว้นจากการกล่าวส่อเสียดได้อย่างเด็ดขาด เป็นผู้ที่ไม่กล่าวคำให้เกิดความสมัคสมานกัน ละจากการกล่าวคำหยาบ เว้นขาดจากการกล่าวคำหยาบได้อย่างเด็ดขาด เป็นผู้ที่ไม่กล่าววาจาสุภาพอ่อนน้อม ละจากการพูดเพ้อเจ้อเหลวไหลไร้สาระโดยรู้จักกาลเทศะที่จะพูดมีที่อ้างอิง พูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและแก่ผู้อื่น

มโนสุจริต ๓ ได้แก่ ไม่เป็นผู้มากไปด้วยความเพ่งเล็งทรัพย์สินของผู้อื่นเอามาเป็นของตัวเอง ไม่เป็นผู้มีจิตคิดพยาบาทผูกแหว ไม่มีจิตคิดร้ายต่อผู้อื่น เป็นผู้มีความเห็นถูกต้อง เป็นสัมมาทิฐิ คือเห็นว่าทานที่ให้แล้ว มีผลการบูชา มีผลการเข่นสรวง มีผลทำให้แจ้งด้วยความรู้อย่างยิ่งของตนเองแล้ว ประกาศให้ผู้อื่นรู้ตามด้วยมีโลกนี้มีโลกหน้ามี เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์ด้านหลักธรรม ผู้วิจัยสรุปได้ว่า เพราะมีพระธาตุสำคัญในล้านช้างจึงทำให้ชาวบ้านนำหลักธรรมที่กล่าวมาข้างต้นนั้นมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพราะเชื่อว่าธรรมะเหล่านี้ย่อมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ดีเป็นที่สมควรแก่การยึดถือเพื่อความผาสุกในชีวิตนอกจากนี้ พระธาตุสำคัญในล้านช้างยังเป็นพุทธานุสติมีลักษณะที่เตือนสติของผู้พบเห็น สร้างความร่มเย็นเป็นสุขให้เกิดแก่จิตใจให้มีพลังและความมั่นใจที่จะปฏิบัติภารกิจของตนต่อไปด้วยความไม่ประมาท ตั้งตนอยู่ในโอวาทปาฏิโมกข์ตามหัวใจของพระพุทธศาสนา ที่ว่าจะไม่ทำบาปทั้งปวง จะทำแต่ความดี และจะทำจิตใจให้ผ่องใส แต่เมื่อเกิดทุกข์ภัยก็หันหน้าเข้าหาพระธรรมเข้าหาพระธาตุ เพื่อเป็นหลักในการยึดเหนี่ยวจิตใจ ชาวไทยลาวมีความเชื่อว่าพระธาตุสำคัญในล้านช้างมีพุทธานุภาพที่จะช่วยในการบันดาลให้ภัยพิบัติต่างๆ ลดลงหรือหมดไปได้

๔.๑.๓ ด้านจิตใจ

คุณค่าทางด้านจิตใจเป็นคุณค่าที่ส่งผลต่อตนเองเป็นสำคัญในงานนมัสการพระธาตุสำคัญในล้านช้างนั้น เป็นการสร้างการตอบสนองความสุขด้านจิตใจทั้งในด้านของบุคคลครอบครัวไปจนถึงสังคมในระดับชาติเมื่อ ชาวพุทธมีศรัทธาความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของการ ได้มานมัสการพระบรมสารีริกธาตุ เมื่อได้มีโอกาสมาทำบุญไว้เป็นทานก็ย่อมเกิดปิติสุขอิ่มเอมใจและมีความรู้สึกรักและผูกพันกับพระพุทธศาสนา รู้สึกว่าบาปและอกุศลทั้งหมดลดน้อยถอยลงและเป็นการสั่งสมบุญ รู้สึกว่าตัวเองมีบุญมากและเชื่อว่าตนเองจะไม่ตกนรกหรือไปอบายภูมิทำให้เกิดกำลังใจในการที่จะประกอบสัมมาอาชีพ และตั้งตนอยู่ในวิถีทางแห่งชาวพุทธที่ดี ในหลักการของพระพุทธศาสนาที่สอดแทรกอยู่ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนานั้น ส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องของทานเพราะเป็นเรื่องที่กระทำได้โดยง่าย ไม่มีข้อบ่งคับ และทำได้ทุกคนทั้งทานทรัพย์เงินทองทานอาหารการกินทานร่างกายแรงใจ เมื่อให้ทานแล้วทำให้เกิดความสุขทางใจขึ้นทำให้มีความโน้มเอียงไปในทางที่ดี ชักนำจิตใจให้รักษาศีลและปฏิบัติภาวนาต่อไป ได้ในการพิธีกรรมงานนมัสการพระธาตุสำคัญในล้านช้างนั้นมีการประกอบทานบารมี

จากการสัมภาษณ์ความสำคัญของพระธาตุสำคัญในล้านช้างด้านจิตใจ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า พระธาตุสำคัญในล้านช้างมีความสำคัญในการเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจทำให้เกิดกำลังใจในการที่จะประกอบสัมมาอาชีพ และตั้งตนอยู่ในวิถีทางแห่งชาวพุทธที่ดี เกิดความสุขทางใจขึ้นทำให้มีความโน้มเอียงไปในทางที่ดีชักนำจิตใจให้รักษาศีลและปฏิบัติภาวนาต่อไปได้

๔.๑.๔ ด้านวัตถุ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องได้ให้ทัศนะไว้ดังต่อไปนี้

คุณค่าของการสร้างพระธาตุสำคัญในล้านช้างคือ “เมื่อเราสร้างพระบรมธาตุ ถวายเป็นทานบารมีทำให้เรารู้สึกปีติอิ่มใจอิมในบุญ เพราะเรารู้ว่าการถวายทานพระธาตุสำคัญในล้านช้างเป็นทานที่ได้บุญมากมีอานิสงส์มากเมื่อเราสร้างพระธาตุสำคัญในล้านช้างอย่างสวยงามถูกลักษณะ เป็นพุทธสถานไว้ให้คนกราบไหว้สักการะย่อมมีอานิสงส์มากโดยไม่ต้องสงสัย เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกัน

ดังนั้นการสร้างพระธาตุสำคัญในล้านช้างจึงมีคุณค่าทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนทุกคน เป็นการบ่มเพาะการเสียสละการรู้จักแบ่งปันและการรู้จักเรียนรู้การยกระดับจิตใจของตนเองให้เข้าสู่ความฉ่ำเย็นภายใต้พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา พื้นฐานความเชื่อทำให้เกิดศรัทธาเมื่อมีศรัทธาตั้งมั่นแล้วย่อมยังประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เพราะอาศัยศรัทธาจึงได้บริจาคทานเพราะอาศัยศรัทธา คนจึงรักษาศีลและเจริญภาวนาเพื่อข้ามนิเวศวัฏสงสารกิเลสดังคำบาลีว่า “สพุทธา สาธุปติภูริตฺตา”

พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ พระสงฆ์และคณะพุทธศาสนิกชนร่วมกันมาอัญเชิญองค์พระบรมสารีริกธาตุที่ขุดพบจากการพังทลายของพระธาตุสำคัญ อย่างพระธาตุพนมและพระธาตุบังพวนมาประดิษฐานไว้ ณ พระธาตุที่ปฏิสังขรณ์ขึ้นมาใหม่ที่สร้างเสร็จแล้วเพื่อแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธรูปบรมสารีริกธาตุ และพระพุทธรูปศาสนาทำให้เกิดความปีติซาบซึ้งใจบ้างก็น้ำตาไหลเพราะต่างก็มาช่วยกันด้วยศรัทธาสร้างความสามัคคีในหมู่คณะขึ้นร่วมเฉลิมฉลองในการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุด้วยความปีติอิมใจทุกคนเป็นการร่วมสร้างพระถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนา ร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงนำพระบรมสารีริกธาตุ มาประดิษฐานยังก่อให้เกิดศรัทธารักและทุกคนบันทึกไว้ในใจว่า “นี่เป็นพระธาตุ เราสร้างพระธาตุของเรา” เป็นความผูกพันทางใจร่วมกันในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ความสำคัญด้านวัตถุของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ผู้วิจัยสรุปได้ว่าพระธาตุสำคัญในล้านช้างเป็นคุณค่าทางด้านวัตถุที่เป็นตัวแทนของความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นพุทธสถานไว้ให้คนกราบไหว้สักการบูชา เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า เป็นการบ่มเพาะการเสียสละการรู้จักแบ่งปันและการรู้จักเรียนรู้การยกระดับจิตใจของตนเองให้เข้าสู่ความฉ่ำเย็นภายใต้พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา พื้นฐานความเชื่อทำให้เกิดศรัทธาและยังคงสืบต่อไปในอนาคต เพราะมีการจัดงานมนัสการพระธาตุอย่างยิ่งใหญ่ในทุกๆ ปี

๔.๑.๕ ด้านการท่องเที่ยว

การนำวัฒนธรรมมารับใช้การท่องเที่ยวเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาให้วัดและพระธาตุสำคัญในท้องถิ่นเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

วัฒนธรรมได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานการท่องเที่ยว องค์การระดับจังหวัด โดยเน้นปริมาณนักท่องเที่ยวและการจับจ่ายเป็นตัวชี้วัด พบว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงรูปแบบการนำเสนอที่เน้นความยิ่งใหญ่ด้วยกิจกรรมการประกวดชิงเงินรางวัล การประชาสัมพันธ์ที่เน้นความตื่นตา ตื่นใจ การให้ความสำคัญกับคุณค่าและวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการแสดงออกทางประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นลดลง เมื่อศาสนสถานแสดงถึงความเจริญทางด้านจิตใจของผู้คนในสังคมล้านช้างถูกเปลี่ยนมาเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นในหลายรูปแบบ ที่มีความชัดเจนที่สุดในปัจจุบัน คือ การส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว องค์การท่องเที่ยวโลก ได้กำหนดการท่องเที่ยวไว้ ๓ รูปแบบ คือ

- ๑) การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม
- ๒) การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ
- ๓) การท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ

โดยการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรมยังสามารถจำแนกได้อีก ๓ กลุ่ม คือ

- ๑) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
- ๒) การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี
- ๓) การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท เพื่อให้เกิดความชื่นชมในงานประเพณี

ท้องถิ่นด้วยความเคารพและยอมรับในวัฒนธรรมที่แตกต่าง การศึกษาความเชื่อในท้องถิ่น ให้ความรู้ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและสำนึกในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่แฝงไว้ด้วยแนวคิดของการพัฒนา

ประวัติศาสตร์การท่องเที่ยวได้เกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน ก่อนการรับอิทธิพลจากตะวันตก ในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๔ หากเชื่อมโยงการเดินทางในอดีตกับการจัดการท่องเที่ยวภายใต้สังคมและวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา พบว่ามีรูปแบบการเดินทางไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระธาตุสำคัญ รอยพระพุทธรูป การไปร่วมทำบุญกฐิน ผ้าป่า หรือกิจกรรมต่างๆ ในเชิงวัฒนธรรมต่างสถานที่ทำให้เกิดการผ่อนคลายพร้อมได้รับความรู้เกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมที่แตกต่าง เห็นสภาพภูมิประเทศที่แปลกตา พร้อมการสร้างความสัมพันธ์กับคนต่างถิ่นทั้งการเป็นผู้ให้และผู้รับในขณะเดียวกัน

๔.๒ คุณค่าทางสังคมที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาพระธาตุสำคัญในล้านช้าง

สังคมของชาวไทยลาวสองฝั่งโขงเป็นสังคมที่มีอิทธิพลของพระพุทธศาสนาชัดเจนมาก ถึงแม้ว่าจะผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมก็ตามในกระบวนการพิธีกรรม งานนมัสการพระธาตุเป็นการประสานร่วมมือกันของคนในสังคมเป็นกลุ่มเป็นก้อนเป็นการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ทำให้สังคมมีความรู้สึกถึงความเป็นพวกพ้องเป็นหมู่เหล่าและร่วมกันรักษาพื้นที่

ธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้ เป็นมรดกของคนในสังคมให้ยาวนานที่สุด เป็นขบวนการของประชาสังคมเชิงพุทธที่มีส่วนตืมากกว่าส่วนเสีย พระพุทธศาสนาเมืองค้ประกอบที่สำคัคือความเชื่อคำสอน ข้อบัญญัติพิธีกรรม และข้อปฏิบัติในฐานะสมาชิกทางสังคมต้องปฏิบัติตามกระบวนการทางศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นข้อดีในการแก้ไขปัญหทางสังคม

การอยู่ร่วมกันเป็นสังฆะหรือหมู่คณะ และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมหรือกลุ่มคน ในขั้นพื้นฐานต้องมีการแบ่งปันมาเชื่อมให้คนอยู่ร่วมกันสังคมที่ขาดการแบ่งปันแล้งน้ำใจไร้ความเอื้อเฟื้อ คือสังคมที่พรวงเมตตาพึ่งพาอาศัยไม่ได้ ซ้ำยังทำให้คนในสังคมนั้นเกิดความรู้สึกห่อเหี่ยวเปล่าเปลี่ยวและแตกแยก ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงให้ความสำคัญกับสังฆะหรือส่วนรวมมากกว่าบุคคลิกะหรือส่วนบุคคล พระพุทธองค์ทรงฝากพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัท ๔ ซึ่งต้องทำหน้าที่ร่วมกันมิได้ฝากไว้กับผู้ใดผู้หนึ่ง ตามนัยนี้สังคมจึงมีความสำคัญมากกว่าบุคคลตามหลักสังคมิวิทยาถือว่าแต่ละคนล้วนเป็นสมาชิกของสังคมอาศัยสังคมเติบโตขึ้นมา ถ้าไม่รู้จักตอบแทนสังคมไม่ให้ประโยชน์คืนสังคมบ้างก็จะเป็นบุคคลไร้ประโยชน์เอง ในพิธีกรรมงานนมัสการพระธาตุเป็นการประสานความร่วมมือร่วมใจแบ่งปันและมีเป้าหมายเดียวกันของพุทธบริษัท เพื่อเป้าหมายหลักคือศรัทธาในอนิสงส์ของการได้มาทำบุญในพิธีกรรมงานนมัสการพระธาตุร่วมกัน

อีกประการหนึ่งหลักการของพระพุทธศาสนาองว่ามนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกันในแง่ของการตกอยู่ในอำนาจของธรรมชาติ เช่นเดียวกันพระพุทธองค์ทรงปฏิเสธระบบวรรณะของฮินดู และทรงเน้นย้ำว่ามนุษย์ทุกคนทุกชั้นวรรณะต่างอยู่ในอำนาจของกฎแห่งกรรมและกฎแห่งธรรมเดียวกันอย่างเท่าเทียม ในพิธีกรรมงานนมัสการพระธาตุสำคัในล้านช้างก็เช่นเดียวกัน ไม่กัิตขวางหนทางแห่งบุญทุกคนมีสิทธิที่จะร่วมกันทำบุญอันเกิดจากศรัทธาในพุทธศาสนา หรือในหลักการของสังคหวัตถุที่ว่าด้วยสมานัตตตา คือการทำตัวเข้าสมานความเสมอต้นเสมอปลาย การให้ความเสมอภาคการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (ทาน) การพูดจาเพื่อความสมานสามัคคี (ปิยวาจา) หรือหลักของพรหมวิหาร ๔ ในพระพุทธศาสนาก็สามารถเกิดขึ้นในกระบวนการพิธีกรรมงานนมัสการพระธาตุสำคัในล้านช้างได้

จากการสัมภาษณ์ความสำคัญด้านคุณค่าทางสังคมของพระธาตุสำคัในล้านช้าง ผู้วิจัยสรุปได้ว่าในพิธีกรรมงานนมัสการพระธาตุสำคัในล้านช้างนั้น ทุกองค์ประกอบล้วนมีความสำคัญล้วนแล้วแต่มีคุณค่าในด้านสังคม เพราะเป็นการร่วมแรงร่วมใจกันในทุกชั้นตอนตั้งแต่ผู้มีเจตนา มาทำ ความดี ในงานนมัสการพระธาตุเป็นการระดมทุนการระดมแรงกายแรงใจ การระดมพุทธบริษัทให้มาร่วมทำกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาซึ่งประกอบด้วยบุญกิริยาทุกประการเป็นประชาสังคมเชิงพุทธที่จะขาดเสียมิได้ในสังคมพุทธ

๔.๒.๑ คุณค่าด้านความสามัคคี

การจัดประเพณีและพิธีกรรมนมัสการพระธาตุสำคัญในล้านช้างนั้นเกิดจากความเชื่อ และความศรัทธาของชาวไทยลาวสองฝั่งโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง เช่น พิธีสงฆ์น้ำพระธาตุ พิธีบวงสรวง และพิธีเปลี่ยนผ้าห่ม เป็นต้น ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ดีที่เกิดผลต่อสังคมในชุมชนอย่างมาก นั่นก็คือการสร้างความสัมพันธ์สามัคคีต่อชุมชน นับตั้งแต่เมื่อฤดูกาลแห่งการทำบุญใกล้จะมาถึง ชาวบ้านทุกคนก็จะมีเตรียมตัวตั้งแต่เนิ่นๆ เพราะถือว่าเป็น การพักผ่อนจากการทำงาน ผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะได้ฟังเทศน์ฟังธรรม คนหนุ่มสาวที่อยู่ไกลบ้านก็จะเตรียมตัวกลางานเพื่อกลับบ้านมาร่วมงาน และถือโอกาสอันดีนี้กลับมาเยี่ยมบ้านและขอพรจากองค์พระธาตุให้กิจการงานเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า

ในกรณีฝั่งไทยเมื่อใกล้ถึงวันงาน ทุกฝ่ายในอำเภอ ในหมู่บ้าน นับตั้งแต่นายกองค์การบริหารส่วนตำบล นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการโรงเรียน เจ้าอาวาสวัดต่างๆ และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จะมีการประชุมเพื่อมอบหมายหน้าที่ในการเตรียมงาน และเมื่อได้รับมอบหมายแล้ว ทุกฝ่ายก็จะกลับไปทำหน้าที่ของตนเอง เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นผู้หญิงก็จะทำพานบายศรี คนในวัยทำงานผู้ชายก็จะเตรียมทำบั้งไฟ ผู้หญิงก็จะทำขนมมนมเนย วัยรุ่นชายหญิงก็จะทำความสะอาดบริเวณพระธาตุ และทางโรงเรียนก็จะนำนักเรียนมารำบวงสรวง และทางองค์การบริหารส่วนตำบลก็จะสนับสนุนในด้านงบประมาณ เป็นต้น และทุกคนที่มาทำงานก็จะมาทำงานด้วยความเต็มใจเพราะมีความเลื่อมใสศรัทธาในองค์พระธาตุ และถือว่าเป็นการทำบุญไปในตัวด้วย

จากการสัมภาษณ์คุณค่าด้านความสามัคคีของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ผู้วิจัยสรุปได้ว่า งานนมัสการพระธาตุสำคัญในล้านช้างได้สร้างความสัมพันธ์สามัคคีของคนในท้องถิ่น อันเกิดจากองค์พระธาตุที่หลอมรวมคนในท้องถิ่นให้เคารพนับถือสักการะ เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในองค์พระธาตุให้ความคุ้มครองจากองค์พระธาตุ

๔.๒.๒ คุณค่าด้านเศรษฐกิจ

พระธาตุสำคัญในล้านช้างเป็นพุทธสถานที่สำคัญของชุมชนในบริเวณสองฝั่งแม่น้ำโขง ได้บอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่ามีผู้คนอาศัยอยู่ในบริเวณนี้มาเป็นเวลาช้านาน ได้รับเอาวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นเวลา ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ในแต่ละปีก็จะมีผู้คนจากที่ต่างเดินทางมาเคารพสักการะพระธาตุเป็นจำนวนมาก สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี เพราะคนที่มาไหว้พระธาตุ จะซื้อหาของฝากจับจ่ายใช้สอยกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งนับว่าสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ไม่น้อยเลยทีเดียว

ในงานนมัสการพระธาตุประจำปีจะมีประชาชนหลั่งไหลจากทั่วทุกสารทิศมานมัสการพระบรมสารีริกธาตุ จึงทำให้ความเจริญเข้ามาสู่บริเวณที่ตั้งพระธาตุอย่างรวดเร็ว การคมนาคม

สะดวกสบาย ระบบสาธารณูปโภคดีขึ้นมาก และที่สำคัญคือสร้างรายได้ให้กับชุมชน คือเกิดร้านค้า เพื่อบริการนักท่องเที่ยวบริเวณพระธาตุ และนำรายได้เข้าสู่วัดและชุมชนท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์ความสำคัญด้านคุณค่าด้านเศรษฐกิจของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ผู้วิจัยสรุปได้ว่า พระธาตุสำคัญในล้านช้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง มีผู้คนจากต่างถิ่นเดินทางมาเคารพสักการะพระธาตุเป็นจำนวนมาก สร้างรายได้และระบบเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี

๔.๒.๓ คุณค่าด้านประเพณีและวัฒนธรรม

การสืบสานพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมศาสนา เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคุณ ภาพของคน สังคมไทยในยุคใหม่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้สังคมชนบทเปลี่ยนเป็นสังคมเมืองไปด้วย ความสัมพันธ์แบบพึ่งพากันของคนในชุมชนเปลี่ยนไปต่างคนก็ต่างอยู่ ศีลธรรมจริยธรรมของประชาชนเสื่อมถอย วิถีชีวิตของคนไทยเริ่มห่างไกลจากศาสนามากขึ้น ส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมมากมาย เช่น ปัญหาอาชญากรรม ธรรมชาตีสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย สิ่งเหล่านี้เราสามารถนำหลักธรรมทางศาสนามาแก้ไขและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนได้ ถ้ายึดมั่นศาสนาประพัติตนตามหลักคำสอนของศาสนาอย่างถูกต้องแล้ว คนจะมีคุณภาพเพียบพร้อมด้วยคุณธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน สามารถพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคงได้

จากการสัมภาษณ์ด้านประเพณีและวัฒนธรรมของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ผู้วิจัยสรุปได้ว่า พระธาตุสำคัญในล้านช้างเป็นพุทธสถานศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวพุทธได้ให้ความเคารพสักการบูชาอย่างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไทยลาวสองฝั่งโขงยึดถือว่า พระธาตุเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่ผูกพันกันมายาวนาน ในช่วงการจัดงานนมัสการพระธาตุ เพื่อให้ประชาชนได้สักการบูชาพระธาตุ แต่ละปีถือว่าเป็นงานใหญ่ระดับภาคอีสานและระดับประเทศ ที่ประชาชนเข้าร่วมงานทั่วทุกสารทิศ

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

เนื้อหาในบทนี้เป็นสรุปผลการวิจัยทั้งประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง และคุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง รวมทั้งนำเสนอข้อเสนอแนะต่างๆ ในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติสำหรับผู้เกี่ยวข้องและข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พระธาตุสำคัญในล้านช้าง : วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์และความสัมพันธ์กับผู้คนสองฝั่งโขง” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ๒) เพื่อศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง และ ๓) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง โดยผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ ประชุมระดมความคิดเห็น และการสังเกตจากการลงพื้นที่ภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑.๑ ประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง

ผลการศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างจำนวน ๔ องค์ สามารถสรุปได้ดังนี้

๑. พระธาตุพนม

พระธาตุพนมเป็นพระธาตุที่มีความสำคัญสูงสุดของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง ตั้งอยู่ภายในวัดพระธาตุพนมวรวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม องค์พระธาตุพนมเป็นพระมหาธาตุเจดีย์ที่มีเรื่องราวผูกพันกับตำนานทางพุทธศาสนาเช่นเดียวกับเจดีย์สถานหลายแห่ง เรื่องราวอันเป็นที่มาของพระธาตุพนมปรากฏอยู่ใน “ตำนานอูรังธาตุ” ซึ่งแต่งขึ้นในท้องถิ่น เพื่อยก

ย่องปูชนียสถานแห่งนี้ว่ามีความสำคัญอย่างสูง ตำนานเรื่องนี้เล่าว่าพระพุทธองค์ได้เสด็จมายังดินแดนแถบลุ่มน้ำโขง ขณะประทับอยู่ที่หนองน้ำคันแทเสื่อน้ำ ทรงมีพุทธทำนายว่าที่นี่จะเกิดเป็นบ้านเมืองขนาดใหญ่ ซึ่งต่อมาก็คือนครเวียงจันทน์ จากนั้นได้เสด็จไปประทับรอยพระบาทไว้หลายแห่งริมแม่น้ำโขง เช่น โพนฉันทน์ พระบาทเวินปลา เมื่อเสด็จไปบิณฑบาตที่เมืองศรีโคตรบูร ทรงแวะพักใต้ต้นรังแห่งหนึ่งในเขตลาว ที่นั่นจึงได้ชื่อว่าพระธาตุอิงฮัง (รัง) จากนั้นได้ไปประทับที่ “ภูกำพร้าว” มีพุทธทำนายว่าพระบรมสารีริกธาตุของพระองค์จะถูกนำมาบรรจุไว้ที่นี่ รวมไปถึงพระบรมสารีริกธาตุของพระอริยเจ้าพระพุทธองค์อื่นๆ ซึ่งนำมาบรรจุไว้ก่อนแล้วตามพุทธประเพณี

กระทั่งเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระมหากัสสปะเป็นผู้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุส่วนไหมปลาร้า หรือ “พระอัฐกธาตุ” มายังภูกำพร้าว เมื่อ พ.ศ.๘ พระยาจากแคว้นต่างๆ ที่อยู่โดยรอบ ซึ่งประกอบไปด้วยพระยาสุวรรณภิงคาร ครองเมืองหนองหารหลวง พระยาคำแดง ครองเมืองหนองหารน้อย พระยาจุลณีพรหมทัต ครองแคว้นจุลณี พระยาอินทปัทมนคร ครองเมืองอินทปัทมนคร พระยานันทเสน ครองเมืองศรีโคตรบูร เมื่อท้าวพระยาเหล่านี้ทรงทราบเรื่อง จึงร่วมกันก่อสร้าง “อุบมุง” หรืออุโมงค์รูปเตาสี่เหลี่ยม เพื่อบรรจุพระอัฐกธาตุ แล้วถวายสิ่งของที่มีค่าบรรจุไว้ภายใน เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จากนั้นก็ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่ากษัตริย์ล้านช้างหลายพระองค์มีความนับถือต่อองค์พระธาตุพนมเป็นอย่างมาก โดยแต่ละพระองค์มักโปรดฯ ให้ทำนุบำรุงองค์พระธาตุพนมอยู่เสมอ เช่น สมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชและพระยาสุริยวงศาธรรมิกราช นอกจากนี้ยังมีพระมหาเถระรูปสำคัญ คือเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ซึ่งเป็นพระสงฆ์ผู้คนสองฝั่งโขงต่างศรัทธาก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่มาบูรณะพระธาตุพนม

องค์พระธาตุพนมได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์หลายครั้ง ดังนั้นการวิเคราะห์ศึกษาลักษณะทางพุทธศิลป์ขององค์พระธาตุพนมจึงต้องอาศัยลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เห็นอยู่ในปัจจุบันเป็นหลัก และวิเคราะห์ประกอบกับหลักฐานข้างเคียงเพื่อศึกษาลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระธาตุพนมในอดีตด้วย

ส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมขององค์พระธาตุพนมที่เห็นในปัจจุบัน แบ่งเป็นสองส่วนใหญ่ๆ ได้แก่ ส่วนเรือนธาตุ บางท่านเรียกส่วนนี้ตามตำนานอัฐกธาตุว่า “อุบมุง” มีลักษณะเป็นห้องทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีประตูทั้งสี่ทิศ (คาดว่าประตูของพระธาตุองค์ดั้งเดิมสามารถเปิด-ปิด และเข้าไปภายในได้ ปัจจุบันประตูทั้งสี่ถูกสร้างใหม่ให้กลายเป็นประตูปิดตัน ไม่สามารถเข้าไปภายในได้) นอกจากนี้ ยังประดับด้วยซุ้มและเสา ที่น่าสนใจคือเสาดัดผนังที่ทำด้วยอิฐอยู่ที่มุมทั้งสี่ มีการสลักเป็นลวดลายพันธุ์พฤกษาและรูปบุคคลกำลังขี่สัตว์พาหนะ เช่น ช้าง ม้า และถืออาวุธอยู่ ส่วนบริเวณเหนือห้องเรือนธาตุขึ้นไปยังมีเรือนธาตุจำลองซ้อนขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง

ส่วนยอดทรงบัวเหลี่ยมยอดบัวเหลี่ยมนี้ถือเป็นองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมอันเป็นเอกลักษณ์และแพร่หลายของเจดีย์ในศิลปะล้านช้าง กล่าวคือเป็นทรงคล้ายดอกบัวตูม แต่เป็นสี่เหลี่ยม ยี่ดสูงขึ้นไป ด้านบนสุดต่อด้วยยอดแหลม รูปแบบเช่นนี้พบในศิลปะล้านช้างมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ส่วนผิวของบัวเหลี่ยมนั้น เดิมในภาพถ่ายเก่ามีการทำลวดลายเป็นลายดอกไม้ร่วง แต่หลังจากการปฏิสังขรณ์ใน พ.ศ.๒๔๘๓ จึงได้เปลี่ยนเป็นลายก้านต่อดอก คล้ายพุ่มบายศรี ซึ่งน่าจะหมายถึงการทำรูปดอกไม้เพื่อถวายการบูชาแด่พระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานอยู่ภายในนั่นเอง

๒. พระธาตุบังพวน

พระธาตุบังพวนเป็นพระธาตุที่มีความสำคัญสูงสุดของผู้คนในฝั่งขวาลุ่มแม่น้ำโขงในเขตจังหวัดหนองคายและใกล้เคียง ตั้งอยู่ภายในวัดพระธาตุบังพวน ตำบลพระธาตุบังพวน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย พระธาตุบังพวนก่อสร้างขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏแน่ชัด พบประวัติในตำนานอุรังคธาตุ กล่าวว่า สมัยพระยาจันทบุรีครองนครเวียงจันทน์ (ไม่ปรากฏศักราช) ได้ตรัสสั่งให้หมื่นกลางโงงเป็นเจ้าเมืองเวียงคุก และในครั้งนั้นพระกัศสปะเถระได้นำพระอุรังคธาตุจากประเทศอินเดียมาประดิษฐานที่ภูเก้าพร้าว โดยมีสามเณร ๓ องค์ติดตามมาด้วย และมาพำนักพักอาศัยที่หนองกกใกล้ภูหลวง วิปัสสนาบำเพ็ญเพียรจนได้บวชเป็นพระภิกษุและเป็นพระอรหันต์ทั้ง ๓ องค์ ซึ่งต่อมาพระอรหันต์ทั้งสามได้ชักชวนบรรดาพระโอรส ๕ องค์ของเจ้าเมืองในอาณาบริเวณนี้ออกผนวช และบรรลุนิพพานทุกพระองค์ ภายหลังจากพระอรหันต์ทั้ง ๘ ได้เดินทางไปอินเดีย และนำพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ๔๕ องค์กลับมา

โดยลูกศิษย์ทั้ง ๕ ได้รับมอบหมายจากอาจารย์ทั้ง ๓ ให้นำพระธาตุดังกล่าวไปประดิษฐานยังสถานที่ต่างๆ ได้แก่ พระธาตุหัวเหน่า ๒๙ องค์ ให้ประดิษฐานที่ภูหลวง พระธาตุผาพระบาท ๙ องค์ ประดิษฐานที่เมืองหล้าหนองคาย พระธาตุเขี้ยวผาง ๗ องค์ แบ่งไปประดิษฐานที่เวียงจันทน์ ๓ องค์ และที่หอแพ ๔ องค์ เมื่อถึงความเสร็จ พระอรหันต์ผู้เป็นอาจารย์ก็กลับคืนอินเดีย ฝ่ายพระยาจันทบุรีได้ทราบความจากหมื่นกลางโงงว่าพระอรหันต์อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมากี่ปีดิยินดี ใคร่อยากได้พระบรมสารีริกธาตุมาสถิตไว้ให้คนเคารพ จึงขอนำเอาพระบรมสารีริกธาตุหัวเหน่ามาประดิษฐานที่ภูหลวง สร้างพระเจดีย์ธาตุบังพวนขึ้นประดิษฐานพระบรมธาตุดังกล่าว

ขณะเดียวกัน จากหลักฐานการขุดแต่งในคราวที่พระธาตุบังพวนล้มเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๓ พบว่ามีการก่อสร้าง ๓ สมัย คือฐานเดิมเป็นศิลาแลง ชั้นที่สองก่ออิฐครอบชั้นแรก และต่อมาระยะที่สามมีการสร้างขยายใหญ่ขึ้นเป็นเจดีย์ทรงปราสาทตามรูปแบบที่นิยมในสมัยพระไชยเชษฐาธิราช ดังปรากฏจากภาพถ่ายเก่าก่อนการล้มลงของพระธาตุ

นอกจากนี้ ยังพบพระพุทธรูปปูนและบุทองกับโบราณวัตถุอื่นๆ อีกหลายร้อยชิ้น ในจำนวนพระพุทธรูปที่พบ มี ๔ องค์ ที่มีจารึกและระบุศักราช คือ พ.ศ.๒๑๑๘, ๒๑๕๐, ๒๑๕๘ และ

๒๑๖๗ โดยเฉพาะองค์ที่มีศักราช ๒๑๖๗ นั้นกล่าวถึงพระเจ้าตาและอ้างถึงพระโพธิสารราชมีพระราชโองการให้นำมาไว้ในพระธาตุบังพวน พระเจดีย์ศรีสัตตมหาสถาน และต่อมา พ.ศ.๒๑๖๗ ตรงกับสมัยพระวรวงศ์มหาธรรมิกราชได้มาบูรณะพระธาตุและบรรจุพระพุทธรูปเข้าไปใหม่ในชั้นหลัง อันบอกให้รู้ว่าการสร้างพระธาตุบังพวนคงสร้างในสมัยพระโพธิสารราช

พระธาตุบังพวนองค์ปัจจุบันได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นมาใหม่โดยกรมศิลปากร แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๑ โดยยึดตามรูปทรงศิลปกรรมตามรูปแบบเดิมก่อนที่องค์พระธาตุจะพังทลายเป็นพระเจดีย์ทรงปราสาท หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ทรงปราสาทยอด” ถือเป็นพระเจดีย์อีกแบบหนึ่งที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ของลาว พระเจดีย์แบบนี้มีลักษณะเด่นที่สังเกตเห็นได้ง่าย คือที่ “เรือนธาตุ” จะมีซุ้มจรณะนำประดิษฐานพระพุทธรูป เหนือเรือนธาตุเป็นองค์ระฆังสี่เหลี่ยม และมียอดแหลม

ส่วนเรือนธาตุประกอบด้วยฐานบัวลาดย่อมุมไม้ยี่สิบ ตามมุมประดับบัวเข้าพรหมหรือบัวงอนแบบล้านช้าง ๓ ชั้นรองรับเรือนธาตุ เรือนธาตุจะมีซุ้มจรณะนำทั้ง ๔ ด้าน ตรงกลางทำเป็นประตูหลอก มีลักษณะคล้ายอาคารส่วนปราสาท น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากพระเจดีย์ทรงปราสาทยอดในศิลปะล้านนา

ส่วนองค์ระฆังจะรวมส่วนยอดไว้ด้วย องค์ระฆังเป็นทรงสี่เหลี่ยม น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากพระเจดีย์เพิ่มมุมในศิลปะอยุธยา ซึ่งมีบทบาทอย่างมากในกลุ่มเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมของล้านช้างตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เป็นต้นมา มีปล้องโฉนตามแบบพระเจดีย์ทั่วไป แตกต่างจากพระเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมของล้านช้างที่ไม่นิยมทำปล้องโฉน

รูปแบบพุทธศิลป์ขององค์พระธาตุบังพวนยังทำตามระเบียบของพระเจดีย์ทรงระฆังที่พบโดยทั่วไป แต่องค์ระฆังปรับเปลี่ยนจากกลมมาเป็นสี่เหลี่ยม คาดว่าพระเจดีย์แบบพระธาตุบังพวนนี้คงเกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างศิลปะอยุธยากับล้านนาเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ เนื่องจากพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างพระธาตุบังพวนตามหลักฐานที่ปรากฏเคยประทับอยู่ที่ล้านนา จึงน่าจะทำให้พระองค์ทรงได้รับแนวความคิดทั้งด้านคติและงานศิลปะไปจากล้านนาไม่น้อย ดังจะเห็นได้จากการสร้างพระธาตุบังพวนที่ยังคงกลิ่นอายของศิลปะล้านนาอยู่

๓. พระธาตุหลวง

พระธาตุหลวงเป็นพระธาตุที่มีความสำคัญสูงสุดของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขงในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตั้งอยู่ภายในเมืองไซเสดถา นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พระธาตุหลวงเป็นพระธาตุเก่าแก่และเป็นพระธาตุสำคัญประจำเมืองเวียงจันทน์ซึ่งเป็นเมืองหลวงของลาว และมีการบูรณปฏิสังขรณ์มาอย่างต่อเนื่อง และเป็นศูนย์รวมศรัทธาของผู้คนสองฝั่งแม่น้ำโขงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

พระธาตุหลวงเป็นพระธาตุที่สำคัญมีความใหญ่โตและสวยงามที่สุดในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า “พระธาตุเจดีย์โลกจุฬามณี” เป็นปูชนียสถานที่สำคัญที่สุดของลาวในปัจจุบัน ดังจะเป็นได้ว่ามีการใช้ภาพพระธาตุหลวงเป็นตราสัญลักษณ์ของประเทศ ความเป็นมาของพระธาตุหลวงมีปรากฏในตำนานอรัญคธาตุดังเดียวกับความเป็นมาของพระธาตุบังพวน ที่มีพระอรหันต์อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุนำมาประดิษฐานที่ภูหลวง ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นพระธาตุหลวงในปัจจุบัน

จนกระทั่งมาถึงยุคพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พ.ศ.๒๑๐๓ ได้มาตั้งเมืองเวียงจันทน์เป็นราชธานี จึงได้มีการบูรณะต่อเติมพระธาตุขึ้นในพระราชอุทยานด้านตะวันออกครบทั้งองค์เดิม ต่อมาก็สร้างธาตุบริวารล้อมรอบ ๓๐ องค์ ต่อมา พ.ศ.๒๓๑๖ พวกจีนฮ่อได้บุกปล้นสะดมและทำลายพระธาตุหลวงเพื่อหาวัตถุมีค่าที่ถูกฝังไว้ ได้ของมีค่าไปไม่น้อย ทำให้องค์พระธาตุทรุดโทรมลงเป็นอย่างมากและไม่ปรากฏว่ามีการบูรณะพระธาตุแต่อย่างใด จนกระทั่งถึงสมัยเจ้าอนุวงศ์ ราว พ.ศ.๒๓๗๐ เมื่อเวียงจันทน์สูญเสียดินแดน พระธาตุหลวงก็ได้รับผลกระทบจากสงครามด้วยและถูกทิ้งร้างอยู่กลางป่า ในปี พ.ศ.๒๔๔๓ ทางฝรั่งเศสซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคมเหนือแผ่นดินลาวในขณะนั้นได้ทำการบูรณะพระธาตุอีกครั้ง ในการซ่อมได้มีการเปลี่ยนยอดพระธาตุซึ่งเป็นรูปน้ำเต้าคว่ำหัวลง ทำให้ผิดรูปทรงจึงมีการทុปทึงและสร้างขึ้นใหม่ให้เสร็จสมบูรณ์ใน พ.ศ.๒๕๐๐

องค์พระธาตุหลวงได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์หลายครั้ง ฐานของพระธาตุหลวงถูกแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น มีราวบันไดเป็นพญานาค พร้อมด้วยหอบูชาทุกด้าน โดยเฉพาะทางทิศตะวันออก มีมณฑปโถงหลังคาซ้อนลดหลั่นกันและมีซุ้มจัตุรมุขทุกชั้น ภายในมีพระธาตุน้อยประดิษฐานอยู่ ฐานชั้นที่ ๒ มีบันไดทางขึ้นด้านละ ๒ บันได เป็นฐานเรียบๆ ไม่มีกำแพงแก้วแต่อย่างใด ฐานชั้นที่ ๓ กว้างด้านละ ๓๔ เมตรเศษ มีบันไดทางขึ้น-ลง และประตูโขงทั้ง ๔ ด้าน มีกำแพงประดับด้วยกลีบบัวจำนวน ๑๒๐ กลีบ บนกำแพงประดับด้วยใบเสมาจำนวน ๒๒๓ ใบ

องค์ระฆังของพระธาตุหลวงด้านล่างอยู่ในผังสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่มาก ลักษณะเตี้ย คล้ายกับสถูปสาญจีที่เป็นทรงโอคว่ำขนาดใหญ่ ลักษณะนี้เองที่แตกต่างจากพระเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมโดยทั่วไปที่มีองค์ระฆังเล็กและสูงเพียวเหมือนดอกบัว ที่รอบๆ ปากระฆังมีพระเจดีย์บริวารทั้งหมด ๓๐ องค์ ตั้งอยู่บนฐานประทักษิณ สอดคล้องกับจารึกที่กล่าวว่า “สมมตังสปารมีกฏหมาย ๓๐ ัธลลัอมมหาธาตูลูกนั้น” และน่าจะเป็นสัญลักษณ์แทนเขาสัตตบริภัณฑ์อีกด้วย ส่วนยอดพระธาตุอยู่บนฐานบัวหลายประดับด้วยกลีบบัวขนาดใหญ่ น่าจะใช้แทนฐานบัวตามแบบแผนของพระเจดีย์โดยทั่วไป ส่วนยอดพระธาตุหลวงในปัจจุบันนี้เป็นส่วนที่บูรณะขึ้นมาใหม่ทั้งหมด ด้านบนมีบัลลังก์เล็กๆ รองรับปถิวอดที่ซ้อนลดหลั่นกันถึง ๔ ชั้น อยู่ในผังแปดเหลี่ยม

๔. พระธาตุศรีโคตตะบอง

พระธาตุศรีโคตตะบอง เป็นพระธาตุที่มีความสำคัญสูงสุดของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขงในเขตแขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีความสำคัญควบคู่กับพระธาตุพนมที่ประดิษฐานอยู่ทางฝั่งประเทศไทย

ความเป็นมาของพระธาตุศรีโคตตะบองก็มีปรากฏในตำนานอุรังคธาตุกล่าวว่าเมื่อพระเจ้าสุริยวงศาสิทธิเดชแห่งอาณาจักรศรีโคตรบองสวรรคตแล้ว เมืองสาเกต (อยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด) ถูกกองทัพอาณาจักรทวารวดีรุกราน บรรดาประชาราษฎร์ได้พากันอพยพหลบหนีภัยสงครามเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระเจ้าสุมินทราซเป็นอันมาก พระองค์จึงยกกองทัพไปปราบปรามและขับไล่กองทัพของทวารวดีออกไปจากเมืองสาเกต ในสมัยนั้นมีพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิหลายองค์เดินทางมาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในอาณาจักรศรีโคตรบอง ได้ถวายคำแนะนำต่อพระเจ้าสุมินทราซให้สร้างอุบมุงขึ้นครอบบริเวณที่พระพุทธเจ้าได้เคยเสด็จมาประทับยืนรับบิณฑบาตรโปรดพระยาศรีโคตรบองที่เมืองศรีโคตร พระเจ้าสุมินทราซทรงปฏิบัติตาม และได้นำเอาพระบรมสารีริกธาตุไว้ในอุบมุงแห่งนี้ด้วย ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ อาณาจักรศรีโคตรบองก็เสื่อมอำนาจลง พวกขอมได้แผ่อิทธิพลขึ้นไปครอบครองดินแดนแถบนี้อย่างสิ้นเชิง

พระธาตุศรีโคตตะบองปรากฏหลักฐานเด่นชัดขึ้นในรัชกาลพระเจ้าโพธิสารราชแห่งอาณาจักรล้านช้าง เมื่อครั้งพระองค์เสด็จจากเมืองเวียงจันทน์ลงไปบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุแห่งนี้ในปี พ.ศ. ๒๐๘๒ แต่มิได้ทำการต่อเติมอุบมุงแต่อย่างใด พร้อมกันนี้ทรงบูรณะพระธาตุพนมและพระธาตุอิงฮังด้วย ต่อมาในรัชกาลพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระองค์เสด็จลงไปบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนม พระธาตุอิงฮัง และพระธาตุศรีโคตตะบอง โปรดให้ทำการก่อสร้างเพิ่มเติมพระธาตุทุกแห่งโดยเฉพาะพระธาตุศรีโคตตะบองได้ทำการก่อพระธาตุใหม่ครอบ (กวม) อุบมุงแต่เดิมให้เป็นองค์พระธาตุสูงใหญ่ขึ้นดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

ส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมขององค์พระธาตุศรีโคตตะบองที่เห็นในปัจจุบัน ส่วนฐานพระธาตุศรีโคตตะบองมีความกว้างประมาณด้านละ ๒๕ เมตร สูง ๑.๓๐ เมตร ฐานชั้นล่างสี่เหลี่ยมจัตุรัสแต่ละด้านกว้าง ๑๔.๓๓ เมตร ถัดมาเป็นฐานเชิงทรงสูงชะลูด มีลักษณะพิเศษกว่าพระธาตุอื่นๆ คือ เรือนธาตุสี่เหลี่ยมย่อไม้ยี่สิบรองรับองค์ระฆังซึ่งมีลักษณะคล้ายดอกบัวอยู่ ซึ่งฐานย่อมุมมีลักษณะทางศิลปกรรมคล้ายศิลปะล้านนา

ส่วนเรือนธาตุประกอบด้วยองค์ระฆังเป็นรูป “ดอกบัวเหลี่ยม” ตามแบบสถาปัตยกรรมล้านช้าง ถัดไปเป็นปลียอด ยอดพระธาตุประดับด้วยฉัตร ๗ ชั้น มีเหล็กเป็นแกน ฉัตรทำด้วยเงินและทองมีความสูง ๒ เมตร เมื่อพิจารณาจากลักษณะทางพุทธศิลป์โดยภาพรวมแล้ว นักวิชาการได้ตั้งข้อสังเกตว่าพระธาตุศรีโคตตะบองแม้ถูกกล่าวถึงว่าพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชทรงมาบูรณปฏิสังขรณ์ครอบลงบนพระธาตุเก่า ทว่ายังไม่พบหลักฐานยืนยันชัดเจน ในด้านรูปแบบปัจจุบันเห็นได้ว่ามี

ทรวดทรงเพรียวสูง ใช้ฐานบัวคว่ำบัวหงายซ้อนกันในผังย่อมุมรองรับองค์ระฆังทรงบัวเหลี่ยม แสดงอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมล้านนาที่คลี่คลายมาในศิลปะล้านช้างด้วย

๕.๑.๒ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง

๑. พระธาตุพนม

งานบุญของชาวบ้านสองฝั่งโขงอย่างหนึ่งที่อยู่ถึงศรัทธาที่มีต่อองค์พระธาตุพนมในปัจจุบัน ได้แก่ งานนมัสการพระธาตุพนมในเดือนสาม ซึ่งบรรดาพุทธศาสนิกชนจะเดินทางมาเวียนเทียนรอบองค์พระธาตุพนม แล้วทำบุญตักบาตรเพื่อต่ออายุ เชื่อกันว่าหากได้ทำเช่นนี้ติดต่อกัน ๗ ปี จะได้ขึ้นสวรรค์ไปเป็นลูกขององค์พระธาตุพนม รวมทั้งหากนึกคิดสิ่งใดที่ดั่งใจก็จะได้ตามใจปรารถนา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระธาตุพนมที่มีต่อสังคมวัฒนธรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงได้เป็นอย่างดี

งานนมัสการพระธาตุพนมนี้เป็นงานใหญ่ประจำปีของชุมชน มีผู้คนจากทุกสารทิศไม่เว้นแม้แต่คนจากฝั่งโขงที่อยู่ทั้งใกล้และไกลพากันมาไหว้บูชาองค์พระมหาธาตุกันล้นหลาม พร้อมกับมีการแสดงมหรสพสมโภช เช่น การฟ้อนรำถวายพระบรมสารีริกธาตุด้วย และแม้จะพ้นงานเทศกาลนี้ไปแล้ว ผู้คนทั้งชาวไทยและพี่น้องจากฝั่งลาวก็ยังมักเดินทางมาราบไหว้องค์พระธาตุพนมอยู่เสมอ ในฐานะที่เป็นพระธาตุเจดีย์ที่สำคัญในดินแดนแถบนี้ ในงานนมัสการพระธาตุพนมประจำปีนั้น จะมีพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นการบูชาต่อองค์พระธาตุพนมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุพนม มีพิธีกรรมสำคัญ คือ พิธีอัญเชิญพระอุปคุตจากสะดือทะเล (แม่น้ำโขง) พิธีบวงสรวงพระธาตุพนม พิธีถวายเงินค่าหัวและข้าวพืชภาคของลูกหลานข้าโอกาสพระธาตุพนม พิธีแห่กองบุญบูชาพระธาตุพนม พิธีแห่ผ้าห่มพระธาตุพนม และการฟ้อนบูชาพระธาตุพนม

ปัจจุบันงานนมัสการพระธาตุพนมประจำปีมีการจัดงานเป็นเวลา ๙ วัน ๙ คืน โดยจะเริ่มจากวันขึ้น ๘ ค่ำ ถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๓ ในช่วงงานนมัสการพระธาตุพนมจะมีพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวลาวทั่วทุกสารทิศเดินทางมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก นอกจากพิธีกรรมดั่งที่ผู้วิจัยได้นำเสนอให้ทราบแล้ว ช่วงกลางคืนยังมีพิธีเวียนเทียน พิธีเจริญพระพุทธรูปนมัสการ มีมหรสพสมโภชตลอดทุกคน ส่วนใหญ่ก็จะเป็นหมอลำเรื่องต่อกลอนและการแสดงทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ ยังมีพิธีบนบานพระธาตุและพิธีแก้บนพระธาตุซึ่งเป็นรูปแบบการติดต่อกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่ออ้อนวอน ร้องขอต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ ขอให้อำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตในองค์พระธาตุ ช่วยดลบันดาล สร้างเสริมความเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิต ตามแต่ผู้ที่มาบนบานต้องการ ด้วยมีความเชื่อว่ามีผีอารักษ์ หรือมีเทพที่อารักษ์องค์พระธาตุ บ้างก็มาทำพิธีทำน้ำมนต์โดยอาศัย

บารมีจากองค์พระธาตุ บ้างก็มีการจัดรูปเทียนเพื่อบอกกล่าวต่อพระธาตุให้ช่วยเหลือเมื่อประสบความสำเร็จสมเจตนารมณ์ที่ได้บนบานไว้ก็จะต้องมาแก้บน ซึ่งเรียกว่า “การปงพระธาตุ” ส่วนใหญ่ การประกอบพิธีกรรมการบนพระธาตุ และการปงพระธาตุ หรือการแก้บนพระธาตุ จะมีผู้นำในการกล่าวซึ่งเป็นผู้อาวุโสในท้องถิ่น ที่มีชื่อเรียกว่า “จ้ำ” มาประกอบพิธีกรรมเพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างสิ่งเหนือธรรมชาติกับมนุษย์ หรือผีอารักษ์ หรือมีเทพที่อารักษ์องค์พระธาตุ

๒. พระธาตุบังพวน

พระธาตุบังพวนเป็นพระธาตุเก่าแก่องค์หนึ่งในลุ่มแม่น้ำโขง พุทธศาสนิกชนในลุ่มน้ำโขงให้ความเคารพศรัทธาและมีการจัดงานนมัสการพระธาตุบังพวนขึ้นในช่วงวันเพ็ญเดือน ๓ ซึ่งจะมีพุทธศาสนิกชนจากสองฝั่งแม่น้ำโขงมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก ในงานนมัสการพระธาตุบังพวนประจำปีนั้น ปัจจุบันทุกวันเพ็ญเดือน ๓ ของทุกปี ประชาชนในตำบลพระธาตุบังพวนจำนวน ๑๒ หมู่บ้าน จะร่วมใจกันจัดงานเทศกาลนมัสการพระธาตุบังพวน ๕ วัน ๕ คืน พร้อมกับงานนมัสการพระธาตุพนม งานนมัสการพระธาตุบังพวนจะมีพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นการบูชาต่อองค์พระธาตุบังพวน ซึ่งมีพิธีกรรมสำคัญ คือ พิธีอัญเชิญพระอุปัคตจากสะดือทะเล พิธีบวงสรวงพระธาตุบังพวน พิธีแห่ผ้าห่มพระธาตุบังพวน พิธีถวายข้าวพุทธทาส และพิธีแก้บนพระธาตุบังพวน

ปัจจุบันงานนมัสการพระธาตุบังพวนประจำปีมีการจัดงานเป็นเวลา ๕ วัน ๕ คืน โดยจะเริ่มจากวันขึ้น ๑๑ ค่ำ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ในช่วงงานนมัสการพระธาตุบังพวนจะมีพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวลาวเดินทางมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก นอกจากพิธีกรรมดังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอให้ทราบแล้ว ช่วงกลางคืนยังมีพิธีเวียนเทียน พิธีเจริญพระพุทธมนต์ กิจกรรมปฏิบัติธรรม มีมหรสพสมโภชตลอดทุกคน ส่วนใหญ่ก็จะเป็นหมอลำกลอน

ในแต่ละวันนอกเหนือไปจากช่วงงานนมัสการพระธาตุบังพวนประจำปีแล้ว ก็จะมีพุทธศาสนิกชนจำนวนไม่น้อยเดินทางมากราบไหว้บูชาและขอพรองค์พระธาตุบังพวน ส่วนใหญ่ก็จะทำการบูชาบนบานขอพรและเวียนเทียนบูชาองค์พระธาตุบังพวน เมื่อพิจารณาลักษณะวัฒนธรรมความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุบังพวนประจำวันนั้นจะพบว่า เป็นพิธีกรรมการปฏิบัติเฉพาะบุคคลซึ่งแต่ละคนก็ต่างมีสิ่งในการบนบานและการแก้บนที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่ความตั้งใจหรือการอธิษฐานของบุคคลนั้น การกระทำพิธีกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่ก็เพื่อให้เกิดความสุขสวัสดิ์และความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตเป็นหลักเช่นเดียวกับการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วไป

๓. พระธาตุหลวง

พระธาตุหลวงถือเป็นพระธาตุสำคัญที่สุด เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวลาว ทุกๆ ปี ประชาชนลาวจะมารวมกันเคารพบูชาในระหว่างวันเพ็ญ เดือน ๑๒ ซึ่งถือเป็นงานบุญอันยิ่งใหญ่ของ

ชาวลาวทั้งชาติ ในอดีตแม้แต่พระเจ้ามหาชีวิตลาวก็จะเสด็จพระราชดำเนินมาทำพิธีสักการะพระธาตุหลวงเป็นประจำทุกปี ในงานนมัสการพระธาตุหลวงประจำปีนั้น จะมีพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นการบูชาต่อองค์พระธาตุหลวงและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุหลวง ซึ่งมีพิธีกรรมที่สำคัญคือ พิธีบวงสรวงสังเวฬุหลักเมืองพิธีบวงสรวงสังเวฬุหลักเมืองที่วัดศรีเมือง พิธีแห่ปราสาทผึ้งถวายพระธาตุหลวง การฟ้อนบูชาพระธาตุหลวง “ข้าทังบั๊ง” และการฟ้อนรำของบรรดาชนเผ่าเพื่อเป็นการถวายบูชาแด่พระธาตุหลวง พิธีแห่ปราสาทผึ้ง พิธีทำบุญตักบาตรอุทิศ และพิธีแข่งตีกลีเป็นการละเล่นในเชิงพิธีกรรม

ชาวเวียงจันทน์และคนลาวทั่วไปที่มีความเคารพศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุหลวงจะไม่มี การบนบานกับองค์พระธาตุหลวง แต่จะบนบานกับเจ้าพ่อพระยามหาธาตุ (หมายถึงเทพที่มาอารักษ์องค์พระธาตุหลวง) และบนบานกับเจ้าพ่อพระไชยเชษฐาที่ประดิษฐานอยู่ด้านหน้าพระธาตุหลวงเท่านั้น เครื่องบูชาที่ใช้ในการประกอบพิธีบนบานกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งสองของชาวเวียงจันทน์และคนลาวทั่วไปที่ประสงค์จะบนบานเพื่อขอให้ท่านได้ให้ ประสพผลสำเร็จในกิจอันพึงประสงค์ ประกอบด้วย หมากเบ็ง ๑ คู่ ชัน ๕ จำนวน ๑ ชัน และชัน ๘ จำนวน ๑ ชันแต่ละชันต้องมีเทียนเล่มบาท ๑ คู่ สำหรับจุดบูชา มะพร้าว กล้วยหอม และ เมื่อจัดหาเครื่องบูชาครบหรือเพียงพอแล้ว จะมีขั้นตอนในการบนบานต่อเจ้าพ่อพระยามหาธาตุ (หมายถึงเทพที่มาอารักษ์องค์พระธาตุหลวง) โดยมีผู้นำคือ “จ่า” เป็นผู้นำในการกล่าวคำบูชาโดยเริ่มจากการกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย แล้วกล่าวคำบูชาพระธาตุหลวง หากเป็นการบนที่เกี่ยวกับกิจการที่ใหญ่ๆ เช่นบนบานว่าให้ประมูลโครงการได้ หรือให้ได้สัมปทานในกิจการบางอย่างก็ต้องเพิ่มเติมสิ่งของที่บน เช่น หมูหันเป็นตัว ปราสาทผึ้งองค์ใหญ่ๆ เป็นต้น และส่วนใหญ่จะบนกับเสด็จพ่อเจ้าไชยเชษฐาธิราช

๔. พระธาตุศรีโคตตะบอง

พระธาตุศรีโคตตะบองมีการจัดงานนมัสการพระธาตุศรีโคตตะบองขึ้นพร้อมกับงานนมัสการพระธาตุพนมในช่วงวันเพ็ญเดือน ๓ ซึ่งจะมีพุทธศาสนิกชนจากสองฝั่งแม่น้ำโขงมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก โดยมีการเปิดด่านประเพณีให้พุทธศาสนิกชนทั้งสองฝั่งสามารถเดินทางไปมาร่วมงานนมัสการพระธาตุทั้ง ๒ องค์ได้ การบูชาต่อองค์พระธาตุศรีโคตตะบองและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีโคตตะบอง มีพิธีกรรมสำคัญ คือ พิธีอัญเชิญพระอุคุตจากสะดือทะเล พิธีแห่ผ้าห่มพระธาตุศรีโคตตะบอง และพิธีแห่กองบุญและต้นผึ้งบูชาพระธาตุศรีโคตตะบอง

ส่วนพิธีเวียนเทียนเพื่อบูชาพระธาตุศรีโคตตะบอง ซึ่งสามารถแบ่งได้ ๒ ลักษณะ คือการเวียนเทียนเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วัตถุประสงค์ทางพุทธศาสนา เป็นต้น และการเวียนเทียนประจำวันเพื่อบูชาพระธาตุศรีโคตตะบอง ซึ่งถือว่าเป็นพิธีที่ง่ายและสะดวกต่อการประกอบ

พิธีกรรมบูชาพระธาตุศรีโคตตะบอง โดยเครื่องบูชาส่วนใหญ่ทางวัดก็จะเตรียมชั้นหมากเบ็งไว้ให้ พุทธศาสนิกชนได้บริจาคเงินทำบุญ เพื่อนำไปทำการบูชาองค์พระธาตุศรีโคตตะบอง

๕.๑.๓ คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง

ผลการวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง สามารถสรุปได้เป็น ๒ ส่วนดังนี้

๑. คุณค่าศรัทธาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาพระธาตุสำคัญในล้านช้าง

การสร้างพระธาตุสำคัญในล้านช้างมีจุดประสงค์เพื่อเป็นหลักยึดเพื่อให้เกิดความมั่นคงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพระพุทธศาสนา ในการสร้างพระบรมธาตุอันเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้านั้นแม้จะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามลักษณะของพุทธศิลป์ของแต่ละยุคแต่ละสมัย แต่ทุกคนก็เข้าใจร่วมกันว่านี่คือพระบรมสารีริกธาตุพระพุทธเจ้าผู้สมควรแก่การกราบไหว้และเป็นองค์เดียวกันและถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเกิดการแตกแยกออกเป็นกลุ่มเป็นนิกายต่างๆ แต่ก็ยังมีหลักยึดอันเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาอยู่ตามลักษณะการถ่ายทอดลักษณะของมหาบุรุษและพยายามที่จะถ่ายทอดลักษณะของสภาวะธรรมภายในอันแสดงถึงความเป็นพุทธะอันเป็นนามธรรมสู่ความเป็นรูปธรรม

พระธาตุสำคัญในล้านช้างเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทย-ลาวสองฝั่งแม่น้ำโขงอย่างแน่นแฟ้น เพราะเชื่อว่าพุทธานุภาพของพระบรมสารีริกธาตุที่บรรจุไว้ในองค์พระธาตุ การได้บูชาพระบรมสารีริกธาตุ พระธาตุ ด้วยดอกไม้ ธูปเทียนของหอมด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธา แล้วยอมทำให้เป็นสุขตลอดกาล และถือว่าได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าโดยตรง มีเวทดาที่อยู่ในองค์พระธาตุจะมาปกป้องรักษาให้รอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวงถ้าใครลบหลู่หรือไม่มีความศรัทธาต่อองค์พระธาตุ ก็จะไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต ได้รับแต่ความโชคร้าย ไม่ได้ได้รับความคุ้มครองจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในองค์พระธาตุ มีความเชื่อเกี่ยวกับอานาภาพของพระธาตุ เชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงการเคารพกราบไหว้เพื่อต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในองค์พระธาตุได้คุ้มครองรักษาตนให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลาย ดังนั้น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นจากองค์พระธาตุ

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในทุกขั้นตอนเป็นการถ่ายทอดปรัชญาความเชื่อลงไปในพิธีกรรมเพื่อเป็นแนวทางที่จะได้ถ่ายทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าศาสนาพิธีต่างๆ พิธีกรรมจึงเกิดขึ้นหลังจากที่มีศาสนาแล้วเป็นการสร้างโอกาสในการแสดงธรรมของพุทธองค์ผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่มีคนหมู่มากมารวมกันประกอบกิจกรรมอย่างเดียวกันเหตุที่มีพิธีกรรมนั้น เพราะเนื่องมาจาก

หัวใจของพุทธศาสนา คือ การทำความดีละเว้นความชั่วทำจิตใจให้บริสุทธิ์ จากทั้ง ๓ หลักการนี้ ทำให้พุทธบริษัทหันมาประกอบกิจการ เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ๑๐

คุณค่าทางด้านจิตใจเป็นคุณค่าที่ส่งผลต่อตนเองเป็นสำคัญในงานนมัสการพระธาตุสำคัญในล้านช้างนั้น เป็นการสร้างการตอบสนองความสุขด้านจิตใจทั้งในด้านของบุคคลครอบครัวไปจนถึงสังคมในระดับชาติเมื่อ ชาวพุทธมีศรัทธาความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของการ ได้มานมัสการพระบรมสารีริกธาตุ เมื่อได้มีโอกาสมาทำบุญไว้เป็นทานก็ย่อมเกิดปีติสุขขี้มเอมใจและมีความรู้สึกรักและผูกพันกับพระพุทธศาสนา รู้สึกว่าบาปและอกุศลทั้งมวลลดน้อยถอยลงและเป็นการสั่งสมบุญ รู้สึกว่าตัวเองมีบุญมากและเชื่อว่าตนเองจะไม่ตกนรกหรือไปอบายภูมิทำให้เกิดกำลังใจในการที่จะประกอบสัมมาอาชีวะ และตั้งตนอยู่ในวิถีทางแห่งชาวพุทธที่ดี ในหลักการของพระพุทธศาสนาที่สอดแทรกอยู่ในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนานั้น ส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องของทานเพราะเป็นเรื่องที่กระทำได้ง่าย ไม่มีข้อบังคับ และทำได้ทุกคนทั้งทานทรัพย์สินเงินทองทานอาหารการกินทานร่างกายแรงใจ เมื่อให้ทานแล้วทำให้เกิดความสุขทางใจขึ้นทำให้มีความโน้มเอียงไปในทางที่ดี ชักนำจิตใจให้รักษาศีลและปฏิบัติภาวนาต่อไป ได้ในการพิธีกรรมงานนมัสการพระธาตุสำคัญในล้านช้างนั้นมีการประกอบทานบารมี

พระธาตุสำคัญในล้านช้างยังมีคุณค่าทางด้านวัตถุที่เป็นตัวแทนของความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นพุทธสถานไว้ให้คนกราบไหว้สักการบูชาเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า เป็นการบ่มเพาะการเสียสละการรู้จักแบ่งปันและการรู้จักเรียนรู้การยกระดับจิตใจของตนเองให้เข้าสู่ความฉ่ำเย็นภายใต้พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา พื้นฐานความเชื่อทำให้เกิดศรัทธาและยังคงสืบต่อไปในอนาคต เพราะมีการจัดงานนมัสการพระธาตุอย่างยิ่งใหญ่ในทุกๆ ปี

๒. คุณค่าทางสังคมที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาพระธาตุสำคัญในล้านช้าง

ในพิธีกรรมงานนมัสการพระธาตุเป็นการประสานความร่วมมือร่วมใจแบ่งปันและมีเป้าหมายเดียวกันของพุทธบริษัท เพื่อเป้าหมายหลักคือศรัทธาในอานิสงส์ของการได้มาทำบุญในพิธีกรรมงานนมัสการพระธาตุร่วมกัน การจัดประเพณีและพิธีกรรมนมัสการพระธาตุสำคัญในล้านช้างนั้นเกิดจากความเชื่อ และความศรัทธาของชาวไทยลาวสองฝั่งโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง เช่น พิธีสงฆ์พระธาตุ พิธีบวงสรวง และพิธีเปลี่ยนผ้าห่ม เป็นต้น ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ดีที่เกิดผลต่อสังคมในชุมชนอย่างมาก นั่นก็คือการสร้างความสัมพันธ์สามัคคีต่อชุมชน นับตั้งแต่เมื่อฤดูกาลแห่งการทำบุญใกล้จะมาถึง ชาวบ้านทุกคนก็จะมีเตรียมตัวตั้งแต่เนิ่นๆ เพราะถือว่าเป็นการพักผ่อนจากการทำงาน ผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะได้ฟังเทศน์ฟังธรรม คนหนุ่มสาวที่อยู่ไกลบ้านก็จะเตรียมตัวลา

งานเพื่อกลับบ้านมาร่วมงาน และถือโอกาสอันดีนี้กลับมาเยี่ยมบ้านและขอพรจากองค์พระธาตุให้กิจการงานเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า

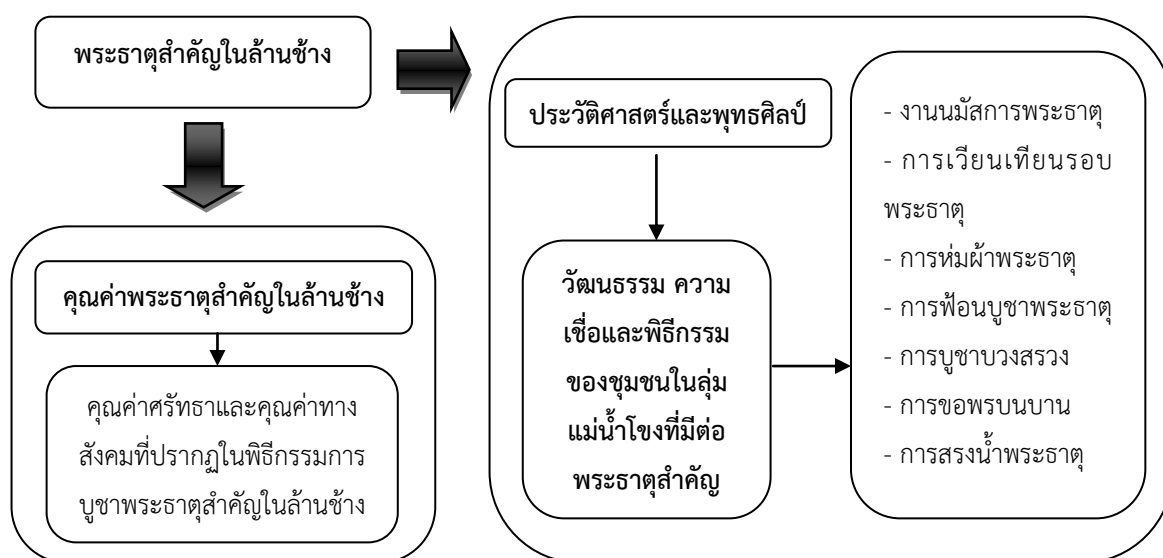
พระธาตุสำคัญในล้านช้างเป็นพุทธสถานที่สำคัญของชุมชนในบริเวณสองฝั่งแม่น้ำโขง ได้บอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่ามีผู้คนอาศัยอยู่ในบริเวณนี้มาเป็นเวลาช้านาน ได้รับเอาวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นเวลา ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ในแต่ละปีก็จะมีผู้คนจากที่ต่างเดินทางมาเคารพสักการะพระธาตุเป็นจำนวนมาก สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี เพราะคนที่มาไหว้พระธาตุ จะซื้อหาของฝากจับจ่ายใช้สอยกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งนับว่าสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ไม่น้อยเลยทีเดียว

๕.๑.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง พระธาตุสำคัญในล้านช้าง : วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์และความสัมพันธ์กับผู้คนสองฝั่งโขง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง เพื่อศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง และเพื่อวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขง

จากการศึกษาสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “พระธาตุสำคัญในล้านช้าง : วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์และความสัมพันธ์กับผู้คนสองฝั่งโขง” เป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้

แผนผังที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์และความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญล้านช้างกับผู้คนสองฝั่งโขง สำหรับการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ ผู้วิจัยจึงแบ่งข้อเสนอแนะออกเป็น ๒ ส่วน คือ นำเสนอข้อเสนอแนะต่างๆ ในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติสำหรับผู้เกี่ยวข้อง และข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติสำหรับผู้เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติสำหรับผู้เกี่ยวข้อง การศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ตลอดจนวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขงในงานวิจัยนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง

๑. ควรจะได้รับการเผยแพร่ และนำข้อมูลมาใช้ในการต่อยอดเพื่อพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น ด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์และศิลปวัฒนธรรม

๒. การนำความรู้ด้านพุทธศิลป์มาต่อยอดเพื่อทำผลิตภัณฑ์จากวัสดุในท้องถิ่น รวมทั้งสร้างเป็นสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อนักท่องเที่ยวและนักเรียนนักศึกษาในท้องถิ่น เพื่อสร้างความภาคภูมิใจต่อท้องถิ่นต่อไป

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ตลอดจนวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขงในงานวิจัยนี้

๑. ควรมีการขยายผลสู่การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนโบราณและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่รอบๆ พระธาตุสำคัญด้วย เพื่อจะให้เห็นพัฒนาการของวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง

๒. ควรศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุองค์อื่นๆ ในล้านช้าง เพื่อเปรียบเทียบความสำคัญและพัฒนางานประเพณีให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

กรมศิลปากร. **จารึกในประเทศไทย เล่ม ๕ อักษรขอม อักษรธรรม และอักษรไทย พุทธศตวรรษที่**

๑๙-๒๔. กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๙.

พระเทพรัตนโมลี. **อรัญคะนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม พิสดาร)**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : การ

ศาสนา, ๒๕๐๕.

อรัญคธาตุ ตำนานพระธาตุพนม. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๑.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

กรมศิลปากร. **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี**. เอกสารกอง

โบราณคดี หมายเลข ๑/๒๕๓๒, ๒๕๓๓

ชูศักดิ์ วิทยาภัก. **การท่องเที่ยวกับการพัฒนา: ทัศนคติของพระบางผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม**.

เชียงใหม่ : ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,

๒๕๕๔.

เชษฐ ติงสัชชวลี. **สัตตมหาสถาน : พุทธประวัติตอนเสวยวิมุตติสุขกับศิลปกรรมอินเดียและเอเชีย**

ภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๕๕.

ประภัสสร ชูวิเชียร. **ศิลปะลาว**. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๗.

_____ . **๕ มหาเจดีย์สยาม**. กรุงเทพฯ : มิวเซียมเพรส, ๒๕๕๔.

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา. **พระพุทธรูปในลาว**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-

ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระมหาสม สุมน. **ประมวลภาพประวัติศาสตร์พระธาตุพนมและภาพโบราณวัตถุค่ามหาศาลใน**

กรุพระธาตุพนม. นครพนม : วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร, ๒๕๒๒.

พระเทพวรมณี. **พระธาตุพนม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นครพนม : วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร, ๒๕๕๗.

มูลนิธิพระธาตุศรีสองรัก. **พระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย**. เลย : รุ่งแสงธุรกิจ

การพิมพ์, ๒๕๕๖.

ยศ สันตสมบัติ. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖.

วีไลรัตน์ ยั่งรอด และธวัชชัย องค์กรวุฒิเวทย์. **ไหว้พระธาตุตามปีเกิด**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ :

มิวเซียมเพรส, ๒๕๔๘.

วีโรฒ ศรีสุโร. **ธาตุอีสาน**. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, ๒๕๓๙.

ศรีศักร วัลลิโภดม. **ความหมายพระบรมธาตุในอารยธรรมสยามประเทศ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ :

เมืองโบราณ, ๒๕๔๖.

_____. **พุทธศาสนาและความเชื่อในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเล็ก - ประไพ วิริยะพันธุ์,

๒๕๖๐.

_____. **แฉ่งอารยธรรมอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๖.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **เจดีย์ พระพุทธรูป ฐานแปดเหลี่ยม ศิลปะลาวและอีสาน**. กรุงเทพฯ : มิวเซียมเพรส,

๒๕๕๕.

สงวน รอดบุญ. **พุทธศิลป์ลาว**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สายธาร, ๒๕๔๕.

สันติ เล็กสุขุม. **เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่

๕. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๒.

สิลา วีระวงส์ (เขียน). สมหมาย เปรมจิตต์ (แปล). **ประวัติศาสตร์ลาว**. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๓๙.

สุรศักดิ์ ศรีสำออง. **ลำดับกษัตริย์ลาว**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑ-

สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๕.

สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร. **ศัพทานุกรมโบราณคดี**. กรุงเทพฯ : สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร

กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๐.

๑.๒.๒ บทความ

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. “บทนำเสนอ”. ใน **อรัญธาตุ ตำนานพระธาตุพนม**. หน้า (๔)-(๒๔).

กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๑.

มาลินี กลางประพันธ์ และคณะ. “เครือข่ายทางสังคม ‘ข้าโอกาสพระธาตุพนม’ ในชุมชนสองฝั่งโขง”.

วิจัย มข. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒. (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๕): ๑๗๙-๑๙๐.

วีรยุทธ เลิศพลสถิต. “ความต่างในความเหมือนของพิธีกรรมบูชาพระธาตุสองฝั่งโขง”. **ศิลปะศาสตร์**

มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒. (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙): ๒๒-๔๓.

สุดาราสุจฉายา. “วัดพระธาตุบังพวน มหาสถานแห่งอาณาจักรล้านช้าง”. **เมืองโบราณ**. ปีที่ ๓๘

ฉบับที่ ๒. (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๕): ๑๑-๒๐.

๑.๒.๓ รายงานการวิจัย

เกศินี ศรีวงศ์ษา. “เจดีย์ทรงปราสาทยอดในศิลปะล้านช้าง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย : กรณีศึกษากลุ่มพระธาตุบังพวน”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์ศิลปะ) มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒.

ปฐม หงส์สุวรรณ. “ตำนานพระธาตุของชนชาติไทย: ความสำคัญและปฏิสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิม”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

อุทัย ภัทรสุข. “การศึกษาอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนกลุ่มแม่น้ำโขง”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ภาคผนวก ก

บทความวิจัย

พระธาตุสำคัญในล้านช้าง :

วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ และความสัมพันธ์กับผู้คนสองฝั่งโขง

Important Pagodas in Lan Xang : Analysis from Historical Buddhist Art
and The Relation with People in Basin of The Mekong River

ธีระวัฒน์ แสนคำ / Teerawatt Sankom

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง พระธาตุสำคัญในล้านช้าง : วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์และความสัมพันธ์กับผู้คนสองฝั่งโขง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง เพื่อศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง และเพื่อวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขง

จากการศึกษาพบว่า เจดียสำคัญในลาว ได้แก่ พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม พระธาตุบังพวน จังหวัดหนองคาย พระธาตุหลวง เมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และพระธาตุศรีโคดตะบอง แขวงคำม่วน เป็นเจดีย์ที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีการอ้างตำนานที่กล่าวถึงการเสด็จมาของพระพุทธเจ้า และได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์จากกษัตริย์ในอาณาจักรล้านช้างมาโดยตลอด ทำให้ลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญมีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นพระเจดีย์ศิลปะล้านช้าง

พระธาตุสำคัญในล้านช้างแต่ละองค์ ล้วนแต่มีวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญ วัฒนธรรมประเพณีที่มีความคล้ายคลึงกันคือ การจัดงานประจำปีนมัสการพระธาตุ การเวียนเทียนรอบพระธาตุ การห่มผ้าพระธาตุ การฟ้อนบูชาพระธาตุ การถวายเครื่องบวงสรวงและบนบาน ความเชื่อสำคัญที่ปรากฏ ได้แก่ ความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุที่เชื่อว่าสามารถดลบันดาลให้ผู้มากราบไหว้ขอพรได้สำเร็จดังต้องการ

วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญนั้น ได้สะท้อนให้คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขง ทั้งในด้านคุณค่าทางศรัทธาและคุณค่าทางสังคมที่ปรากฏในพิธี

กรรมการบูชาพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ตลอดจนการนำเสนอเรื่องราวและการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านความเป็นข้าโอกาสของพระธาตุสำคัญ

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์, พุทธศิลป์, พระธาตุ, ล้านช้าง

ABSTRACT

The research of “Important pagodas in Lan Xang : Analysis from historical Buddhist art and the relation with people in basin of the Mekong River” is a qualitative research, aimed to study on historical Buddhist art important pagodas in Lan Xang, study culture The beliefs and rituals of the Mekong River communities towards the major relics in Lan Xang and analyze the value and relationship of the important pagodas in Lan Xang to the community as a symbol of the power of the people in the Mekong River.

From the study, had found important pagodas in Lan Xang such as Phrathat Phanom in Nakhon Phanom province, Phrathat Phangpuan in Nong Khai province, Phrathat Luang in Vientiane and Phrathat Srikottabong in Khammouane is a pagodas with a long history. There are legendary references to the coming of the Buddha and was repaired by the king in the Lan Xang kingdom throughout. The pagoda's architectural style is unique in architecture, which is a pagoda in Lan Xang art.

Important pagodas in Lan Xang have culture beliefs and rituals of the Mekong River community towards the pagodas. The traditional culture is similar is annual pagodas, circular around the pagodas, cloth cover pagodas, dance sacrificial offerings and vows. The major beliefs are sacredness of the pagodas is believed to help the worshipers to bless.

Culture beliefs and rituals of the Mekong River community towards the important pagodas reflects the value and relationship of important pagodas in Lan Xang to the community as a symbol of the power of the people in the Mekong River. Both in the value of faith and social values appear in the ritual the important pagodas worship in Lan Xang. It also presents the story and builds the identity of the community through the enslavement of the important pagodas.

Keywords : history, Buddhist Art, Pagodas, Lan Xang

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อาณาจักรล้านช้างได้สถาปนาขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นปีกแผ่นมั่งคั่งอย่างแท้จริงในปี พ.ศ.๑๘๙๖ สมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม มีความรุ่งเรืองสลับกับความร่วงโรยต่อมาหลายสมัย ซึ่งยุคที่นับได้ว่าเป็นยุคทองของอาณาจักรล้านช้างคือรัชสมัยของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (พ.ศ.๒๐๙๑-๒๑๑๔) และรัชสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (พ.ศ.๒๑๘๑-๒๒๓๘) หลังจากนั้นอาณาจักรล้านช้างก็เสื่อมอำนาจลงและแตกแยกเป็น ๓ นครรัฐ คือ นครรัฐเวียงจันทน์ นครรัฐหลวงพระบาง และนครรัฐจำปาศักดิ์ และในปี พ.ศ.๒๓๒๑ ทั้ง ๓ อาณาจักรก็ได้สูญเสียเอกราชแก่ราชอาณาจักรสยามในที่สุด (สิลา วีระวงส์, ๒๕๓๙ : ๓๙-๑๖๖) แต่บริเวณที่เป็นอาณาเขตของอาณาจักรล้านช้างเดิมยังถูกเรียกขานจนถึงปัจจุบันนี้ว่า “ดินแดนล้านช้าง” หรือ “เขตวัฒนธรรมล้านช้าง” (ศรีศักร วัลลิโภดม, ๒๕๔๖ : ๒๖๕-๒๘๖)

นับตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้าฟ้างุ้มมีอำนาจเหนืออาณาจักรล้านช้าง และปกครองเมืองหลวงพระบางก็แผ่อำนาจปกครองหัวเมืองต่างๆ ตามลุ่มแม่น้ำโขงจนถึงเมืองโคตรบองหรือโคตรบูรณ (คือบริเวณสองฝั่งแม่น้ำโขงจังหวัดนครพนม (ไทย)-แขวงคำม่วน (ลาว) ปัจจุบัน) ในสมัยหลังต่อมาอำนาจอาณาจักรล้านช้างก็ยังคงครอบครองดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะบริเวณแอ่งสกลนคร ซึ่งได้แก่กลุ่มจังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม สกลนครและอุดรธานีนั้น พระมหากษัตริย์ล้านช้างได้สร้างสถาปัตยกรรมไว้อันหนึ่ง ที่กล่าวถึงการทำนุบำรุงพุทธศาสนาในแถบนี้

ตลอดที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำโขงซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญที่ไหลผ่านกลางพื้นที่อาณาจักรล้านช้าง ได้มีบ้านเมืองใหญ่น้อยกำเนิดขึ้นตามหุบเขาและที่ราบลุ่มติดลำแม่น้ำโขง เช่น เมืองหลวงพระบาง เมืองไชยะบุรี เมืองปากกลาย เมืองเชียงคาน เมืองเวียงจันทน์ เมืองเวียงคุก เมืองปากห้วยหลวง เมืองนครพนม เมืองศรีโคตรบอง เมืองท่าแขก และเมืองจำปาศักดิ์ เป็นต้น ตามบ้านเมืองเหล่านี้ได้มีพระธาตุขึ้นเป็นปูชนียสถานประจำชุมชน และปรากฏกระจายอยู่ทั่วทั้งตลอดที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำโขง ทั้งพระธาตุขนาดเล็กที่มีความสำคัญในระดับชุมชนหมู่บ้าน และพระธาตุขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญในระดับเมืองหรือในระดับภูมิภาค (ศรีศักร วัลลิโภดม, ๒๕๔๖ : ๑๒๔-๑๕๙) ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และการท่องเที่ยวของอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงในปัจจุบัน เช่น พระธาตุพูสี เมืองหลวงพระบาง พระธาตุหลวง นครเวียงจันทน์ พระธาตุศรีโคตรบอง แขวงคำม่วน พระธาตุอิงฮัง แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม พระธาตุบังพวน จังหวัดหนองคาย พระธาตุขามแก่น จังหวัดขอนแก่น พระธาตุเชิงชุม จังหวัดสกลนคร และพระธาตุศรีสองรัก จังหวัดเลย เป็นต้น

การที่มนุษย์มีความสัมพันธ์กับอำนาจเชิงศาสนาและอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางด้านความเชื่อและจิตวิญญาณ (ยศ สันตสมบัติ, ๒๕๕๖ : ๒๗๗-๒๘๙) ทำให้พระธาตุหลายองค์ในดินแดนล้านช้างได้กลายเป็นปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์ มีพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาสักการะกราบไหว้ขอพรอยู่เสมอ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี พุทธศิลป์ ความเชื่อ วัฒนธรรมและพิธีกรรมที่เกิดจากความศรัทธาของผู้คนสองฝั่งแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุเหล่านั้น อันแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

ในดินแดนล้านช้างมีพระธาตุที่มีความสำคัญกระจายอยู่ทั่วทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงในประเทศลาวและไทย ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี พุทธศิลป์ ความเชื่อ วัฒนธรรมและพิธีกรรมที่เกิดจากความศรัทธาของผู้คนสองฝั่งแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุเหล่านั้น อันแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของพระธาตุสำคัญในล้านช้างดังกล่าวว่าสมควรศึกษาวิจัยและรวบรวมข้อมูลไว้อย่างเป็นเป็นระบบ เพราะที่ผ่านมาเรื่องพระธาตุในล้านช้างมีการจำกัดอยู่เพียงการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์และศิลปกรรมเท่านั้น ไม่ได้ครอบคลุมถึงด้านความเชื่อ วัฒนธรรม และการวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง หากจะมีก็เป็นเฉพาะบางพระธาตุเท่านั้น ไม่ครอบคลุมถึงพระธาตุสำคัญในล้านช้างทั้งหมด

และผลการศึกษาจะเป็นแนวทางการพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางพระพุทธ ศาสนา และวัฒนธรรมให้มีความสอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวิถีวัฒนธรรมที่กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ถือเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยวและกระจายรายได้ไปยังชุมชนต่างๆ ในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงเขตลาวและไทย ตลอดจนทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และตระหนักถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ โบราณคดี พุทธศิลป์ ความเชื่อ วัฒนธรรมและพิธีกรรมที่เกิดจากความศรัทธาของผู้คนสองฝั่งแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุเหล่านั้น อันแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นการสอดคล้องการท่องเที่ยวในภูมิภาคที่จะเกิดขึ้นหลังการก้าวสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปลายปี พ.ศ.๒๕๕๘ เพราะพระธาตุสำคัญของล้านช้างส่วนหนึ่งตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งจะมีความได้เปรียบทั้งเส้นทางคมนาคมติดต่อถึงการโดยสะดวก และมีความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรมระหว่างกันด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง
๒. เพื่อศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง
๓. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง

ขอบเขตการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาประวัติความเป็นมาทางหนังสือ งานวรรณกรรม งานวิจัย คำบอกเล่า หรือจากเอกสาร หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความเป็นมาในมิติต่างๆ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของพระธาตุสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยความร่วมมือของพระสงฆ์ ประชาชน นักวิชาการ นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีที่เกี่ยวข้อง

๒. ขอบเขตด้านพื้นที่ ในการวิจัยครั้งนี้ มีข้อจำกัดในการวิจัยในเรื่องงบประมาณที่ได้รับ จำนวนจำกัด รวมทั้งระยะเวลาในการทำวิจัยมีระยะเวลาจำกัด ในขณะที่พระธาตุสำคัญในล้านช้างนั้นมีจำนวนหลายองค์ ทำให้ไม่สามารถทำการศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ตลอดจนวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขงได้อย่างครอบคลุมได้

ทำให้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเลือกพระธาตุสำคัญและชุมชนที่เกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมรอบแหล่งที่ตั้งพระธาตุสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน ๔ องค์ ได้แก่

- (๑) พระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
- (๒) พระธาตุบังพวน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
- (๓) พระธาตุหลวง นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน

ลาว

- (๔) พระธาตุศรีโคตตะบอง แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน

ลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยทั้งในเชิงเอกสารและการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. รูปแบบการวิจัย การศึกษาในเชิงเอกสาร สัมภาษณ์และสังเกต เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมาของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง จากหนังสือ งานวรรณกรรม งานวิจัย และพิธีกรรม

๒. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประชาชนที่มีวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับพระธาตุสำคัญในกลุ่มแม่น้ำโขง

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย

(๑) แบบสำรวจพระธาตุสำคัญในล้านช้าง

(๒) แบบสัมภาษณ์ประชาชนเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา พุทธศิลป์ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนเกี่ยวกับพระธาตุสำคัญในกลุ่มแม่น้ำโขง

(๓) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อตรวจสอบข้อมูลความเป็นมาของประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนเกี่ยวกับพระธาตุสำคัญในกลุ่มแม่น้ำโขง

(๔) การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

(๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาความเป็นมาของพระธาตุ วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขง

(๒) ประชุมกลุ่มย่อย เพื่อตรวจสอบข้อมูลความเป็นมา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนเกี่ยวกับพระธาตุสำคัญในกลุ่มแม่น้ำโขง และหาข้อสรุปร่วมกัน

(๓) จัดทำการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูล ใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่อให้เห็นประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์และความสำคัญของพระธาตุแต่ละองค์ ตลอดจน วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนเกี่ยวกับพระธาตุสำคัญในกลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นผลกับเนื้อหาที่นำเสนอ พร้อมเสนอความเห็นเพิ่มเติมของผู้เขียนในการเรียบเรียง

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พระธาตุสำคัญในล้านช้าง : วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์และ ความสัมพันธ์กับผู้คนสองฝั่งโขง ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การ ประชุมเชิงปฏิบัติการ ประชุมระดมความคิดเห็น และการสังเกตจากการลงพื้นที่ภาคสนาม วิเคราะห์ ข้อมูลโดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๑. พระธาตุพนม

พระธาตุพนมเป็นพระธาตุที่มีความสำคัญสูงสุดของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขง ตั้งอยู่ภายในวัด พระธาตุพนมวรวิหาร ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม องค์พระธาตุพนมเป็นพระ มหาธาตุเจดีย์ที่มีเรื่องราวผูกพันกับตำนานทางพุทธศาสนาเช่นเดียวกับเจดีย์สถานหลายแห่ง เรื่องราวอันเป็นที่มาของพระธาตุพนมปรากฏอยู่ใน “ตำนานอุรังคธาตุ” ซึ่งแต่งขึ้นในท้องถิ่น เพื่อยก ย่องบูชาสถานแห่งนี้ว่ามีความสำคัญอย่างสูง ตำนานเรื่องนี้เล่าว่าพระพุทธรองค์ได้เสด็จมายังดินแดน แถบลุ่มน้ำโขง ขณะประทับอยู่ที่หนองน้ำคันแทเสื่อน้ำ ทรงมีพุทธทำนายว่าที่นี่จะเป็นบ้านเมือง ขนาดใหญ่ ซึ่งต่อมาก็คือนครเวียงจันทน์ จากนั้นได้เสด็จไปประทับรอยพระบาทไว้หลายแห่งริมแม่น้ำโขง เช่น โพนฉันทน์ พระบาทเวินปลา เมื่อเสด็จไปบิณฑบาตที่เมืองศรีโคตรบูร ทรงแวะพักใต้ต้นรังแห่งหนึ่ง ในเขตลาว ที่นั่นจึงได้ชื่อว่าพระธาตุอิงฮัง (รัง) จากนั้นได้ไปประทับที่ “ภูเก้าพร้าว” มีพุทธทำนายว่า พระบรมสารีริกธาตุของพระองค์จะถูกนำมาบรรจุไว้ที่นี่ รวมไปถึงพระบรมสารีริกธาตุของพระอดีต พุทธเจ้าพระองค์อื่นๆ ซึ่งนำมาบรรจุไว้ก่อนแล้วตามพุทธประเพณี

กระทั่งเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระมหากัสสปะเป็นผู้ัญเชิญพระบรม สารีริกธาตุส่วนใหญ่ปลาร้า หรือ “พระอุรังคธาตุ” มายังภูเก้าพร้าว เมื่อ พ.ศ.๘ พระยาจากแคว้นต่างๆ ที่ อยู่โดยรอบ ซึ่งประกอบไปด้วยพระยาสุวรรณภิงคาร ครองเมืองหนองหารหลวง พระยาคำแดง ครอง เมืองหนองหารน้อย พระยาจุลณีพรหมทัต ครองแคว้นจุลณี พระยาอินทปัญญนคร ครองเมืองอินทปัญญ นคร พระยานันทเสน ครองเมืองศรีโคตรบูร เมื่อท้าวพระยาเหล่านี้ทรงทราบเรื่อง จึงร่วมกันก่อสร้าง “อุบมุง” หรืออุโมงค์รูปเตาสี่เหลี่ยม เพื่อบรรจุพระอุรังคธาตุ แล้วถวายสิ่งของที่มีค่าบรรจุไว้ภายใน เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา (พระเทพรัตนโมลี, ๒๕๐๕ : ๑-๘๐ ; อุรังคธาตุ ตำนานพระธาตุพนม, ๒๕๒๑ : ๑-๑๐๗)

จากนั้นก็ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่ากษัตริย์ล้านช้างหลายพระองค์มีความ นับถือต่อองค์พระธาตุพนมเป็นอย่างมาก โดยแต่ละพระองค์มักโปรดฯ ให้ทำนุบำรุงองค์พระธาตุ พนมอยู่เสมอ เช่น สมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชและพระยาสุริยพงศาธรรมิกราช นอกจากนี้ยังมีพระ มหาเถระรูปสำคัญ คือเจ้าราชครูหลวงโพนสะเม็ก ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่ผู้คนสองฝั่งโขงต่างศรัทธาก็เป็น อีกผู้หนึ่งที่มาบูรณะพระธาตุพนม

องค์พระธาตุพนมได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์หลายครั้ง ดังนั้นการวิเคราะห์ศึกษาลักษณะทางพุทธศิลป์ขององค์พระธาตุพนมจึงต้องอาศัยลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เห็นอยู่ในปัจจุบันเป็นหลัก และวิเคราะห์ประกอบกับหลักฐานข้างเคียงเพื่อศึกษาลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระธาตุพนมในอดีตด้วย

ส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมขององค์พระธาตุพนมที่เห็นในปัจจุบัน แบ่งเป็นสองส่วนใหญ่ๆ ได้แก่ ส่วนเรือนธาตุ บางท่านเรียกส่วนนี้ตามตำนานอุรังคธาตุว่า “อุบมุง” มีลักษณะเป็นห้องทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีประตูทั้งสี่ทิศ (คาดว่าประตูของพระธาตุองค์ดั้งเดิมสามารถเปิด-ปิด และเข้าไปภายในได้ ปัจจุบันประตูทั้งสี่ถูกสร้างใหม่ให้กลายเป็นประตูปิดตัน ไม่สามารถเข้าไปภายในได้) นอกจากนี้ ยังประดับด้วยซุ้มและเสา ที่น่าสนใจคือเสาดัดผนังที่ทำด้วยอิฐอยู่ทั้งหมดทั้งสี่ มีการสลักเป็นลวดลายพันธุ์พฤกษาและรูปบุคคลกำลังขี่สัตว์พาหนะ เช่น ช้าง ม้า และถืออาวุธอยู่ ส่วนบริเวณเหนือห้องเรือนธาตุขึ้นไปยังมีเรือนธาตุจำลองซ้อนขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง (ประภัสสร ชูวิเชียร, ๒๕๕๔ : ๘๒)

ส่วนยอดทรงบัวเหลี่ยมยอดบัวเหลี่ยมนี้ถือเป็นองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมอันเป็นเอกลักษณ์และแพร่หลายของเจดีย์ในศิลปะล้านช้าง กล่าวคือเป็นทรงคล้ายดอกบัวตูม แต่เป็นสี่เหลี่ยม ยึดสูงขึ้นไป ด้านบนสุดต่อด้วยยอดแหลม รูปแบบเช่นนี้พบในศิลปะล้านช้างมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒ (ประภัสสร ชูวิเชียร, ๒๕๕๗ : ๔๒-๔๔) ส่วนผิวของบัวเหลี่ยมนั้น เดิมในภาพถ่ายเก่ามีการทำลวดลายเป็นลายดอกไม้ร่วง แต่หลังจากการปฏิสังขรณ์ใน พ.ศ. ๒๔๘๓ จึงได้เปลี่ยนเป็นลายก้านต่อดอก คล้ายพุ่มบายศรี ซึ่งน่าจะหมายถึงการทำรูปดอกไม้เพื่อถวายการบูชาแด่พระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานอยู่ภายในนั่นเอง

ส่วนงานบุญของชาวบ้านสองฝั่งโขงอย่างหนึ่งที่มีต่อองค์พระธาตุพนมในปัจจุบัน ได้แก่ งานนมัสการพระธาตุพนมในเดือนสาม ซึ่งบรรดาพุทธศาสนิกชนจะเดินทางมาเวียนเทียนรอบองค์พระธาตุพนม แล้วทำบุญตักบาตรเพื่อต่ออายุ เชื่อกันว่าหากได้ทำเช่นนี้ติดต่อกัน ๗ ปี จะได้ขึ้นสวรรค์ไปเป็นลูกขององค์พระธาตุพนม รวมทั้งหากนึกคิดสิ่งใดที่ดั่งใจก็จะได้ตามใจปรารถนา (ประภัสสร ชูวิเชียร, ๒๕๕๔ : ๗๘) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระธาตุพนมที่มีต่อสังคมวัฒนธรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงได้เป็นอย่างดี

งานนมัสการพระธาตุพนมนี้เป็นงานใหญ่ประจำปีของชุมชน มีผู้คนจากทุกสารทิศไม่เว้นแม้แต่คนจากฝั่งโขงที่อยู่ทั้งใกล้และไกลพากันมาไหว้บูชาของค์พระมหาธาตุกันล้นหลาม พร้อมกับมีการแสดงมหรสพสมโภช เช่น การฟ้อนรำถวายพระบรมสารีริกธาตุด้วย และแม้จะพ้นงานเทศกาลนี้ไปแล้ว ผู้คนทั้งชาวไทยและพี่น้องจากฝั่งลาวก็ยังมักเดินทางมากราบไหว้องค์พระธาตุพนมอยู่เสมอ ในฐานะที่เป็นพระธาตุเจดีย์ที่สำคัญในดินแดนแถบนี้ (ประภัสสร ชูวิเชียร, ๒๕๕๔ : ๗๘) ในงานนมัสการพระธาตุพนมประจำปีนั้น จะมีพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นการบูชาต่อองค์พระธาตุพนมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุพนม มีพิธีกรรมสำคัญ คือ พิธีอัญเชิญพระอุปกุตุจาก

สะตือทะเล (แม่น้ำโขง) พิธีบวงสรวงพระธาตุพนม พิธีถวายเงินค่าหัวและข้าวพีชภาคของลูกหลานข้า
โอกาสพระธาตุพนม พิธีแห่กองบุญบูชาพระธาตุพนม พิธีแห่ผ้าห่มพระธาตุพนม และการฟ้อนบูชา
พระธาตุพนม

ปัจจุบันงานนมัสการพระธาตุพนมประจำปีมีการจัดงานเป็นเวลา ๙ วัน ๙ คืน โดยจะเริ่ม
จากวันขึ้น ๘ ค่ำ ถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๓ ในช่วงงานนมัสการพระธาตุพนมจะมีพุทธศาสนิกชนทั้ง
ชาวไทยและชาวลาวทั่วทุกสารทิศเดินทางมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก นอกจากพิธีกรรมดังที่ผู้วิจัยได้
นำเสนอให้ทราบแล้ว ช่วงกลางคืนยังมีพิธีเวียนเทียน พิธีเจริญพระพุทธมนต์ มีมหรสพสมโภชตลอด
ทุกคน ส่วนใหญ่ก็จะเป็นหมอลำเรื่องต่อกลอนและการแสดงทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ ยังมีพิธีบนบานพระธาตุและพิธีแก้บนพระธาตุซึ่งเป็นรูปแบบการติดต่อกับ
อำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่ออ้อนวอน ร้องขอต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ ขอให้อำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตใน
องค์พระธาตุ ช่วยลดบันดาล สร้างเสริมความเป็น ศิริมงคลให้แก่ชีวิต ตามแต่ผู้ที่มาบนบานต้องการ
ด้วยความเชื่อว่ามีผีอารักษ์ หรือมีเทพที่อารักษ์องค์พระธาตุ บ้างก็มาทำพิธีทำน้ำมนต์โดยอาศัย
บารมีจากองค์พระธาตุ บ้างก็มีการจุดธูปเทียนเพื่อบอกกล่าวต่อพระธาตุให้ช่วยเหลือเมื่อประสบ
ความสำเร็จสมเจตนารมณ์ที่ได้บนบานไว้ก็จะต้องมาแก้บน ซึ่งเรียกว่า “การปงพระธาตุ” ส่วนใหญ่
การประกอบพิธีกรรมการบนพระธาตุ และการปงพระธาตุ หรือการแก้บนพระธาตุ จะมีผู้นำในการ
กล่าวซึ่งเป็นผู้อาวุโสในท้องถิ่น ที่มีชื่อเรียกว่า “จ่า” มาประกอบพิธีกรรมเพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างสิ่ง
เหนือธรรมชาติกับมนุษย์ หรือผีอารักษ์ หรือมีเทพที่อารักษ์องค์พระธาตุ (วิริยูท เลิศพลสถิต, ๒๕๕๙
: ๓๕)

๒. พระธาตุบังพวน

พระธาตุบังพวนเป็นพระธาตุที่มีความสำคัญสูงสุดของผู้คนในฝั่งชาวลุ่มแม่น้ำโขงในเขต
จังหวัดหนองคายและใกล้เคียง ตั้งอยู่ภายในวัดพระธาตุบังพวน ตำบลพระธาตุบังพวน อำเภอเมือง
หนองคาย จังหวัดหนองคาย พระธาตุบังพวนก่อสร้างขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏแน่ชัด พบประวัติในตำนาน
อุรังคธาตุ กล่าวว่า สมัยพระยาจันทบุรีครองนครเวียงจันทน์ (ไม่ปรากฏศักราช) ได้ตรัสสั่งให้หมื่น
กลางโงงเป็นเจ้าเมืองเวียงคุก และในครั้งนั้นพระกัศปะเถระได้นำพระอุรังคธาตุจากประเทศอินเดีย
มาประดิษฐานที่ภูเก้าพร้าว โดยมีสามเณร ๓ องค์ติดตามมาด้วย และมาพำนักพักอาศัยที่หนองกกไถ่ภู
หลวง วิปัสสนาบำเพ็ญเพียรจนได้บวชเป็นพระภิกษุและเป็นพระอรหันต์ทั้ง ๓ องค์ ซึ่งต่อมาพระ
อรหันต์ทั้งสามได้ชักชวนบรรดาพระโอรส ๕ องค์ของเจ้าเมืองในอาณาบริเวณนี้ออกผนวช และบรรล
อรหันต์ทุกพระองค์ ภายหลังพระอรหันต์ทั้ง ๘ ได้เดินทางไปอินเดีย และนำพระบรมสารีริกธาตุของ
พระพุทธเจ้า ๔๕ องค์กลับมา

โดยลูกศิษย์ทั้ง ๕ ได้รับมอบหมายจากอาจารย์ทั้ง ๓ ให้นำพระธาตุดังกล่าวไปประดิษฐานยังสถานที่ต่างๆ ได้แก่ พระธาตุหัวเหน่า ๒๙ องค์ ให้ประดิษฐานที่ภูหลวง พระธาตุฝ่าพระบาท ๙ องค์ ประดิษฐานที่เมืองหล้าหนองคาย พระธาตุเขี้ยวผาง ๗ องค์ แบ่งไปประดิษฐานที่เวียงจันทน์ ๓ องค์ และที่หอแพ ๔ องค์ เมื่อสำเร็จ พระอรหันต์ผู้เป็นอาจารย์ก็กลับคืนอินเดีย ฝ่ายพระยาจันทบุรีได้ทราบความจากหมื่นกลางโง่งว่าพระอรหันต์อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาก็ปีติยินดี ใคร่อยากได้พระบรมสารีริกธาตุมาสถิตไว้ให้คนเคารพ จึงขอนำเอาพระบรมสารีริกธาตุหัวเหน่ามาประดิษฐานที่ภูหลวง สร้างพระเจดีย์ธาตุบังพวนขึ้นประดิษฐานพระบรมธาตุดังกล่าว (พระเทพรัตนโมลี, ๒๕๐๕ : ๖๓-๖๘)

ขณะเดียวกัน จากหลักฐานการขุดแต่งในคราวที่พระธาตุบังพวนล้มเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๓ พบว่ามีการก่อสร้าง ๓ สมัย คือฐานเดิมเป็นศิลาแลง ชั้นที่สองก่ออิฐครอบชั้นแรก และต่อมาระยะที่สามมีการสร้างขยายใหญ่ขึ้นเป็นเจดีย์ทรงปราสาทตามรูปแบบที่นิยมในสมัยพระไชยเชษฐาธิราช ดังปรากฏจากภาพถ่ายเก่าก่อนการล้มลงของพระธาตุ (ดารา สุขฉายา, ๒๕๕๕ : ๑๔)

นอกจากนี้ ยังพบพระพุทธรูปบุเงินและบุทองคำกับโบราณวัตถุอื่นๆ อีกหลายร้อยชิ้น ในจำนวนพระพุทธรูปที่พบ มี ๔ องค์ ที่มีจารึกและระบุดัศกราช คือ พ.ศ.๒๑๑๘, ๒๑๕๐, ๒๑๕๘ และ ๒๑๖๗ โดยเฉพาะองค์ที่มีศักราช ๒๑๖๗ นั้นกล่าวถึงพระเจ้าตาและอ้างถึงพระโพธิสารราชมีพระราชโองการให้นำมาไว้ในพระธาตุบังพวน พระเจดีย์ศรีสัตตมหาสถาน และต่อมา พ.ศ.๒๑๖๗ ตรงกับสมัยพระวรวงศ์มหาธรรมราชาได้มาบูรณะพระธาตุและบรรจุพระพุทธรูปเข้าไปใหม่ในชั้นหลัง อันบอกให้รู้ว่าการสร้างพระธาตุบังพวนคงสร้างในสมัยพระโพธิสารราช

พระธาตุบังพวนองค์ปัจจุบันได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นมาใหม่โดยกรมศิลปากร แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๑ โดยยึดตามรูปทรงศิลปกรรมตามรูปแบบเดิมก่อนที่องค์พระธาตุจะพังทลายเป็นพระเจดีย์ทรงปราสาท หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ทรงปราสาทยอด” ถือเป็นพระเจดีย์อีกแบบหนึ่งที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ของลาว พระเจดีย์แบบนี้มีลักษณะเด่นที่สังเกตเห็นได้ง่าย คือที่ “เรือนธาตุ” จะมีซุ้มจรณะนำประดิษฐานพระพุทธรูป เหนือเรือนธาตุเป็นองค์ระฆังสี่เหลี่ยม และมียอดแหลม

ส่วนเรือนธาตุประกอบด้วยฐานบัวลาดย่อมุมไม้ยี่สิบ ตามมุมประดับบัวเข่าพรหมหรือบัวงอนแบบล้านช้าง ๓ ชั้นรองรับเรือนธาตุ เรือนธาตุจะมีซุ้มจรณะนำทั้ง ๔ ด้าน ตรงกลางทำเป็นประตูหลอก มีลักษณะคล้ายอาคารส่วนปราสาท น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากพระเจดีย์ทรงปราสาทยอดในศิลปะล้านนา

ส่วนองค์ระฆังจะรวมส่วนยอดไว้ด้วย องค์ระฆังเป็นทรงสี่เหลี่ยม น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากพระเจดีย์เพิ่มมุมในศิลปะอยุธยา ซึ่งมีบทบาทอย่างมากในกลุ่มเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมของล้านช้างตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เป็นต้นมา มีปล้องไฉนตามแบบพระเจดีย์ทั่วไป แตกต่างจากพระเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมของล้านช้างที่ไม่นิยมทำปล้องไฉน

รูปแบบพุทธศิลป์ขององค์พระธาตุบังพวนยังทำตามระเบียบของพระเจดีย์ทรงระฆังที่พบโดยทั่วไป แต่องค์ระฆังปรับเปลี่ยนจากกลมมาเป็นสี่เหลี่ยม คาดว่าพระเจดีย์แบบพระธาตุบังพวนนี้คงเกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างศิลปะอยุธยากับล้านนาเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ เนื่องจากพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างพระธาตุบังพวนตามหลักฐานที่ปรากฏเคยประทับอยู่ที่ล้านนา จึงน่าจะทำให้พระองค์ทรงได้รับแนวความคิดทั้งด้านคติและงานศิลปะไปจากล้านนาไม่น้อย ดังจะเห็นได้จากการสร้างพระธาตุบังพวนที่ยังคงกลิ่นอายของศิลปะล้านนาอยู่ (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ๒๕๕๕ : ๘๐-๘๑)

พระธาตุบังพวนเป็นพระธาตุเก่าแก่องค์หนึ่งในลุ่มแม่น้ำโขง พุทธศาสนิกชนในลุ่มน้ำโขงให้ความเคารพศรัทธาและมีการจัดงานนมัสการพระธาตุบังพวนขึ้นในช่วงวันเพ็ญเดือน ๓ ซึ่งจะมีพุทธศาสนิกชนจากสองฝั่งแม่น้ำโขงมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก ในงานนมัสการพระธาตุบังพวนประจำปีนั้น ปัจจุบันทุกวันเพ็ญเดือน ๓ ของทุกปี ประชาชนในตำบลพระธาตุบังพวนจำนวน ๑๒ หมู่บ้าน จะร่วมใจกันจัดงานเทศกาลนมัสการพระธาตุบังพวน ๕ วัน ๕ คืน พร้อมกับงานนมัสการพระธาตุพนม งานนมัสการพระธาตุบังพวนจะมีพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นการบูชาต่อองค์พระธาตุบังพวน ซึ่งมีพิธีกรรมสำคัญ คือ พิธีอัญเชิญพระอุปัชฌาย์จากสะดือทะเล พิธีบวงสรวงพระธาตุบังพวน พิธีแห่ผ้าห่มพระธาตุบังพวน พิธีถวายข้าวพุทธทาส และพิธีแก้บนพระธาตุบังพวน

ปัจจุบันงานนมัสการพระธาตุบังพวนประจำปีมีการจัดงานเป็นเวลา ๕ วัน ๕ คืน โดยจะเริ่มจากวันขึ้น ๑๑ ค่ำ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ในช่วงงานนมัสการพระธาตุบังพวนจะมีพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวลาวเดินทางมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก นอกจากพิธีกรรมดังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอให้ทราบแล้ว ช่วงกลางคืนยังมีพิธีเวียนเทียน พิธีเจริญพระพุทธมนต์ กิจกรรมปฏิบัติธรรม มีมหรสพสมโภชตลอดทุกคน ส่วนใหญ่ก็จะเป็นหมอลำกลอน

ในแต่ละวันนอกเหนือไปจากช่วงงานนมัสการพระธาตุบังพวนประจำปีแล้ว ก็จะมีพุทธศาสนิกชนจำนวนไม่น้อยเดินทางมากราบไหว้บูชาและขอพรองค์พระธาตุบังพวน ส่วนใหญ่ก็จะทำการบูชาบนบานขอพรและเวียนเทียนบูชาองค์พระธาตุบังพวน เมื่อพิจารณาลักษณะวัฒนธรรมความเชื่อและพิธีกรรมบูชาพระธาตุบังพวนประจำวันนั้นจะพบว่า เป็นพิธีกรรมการปฏิบัติเฉพาะบุคคลซึ่งแต่ละคนก็ต่างมีสิ่งในการบนบานและการแก้บนที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่ความตั้งใจหรือการอธิษฐานของบุคคลนั้น การกระทำพิธีกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่ก็เพื่อให้เกิดความสุขสวัสดิ์และความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตเป็นหลักเช่นเดียวกับการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วไป

๓. พระธาตุหลวง

พระธาตุหลวงเป็นพระธาตุที่มีความสำคัญสูงสุดของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขงในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตั้งอยู่ภายในเมืองไซเสดถา นครหลวงเวียงจันทน์

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พระธาตุหลวงเป็นพระธาตุเก่าแก่และเป็นพระธาตุสำคัญประจำเมืองเวียงจันทน์ซึ่งเป็นเมืองหลวงของลาว และมีการบูรณปฏิสังขรณ์มาอย่างต่อเนื่อง และเป็นศูนย์รวมศรัทธาของผู้คนสองฝั่งแม่น้ำโขงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

พระธาตุหลวงเป็นพระธาตุที่สำคัญมีความใหญ่โตและสวยงามที่สุดในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า “พระธาตุเจดีย์โลกจุฬามณี” เป็นปูชนียสถานที่สำคัญที่สุดของลาวในปัจจุบัน ดังจะเป็นได้ว่ามีการใช้ภาพพระธาตุหลวงเป็นตราสัญลักษณ์ของประเทศ ความเป็นมาของพระธาตุหลวงมีปรากฏในตำนานอูรังคธาตุเช่นเดียวกับความเป็นมาของพระธาตุบังพวน ที่มีพระอรหันต์อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุหัวเห่นามาประดิษฐานที่ภูหลวง ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นพระธาตุหลวงในปัจจุบัน (พระเทพรัตนโมลี, ๒๕๐๕ : ๖๓-๖๘)

จนกระทั่งมาถึงยุคพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พ.ศ.๒๑๐๓ ได้มาตั้งเมืองเวียงจันทน์เป็นราชธานี จึงได้มีการบูรณะต่อเติมพระธาตุขึ้นในพระราชอุทยานด้านตะวันออกครอบทับองค์เดิม ต่อมาก็สร้างธาตุบริวารล้อมรอบ ๓๐ องค์ (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, ๒๕๕๕ : ๓๙-๔๐) ต่อมา พ.ศ. ๒๓๑๖ พวกจีนฮ่อได้บุกปล้นสะดมและทำลายพระธาตุหลวงเพื่อหาวัตถุมีค่าที่ถูกฝังไว้ ได้ของมีค่าไปไม่น้อย ทำให้องค์พระธาตุทรุดโทรมลงเป็นอย่างมาก และไม่ปรากฏว่ามีการบูรณะพระธาตุแต่อย่างใด จนกระทั่งถึงสมัยเจ้าอนุวงศ์ ราว พ.ศ.๒๓๗๐ เมื่อเวียงจันทน์สูญเสียเอกราช พระธาตุหลวงก็ได้รับผลกระทบจากสงครามด้วยและถูกทิ้งร้างอยู่กลางป่า ในปี พ.ศ.๒๔๔๓ ทางฝรั่งเศสซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคมเหนือแผ่นดินลาวในขณะนั้นได้ทำการบูรณะพระธาตุอีกครั้ง ในการซ่อมได้มีการเปลี่ยนยอดพระธาตุซึ่งเป็นรูปน้ำเต้าคว่ำหัวลง ทำให้ผิดรูปทรงจึงมีการทុบทิ้งและสร้างขึ้นใหม่ให้เสร็จสมบูรณ์ใน พ.ศ.๒๕๐๐ (สงวน รอดบุญ, ๒๕๔๕ : ๑๕๙)

องค์พระธาตุหลวงได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์หลายครั้ง ฐานของพระธาตุหลวงถูกแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น มีราวบันไดเป็นพญานาค พร้อมด้วยหอบูชาทุกด้าน โดยเฉพาะทางทิศตะวันออก มีมณฑปโถงหลังคาซ้อนลดหลั่นกันและมีซุ้มจตุรมุขทุกชั้น ภายในมีพระธาตุน้อยประดิษฐานอยู่ ฐานชั้นที่ ๒ มีบันไดทางขึ้นด้านละ ๒ บันได เป็นฐานเรียบๆ ไม่มีกำแพงแก้วแต่อย่างใด ฐานชั้นที่ ๓ กว้างด้านละ ๓๔ เมตรเศษ มีบันไดทางขึ้น-ลง และประตูโขงทั้ง ๔ ด้าน มีกำแพงประดับด้วยกลีบบัวจำนวน ๑๒๐ กลีบ บนกำแพงประดับด้วยใบเสมาจำนวน ๒๒๓ ใบ (สงวน รอดบุญ, ๒๕๔๕ : ๑๕๘)

องค์ระฆังของพระธาตุหลวงด้านล่างอยู่ในผังสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่มาก ลักษณะเตี้ย คล้ายกับสถูปสาณูจีที่เป็นทรงโอคว่ำขนาดใหญ่ ลักษณะนี้เองที่แตกต่างจากพระเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมโดยทั่วไปที่มีองค์ระฆังเล็กและสูงเพียวเหมือนดอกบัว ที่รอบๆ ปากระฆังมีพระเจดีย์บริวารทั้งหมด ๓๐ องค์ ตั้งอยู่บนฐานประทักษิณ สอดคล้องกับจารึกที่กล่าวว่า “สมมตังสปารมีกวมหาย ๓๐ วัสส์ ล้อมมหาธาตุอุกนั้น” และน่าจะเป็นสัญลักษณ์แทนเขาสัตตบริภัณฑ์อีกด้วย ส่วนยอดพระธาตุอยู่บน

ฐานบัวหงายประดับด้วยกลีบบัวขนาดใหญ่ น่าจะใช้แทนฐานบัวตามแบบแผนของพระเจดีย์โดยทั่วไป ส่วนยอดพระธาตุหลวงในปัจจุบันนี้เป็นส่วนที่บูรณะขึ้นมาใหม่ทั้งหมด ด้านบนมีบัลลังก์เล็ก ๆ รองรับ ปลียอดที่ซ้อนลดหลั่นกันถึง ๔ ชั้น อยู่ในผังแปดเหลี่ยม (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ๒๕๕๕ : ๗๕)

พระธาตุหลวงถือเป็นพระธาตุสำคัญที่สุด เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวลาว ทุกๆ ปี ประชาชนลาวจะมารวมกันเคารพบูชาในระหว่างวันเพ็ญ เดือน ๑๒ ซึ่งถือเป็นงานบุญอันยิ่งใหญ่ของชาวลาวทั้งชาติ ในอดีตแม้แต่พระเจ้ามหาชีวิตลาวก็จะเสด็จพระราชดำเนินมาทำพิธีสักการะพระธาตุหลวงเป็นประจำทุกปี (สงวน รอดบุญ, ๒๕๔๕ : ๑๕๙) ในงานนมัสการพระธาตุหลวงประจำปีนั้น จะมีพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นการบูชาต่อองค์พระธาตุหลวงและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุหลวง ซึ่งมีพิธีกรรมที่สำคัญ คือ พิธีบวงสรวงสังเวทหลักเมืองพิธีบวงสรวงสังเวทหลักเมืองที่วัดศรีเมือง พิธีแห่ปราสาทผึ้งถวายพระธาตุหลวง การพ้อนบูชาพระธาตุหลวง “ข้าทังบั้ง” และการพ้อนรำของบรรดาชนเผ่าเพื่อเป็นการถวายบูชาแด่พระธาตุหลวง พิธีแห่ปราสาทผึ้ง พิธีทำบุญตักบาตรอุทิศ และพิธีแข่งตีกลีเป็นการละเล่นในเชิงพิธีกรรม (ปฐม หงส์สุวรรณ, ๒๕๔๘ : ๔๐๕)

ชาวเวียงจันทน์และคนลาวทั่วไปที่มีความเคารพศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุหลวงจะไม่มีการบนบานกับองค์พระธาตุหลวง แต่จะบนบานกับเจ้าพ่อพระยามหาธาตุ (หมายถึงเทพที่มาอารักษ์องค์พระธาตุหลวง) และบนบานกับเจ้าพ่อพระไชยเชษฐาที่ประดิษฐานอยู่ด้านหน้าพระธาตุหลวงเท่านั้น เครื่องบูชาที่ใช้ในการประกอบพิธีบนบานกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งสองของชาวเวียงจันทน์และคนลาวทั่วไปที่ประสงค์จะบนบานเพื่อขอให้ท่านได้ให้ ประสพผลสำเร็จในกิจอันพึงประสงค์ ประกอบด้วย หมากเบ็ง ๑ คู่ ชัน ๕ จำนวน ๑ ชัน และชัน ๘ จำนวน ๑ ชันแต่ละชันต้องมีเทียนเล่มบาท ๑ คู่ สำหรับจุดบูชา มะพร้าว กล้วยหอม และ เมื่อจัดหาเครื่องบูชาครบหรือเพียงพอแล้ว จะมีขั้นตอนในการบนบานต่อเจ้าพ่อพระยามหาธาตุ (หมายถึงเทพที่มาอารักษ์องค์พระธาตุหลวง) โดยมีผู้นำคือ “จ้ำ” เป็นผู้นำในการกล่าวคำบูชาโดยเริ่มจากการกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย แล้วกล่าวคำบูชาพระธาตุหลวง หากเป็นการบนที่เกี่ยวกับกิจการที่ใหญ่ๆ เช่นบนบานว่าให้ประมุขโครงการได้หรือให้ได้สัมปทานในกิจการบางอย่างก็ต้องเพิ่มเติมสิ่งของที่บน เช่น หมูหันเป็นตัว ปราสาทผึ้งองค์ใหญ่ๆ เป็นต้น และส่วนใหญ่จะบนกับเสด็จพ่อเจ้าไชยเชษฐาธิราช (วีรยุทธ เลิศพลสถิต, ๒๕๕๙ : ๓๘-๓๙)

๔. พระธาตุศรีโคตตะบอง

พระธาตุศรีโคตตะบอง เป็นพระธาตุที่มีความสำคัญสูงสุดของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขงในเขตแขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีความสำคัญควบคู่กับพระธาตุพนมที่ประดิษฐานอยู่ทางฝั่งประเทศไทย มีการจัดงานนมัสการพระธาตุพนมคู่กับพระธาตุศรีโคตตะบองในช่วงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี พระธาตุศรีโคตตะบองหรือพระธาตุเมืองเก่าตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ

โฆง ภายในวัดพระธาตุศรีโคตตะบอง (พระธาตุสี่โคตตะบอง) บ้านเมืองเก่า เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ความเป็นมาของพระธาตุศรีโคตตะบองก็มีปรากฏในตำนานอุรังคธาตุกล่าวว่าเมื่อพระเจ้าสุริยวงศาสิทธิเดชแห่งอาณาจักรศรีโคตรบองสวรรคตแล้ว เมืองสาเกต (อยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด) ถูกกองทัพอาณาจักรทวารวดีรุกราน บรรดาประชาราษฎร์ได้พากันอพยพหลบหนีภัยสงครามเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระเจ้าสุมินทราชนเป็นอันมาก พระองค์จึงยกกองทัพไปปราบปรามและขับไล่กองทัพของทวารวดีออกไปจากเมืองสาเกต ในสมัยนั้นมีพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิหลายองค์เดินทางมาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในอาณาจักรศรีโคตรบอง ได้ถวายคำแนะนำต่อพระเจ้าสุมินทราชให้สร้างอุบมุงขึ้นครอบบริเวณที่พระพุทธเจ้าได้เคยเสด็จมาประทับยืนรับบิณฑบาตรโปรดพระยาศรีโคตรบองที่เมืองศรีโคตร พระเจ้าสุมินทราชทรงปฏิบัติตาม และได้นำเอาพระบรมสารีริกธาตุไว้ในอุบมุงแห่งนี้ด้วย (พระเพทรัตนโมลี, ๒๕๐๕ : ๖๘-๗๐) ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ อาณาจักรศรีโคตรบองก็เสื่อมอำนาจลง พวกขอมได้แผ่อิทธิพลขึ้นไปครอบครองดินแดนแถบนี้อย่างสิ้นเชิง

พระธาตุศรีโคตตะบองปรากฏหลักฐานเด่นชัดขึ้นในรัชกาลพระเจ้าโพธิสารราชแห่งอาณาจักรล้านช้าง เมื่อครั้งพระองค์เสด็จจากเมืองเวียงจันทน์ลงไปบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุแห่งนี้ในปี พ.ศ.๒๐๘๒ แต่มิได้ทำการต่อเติมอุบมุงแต่อย่างใด พร้อมกันนี้ทรงบูรณะพระธาตุพนมและพระธาตุอิงฮังด้วย ต่อมาในรัชกาลพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระองค์เสด็จลงไปบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนม พระธาตุอิงฮัง และพระธาตุศรีโคตตะบอง โปรดให้ทำการก่อสร้างเพิ่มเติมพระธาตุทุกแห่งโดยเฉพาะพระธาตุศรีโคตตะบองได้ทำการก่อพระธาตุใหม่ครอบ (กวม) อุบมุงแต่เดิมให้เป็นองค์พระธาตุสูงใหญ่ขึ้นดังที่ปรากฏในปัจจุบัน (พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, ๒๕๕๕ : ๓๘)

ส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมขององค์พระธาตุศรีโคตตะบองที่เห็นในปัจจุบัน ส่วนฐานพระธาตุศรีโคตตะบองมีความกว้างประมาณด้านละ ๒๕ เมตร สูง ๑.๓๐ เมตร ฐานชั้นล่างสี่เหลี่ยมจัตุรัสแต่ละด้านกว้าง ๑๔.๓๓ เมตร ถัดมาเป็นฐานเขียงทรงสูงชะลูด มีลักษณะพิเศษกว่าพระธาตุอื่นๆ คือ เรือนธาตุสี่เหลี่ยมย่อไม้ยี่สิบรองรับองค์ระฆังซึ่งมีลักษณะคล้ายดอกบัวอยู่ ซึ่งฐานย่อมุมมีลักษณะทางศิลปกรรมคล้ายศิลปะล้านนา

ส่วนเรือนธาตุประกอบด้วยองค์ระฆังเป็นรูป “ดอกบัวเหลี่ยม” ตามแบบสถาปัตยกรรมล้านช้าง ถัดไปเป็นปลียอด ยอดพระธาตุประดับด้วยฉัตร ๗ ชั้น มีเหล็กเป็นแกน ฉัตรทำด้วยเงินและทองมีความสูง ๒ เมตร เมื่อพิจารณาจากลักษณะทางพุทธศิลป์โดยภาพรวมแล้ว นักวิชาการได้ตั้งข้อสังเกตว่าพระธาตุศรีโคตตะบองแม้ถูกกล่าวถึงว่าพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชทรงมาบูรณปฏิสังขรณ์ครอบลงบนพระธาตุเก่า ทว่ายังไม่พบหลักฐานยืนยันชัดเจน ในด้านรูปแบบปัจจุบันเห็นได้ว่ามีทรวดทรงเพรียวสูง ใช้ฐานบัวคว่ำบัวหงายซ้อนกันในผังย่อมุมรองรับองค์ระฆังทรงบัวเหลี่ยม แสดง

อิทธิพลจากสถาปัตยกรรมล้านนาที่คลี่คลายมาในศิลปะล้านช้างด้วย (ประภัสสร ชูวิเชียร, ๒๕๕๗ : ๔๑-๔๒)

พระธาตุศรีโคตตะบองมีการจัดงานนมัสการพระธาตุศรีโคตตะบองขึ้นพร้อมกันงานนมัสการพระธาตุพนมในช่วงวันเพ็ญเดือน ๓ ซึ่งจะมีพุทธศาสนิกชนจากสองฝั่งแม่น้ำโขงมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก โดยมีการเปิดด่านประเพณีให้พุทธศาสนิกชนทั้งสองฝั่งสามารถเดินทางไปมาร่วมงานนมัสการพระธาตุทั้ง ๒ องค์ได้ การบูชาต่อองค์พระธาตุศรีโคตตะบองและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุศรีโคตตะบอง มีพิธีกรรมสำคัญ คือ พิธีอัญเชิญพระอุปคุตจากสะดือทะเล พิธีแห่ผ้าห่มพระธาตุศรีโคตตะบอง และพิธีแห่กองบุญและต้นผึ้งบูชาพระธาตุศรีโคตตะบอง

ส่วนพิธีเวียนเทียนเพื่อบูชาพระธาตุศรีโคตตะบอง ซึ่งสามารถแบ่งได้ ๒ ลักษณะ คือการเวียนเทียนเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วัตถุประสงค์เป็นต้น และการเวียนเทียนประจำวันเพื่อบูชาพระธาตุศรีโคตตะบอง ซึ่งถือว่าเป็นพิธีที่ง่ายและสะดวกต่อการประกอบพิธีกรรมบูชาพระธาตุศรีโคตตะบอง โดยเครื่องบูชาส่วนใหญ่ทางวัดก็จะเตรียมขึ้นหมากเบ็งไว้ให้พุทธศาสนิกชนได้บริจาคเงินทำบุญ เพื่อนำไปทำการบูชาองค์พระธาตุศรีโคตตะบอง

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการนำผลจากการวิจัยไปปฏิบัติและต่อยอด ซึ่งแบ่งข้อเสนอแนะออกเป็น ๒ ส่วน คือ นำเสนอข้อเสนอแนะต่างๆ ในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติสำหรับผู้เกี่ยวข้อง และข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติสำหรับผู้เกี่ยวข้อง การศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ตลอดจนวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขงในงานวิจัยนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ที่ควรจะได้รับ การเผยแพร่ และนำข้อมูลมาใช้ในการต่อยอดเพื่อพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น ด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์และศิลปวัฒนธรรม การนำความรู้ด้านพุทธศิลป์มาต่อยอดเพื่อทำผลิตภัณฑ์จากวัสดุในท้องถิ่นรวมทั้งสร้างเป็นสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อนักท่องเที่ยวและนักเรียนนักศึกษาในท้องถิ่น เพื่อสร้างความภาคภูมิใจต่อท้องถิ่นต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ในการศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ตลอดจนวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขงในงานวิจัยนี้ ควรมีการขยายผลสู่

การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนโบราณและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่รอบๆ พระธาตุสำคัญด้วย
เพื่อจะให้เห็นพัฒนาการของวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

เชษฐ ติงสัญชิต. สัตตมหาสถาน : พุทธประวัติตอนเสวยวิมุตติสุขกับศิลปกรรมอินเดียและเอเชีย
อาคเนย์. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๕๕.

ปฐม หงส์สุวรรณ. “ตำนานพระธาตุของชนชาติไทย: ความสำคัญและปฏิสัมพันธ์ระหว่างพุทธ-
ศาสนากับความเชื่อดั้งเดิม”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย)
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

ประภัสสร ชูวิเชียร. ศิลปะลาว. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๗.

_____. ๕ มหาเจดีย์สยาม. กรุงเทพฯ : มิวเซียมเพรส, ๒๕๕๔.

พระเทพรัตนโมลี. อรัญคะนิทาน (ตำนานพระธาตุพนม พิสดาร). พระนคร : การศาสนา, ๒๕๐๕.

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา. พระพุทธศาสนาในลาว. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

มาลินี กลางประพันธ์ และคณะ. “เครือข่ายทางสังคม ‘ข้าโอกาสพระธาตุพนม’ ในชุมชนสองฝั่งโขง”.

วิจัย มข. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒. (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๕): ๑๗๙-๑๙๐.

ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖.

วิโรฒ ศรีสุโร. ธาตุอีสาน. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส, ๒๕๓๙.

วีรยุทธ เลิศพลสถิต. “ความต่างในความเหมือนของพิธีกรรมบูชาพระธาตุสองฝั่งโขง”. ศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒. (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙): ๒๒-๔๓.

ศรีศักร วัลลิโภดม. ความหมายพระบรมธาตุในอารยธรรมสยามประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ :
เมืองโบราณ, ๒๕๔๖.

_____. พุทธศาสนาและความเชื่อในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : มุลนิธิเล็ก - ประไพ วิริยะพันธุ์,
๒๕๖๐.

_____. แอ่งอารยธรรมอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๔๖.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. เจดีย์ พระพุทธรูป ฮูปแต้ม ลิม ศิลปะลาวและอีสาน. กรุงเทพฯ : มิวเซียมเพรส,
๒๕๕๕.

สงวน รอดบุญ. พุทธศิลปะลาว. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สายธาร, ๒๕๔๕.

สันติ เล็กสุขุม. เจดีย์ ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่
๕. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๒.

สีลา วีระวงส์ (เขียน). สมหมาย เปรมจิตต์ (แปล). **ประวัติศาสตร์ลาว**. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๓๙.

สุดารา สุจฉายา. “วัดพระธาตุบังพวน มหาสถานแห่งอาณาจักรล้านช้าง”. **เมืองโบราณ**. ปีที่ ๓๘

ฉบับที่ ๒. (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๕): ๑๑-๒๐.

สุรศักดิ์ ศรีสำออง. **ลำดับกษัตริย์ลาว**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑ-

สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๕.

อุทัย ภัทรสุข. “การศึกษาอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนกลุ่ม

แม่น้ำโขง”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

มหาวิทาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

อรรถธาดู **ตำนานพระธาตุพนม**. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๑.

ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ที่ ศธ.๒๕๖๕ / ๖ ๐๖๘

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๔๒ ม.๒ ต.ต้นธง อ.เมือง จ.ลำพูน
๕๑๐๐๐

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓

เรื่อง ตอบรับการเข้าร่วมนำเสนอผลงานในการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๔

เรียน อาจารย์ อีระวัฒน์ แสนคำ

ด้วยวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กำหนดจัดการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๔ ประจำปี ๒๕๖๓ ภายใต้หัวข้อ “ศาสตร์พระราชากับนวัตกรรมการสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ ๔.๐” ในวันอาทิตย์ที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๖.๓๐ น. โดยได้รับบทความวิชาการ เรื่อง “พระธาตุสำคัญในล้านช้าง :วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ ทหศิลป์ และความสัมพันธ์กับผู้คนสองฝั่งโขง” ของอาจารย์ อีระวัฒน์ แสนคำ

ในการนี้ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ยินดีจะแจ้งให้ทราบว่า บทความวิชาการของท่านได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำเสนอผลงานในการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๔ ประจำปี ๒๕๖๓ เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ตลอดจนผ่านการพิจารณาและปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และคณะกรรมการจัดงานจะดำเนินการตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceeding) ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาเข้าร่วม และนำเสนอผลงานในการจัดการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๔ ประจำปี ๒๕๖๓ ตามวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว ทั้งนี้ ผลงานของท่านเป็นการนำเสนอในรูปแบบโปสเตอร์ (Present poster) ซึ่งทางวิทยาลัยจะเป็นผู้ออกแบบและจัดทำให้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว หากมีข้อสงสัยให้ติดต่อไปยัง อาจารย์ ดร.สามารถ บุญรัตน์ ผู้ประสานงานการประชุมวิชาการ ฯ Email : mcuharipunchal@gmail.com ภายในไม่เกินวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓ จะขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสน่ห์ ใจสิทธิ์)

ประธานจัดงานประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

หมายเหตุ : สำนักงานวิทยาลัย

ดร.สามารถ บุญรัตน์ ผู้ประสานงานประชุมวิชาการ ฯ

โทรศัพท์ ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓, ๐๘๑-๒๙๐-๘๗๗๕

ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการ และผลที่ได้รับของโครงการ

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	กิจกรรมที่ได้ดำเนินการ	ผลที่ได้รับของโครงการ
๑. เพื่อศึกษาประวัติ-ศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง	๑. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องจากเอกสารข้อมูลต่างๆ ๒. การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาประวัติ-ศาสตร์และลักษณะพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญ ๓. การสำรวจข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวข้องพระธาตุสำคัญในล้านช้าง โดยใช้แบบสำรวจ	๑. ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น เอกสารชั้นต้น เอกสารชั้นรอง หนังสือและวารสารต่างๆ เป็นต้น ๒. ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น พระสังฆาธิการ พระสงฆ์ ข้าราชการที่เกี่ยวข้องและชาวบ้าน เป็นต้น เพื่อศึกษาประวัติ-ศาสตร์และลักษณะพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญ ๓. ทำการสำรวจข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวข้องพระธาตุสำคัญในล้านช้าง โดยใช้แบบสำรวจ	๑. ทำให้ได้ ข้อมูลประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง
๒. เพื่อศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนใน	๑. การศึกษาศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชน	๑. ทำการศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชน	๑. ทำให้ทราบวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนใน

<p>กลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง</p>	<p>ในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้างจากแนวคิดหรือทฤษฎีต่างๆ</p> <p>๒. การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง</p> <p>๓. การสำรวจข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง</p>	<p>ในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้างจากแนวคิดหรือทฤษฎีต่างๆ</p> <p>๒. ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น พระสังฆาธิการ พระสงฆ์ นักวิชาการ ข้าราชการ ที่เกี่ยวข้อง และชาวบ้าน เป็นต้น ศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง โดยคัดเลือกพระธาตุสำคัญจำนวน ๔ องค์ เป็นพื้นที่ในการศึกษา</p> <p>๓. ทำการสำรวจข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง</p>	<p>กลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง</p>
<p>๓. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลัง</p>	<p>๑. ศึกษาคุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธา</p>	<p>๑. ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น พระสงฆ์ นักวิชาการ ข้าราชการ และชาวบ้าน เป็นต้น</p>	<p>๓. ทำให้ทราบผลการวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะ</p>

<p>ศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง</p>	<p>ของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง</p> <p>๒. ศึกษาพิธีกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุสำคัญในล้านช้าง</p>	<p>เพื่อศึกษาคุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง</p> <p>๒. ทำการสังเกตพฤติกรรมของชาวพุทธในพิธีกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุสำคัญในล้านช้าง เพื่อวิเคราะห์ที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง</p>	<p>สัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง</p>
---------------------------------------	--	---	--

ภาคผนวก ง

ตัวอย่างแบบสำรวจข้อมูล
เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และลักษณะพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญ
ในล้านช้าง

ชื่อพระธาตุ..... ชื่อสถานที่ประดิษฐาน.....
ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....

๑. ประวัติความเป็นมาของพระธาตุ

.....
.....
.....

๒. ลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระธาตุ

.....
.....
.....

๓. รูปแบบพิธีกรรมหรือวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุ

.....
.....
.....

๔. ข้อมูลเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุ

.....
.....
.....

ลงชื่อ ..... ผู้บันทึกข้อมูลการสำรวจ

ภาคผนวก จ

รูปภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย

๑. ตัวอย่างภาพการเก็บข้อมูลด้านพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างตามสถานที่
ประดิษฐานพระธาตุ

๒. ตัวอย่างภาพการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และความสำคัญด้านสังคม
วัฒนธรรมของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง

ภาคผนวก ฉ

แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่	ว.๑๒๘/๒๕๖๐
ชื่อโครงการ	พระธาตุสำคัญในล้านช้าง : วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์และความสัมพันธ์กับผู้คนสองฝั่งโขง
หัวหน้าโครงการ	นายธีระวัฒน์ แสนคำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย โทรศัพท์ ๐๘๙-๗๑๓๒๑๐๓ E-mail: teerawattano@hotmail.com
ความเป็นมาและความสำคัญ	<p>“ล้านช้าง” เป็นชื่อของอาณาจักรโบราณซึ่งตั้งอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำโขง มีอาณาเขตอยู่ในบริเวณสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวทั้งหมด ตลอดจนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนพระพุทธศาสนา ที่มีพัฒนาการเคียงคู่มาพร้อมกันอาณาจักรอื่นๆ ใกล้เคียง ทั้งอาณาจักรล้านนา อาณาจักรสยาม (ไทย) และอาณาจักรเขมร อาณาจักรล้านช้างได้สถาปนาขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกอย่างแท้จริงในปี พ.ศ.๑๘๙๖ สมัยพระเจ้าฟ้ารุ่ง มีความรุ่งเรืองสลับกับความร่วงโรยต่อมาหลายสมัย ซึ่งยุคที่นับได้ว่าเป็นยุคทองของอาณาจักรล้านช้างคือรัชสมัยของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (พ.ศ.๒๐๙๑-๒๑๑๔) และรัชสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (พ.ศ.๒๑๘๑-๒๒๓๘) หลังจากนั้นอาณาจักรล้านช้างก็เสื่อมอำนาจลงและแตกแยกเป็น ๓ นครรัฐ คือ นครรัฐเวียงจันทน์ นครรัฐหลวงพระบาง และนครรัฐจำปาศักดิ์ และในปี พ.ศ.๒๓๒๑ ทั้ง ๓ อาณาจักรก็ได้สูญเสียเอกราชแก่ราชอาณาจักรสยามในที่สุด แต่บริเวณที่เป็นอาณาเขตของอาณาจักรล้านช้างเดิมยังถูกเรียกขานจนถึงปัจจุบันนี้ว่า “ดินแดนล้านช้าง” หรือ “เขตวัฒนธรรมล้านช้าง”</p> <p>จากการศึกษาเนื้อหาสาระของศิลาจารึกอีสานสมัยไทย-ลาว โดยเฉพาะในช่วยสมัยอิทธิพลอาณาจักรล้านช้างนั้น พบว่าพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบริเวณแอ่งสกลนครนั้นเจริญรุ่งเรืองมาก พระมหากษัตริย์ทรงใส่ใจในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่าง</p>

จริงจัง สืบเนื่องมาเกือบทุกรัชสมัย แม้ว่าบางรัชสมัยไม่พบศิลาจารึกในบริเวณแอ่งสกลนครนั้น ก็ไม่อาจสรุปได้ว่าไม่มีการสร้างศาสนสถาน หรือพระมหากษัตริย์ไม่ใส่ใจในพุทธศาสนา เพราะเหตุว่าในบริเวณแอ่งสกลนครนี้เป็นเมืองปลายแดนห่างไกลจากศูนย์กลางทางการเมืองการปกครอง แต่ก็พอจะเชื่อได้ว่าการสร้างศาสนสถานน้อยลง เพราะน่าจะมีเหตุการณ์บ้านเมืองไม่เอื้อในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เช่น ถูกรุกรานจากพม่า หรือเกิดความวุ่นวายในการสืบราชสมบัติ

ตลอดที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำโขงซึ่งเป็นแม่น้ำสำคัญที่ไหลผ่านกลางพื้นที่อาณาจักรล้านช้าง ได้มีบ้านเมืองใหญ่่น้อยกำเนิดขึ้นตามหุบเขาและที่ราบลุ่มติดลำแม่น้ำโขง ตามบ้านเมืองเหล่านี้ได้มีพระธาตุขึ้นเป็นปูชนียสถานประจำชุมชน และปรากฏกระจายอยู่ทั่วทั้งตลอดที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำโขง ทั้งพระธาตุขนาดเล็กที่มีความสำคัญในระดับชุมชนหมู่บ้าน และพระธาตุขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญในระดับเมืองหรือในระดับภูมิภาค ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และการท่องเที่ยวของอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงในปัจจุบัน เช่น พระธาตุพูสี เมืองหลวงพระบาง พระธาตุหลวง นครเวียงจันทน์ พระธาตุศรีโคตตะบอง แขวงคำม่วน พระธาตุอิงฮัง แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม พระธาตุบังพวน จังหวัดหนองคาย พระธาตุขามแก่น จังหวัดขอนแก่น พระธาตุเชิงชุม จังหวัดสกลนคร และพระธาตุศรีสองรัก จังหวัดเลย เป็นต้น

การที่มนุษย์มีความสัมพันธ์กับอำนาจเชิงศาสนาและอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางด้านความเชื่อและจิตวิญญาณ ทำให้พระธาตุหลายองค์ในดินแดนล้านช้างได้กลายเป็นปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์ มีพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาสักการะกราบไหว้ขอพรอยู่เสมอ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี พุทธศิลป์ ความเชื่อ วัฒนธรรมและพิธีกรรมที่เกิดจากความศรัทธาของผู้คนสองฝั่งแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุเหล่านั้น อันแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

ในดินแดนล้านช้างมีพระธาตุที่มีความสำคัญกระจายอยู่ทั่วทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงในเขตประเทศลาวและไทย ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี พุทธศิลป์ ความเชื่อ วัฒนธรรมและพิธีกรรมที่เกิดจากความศรัทธาของผู้คนสองฝั่งแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุเหล่านั้น อันแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขง ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของพระธาตุสำคัญในล้านช้างดังกล่าวว่าสมควรศึกษาวิจัยและรวบรวมข้อมูลไว้อย่างเป็นเป็นระบบ เพราะที่ผ่านมาเรื่องพระธาตุในล้านช้างมีการจำกัดอยู่เพียงการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์และศิลปกรรมเท่านั้น ไม่ได้ครอบคลุมถึงด้านความเชื่อ วัฒนธรรม และการวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขง หากจะมีก็เป็นเฉพาะ

<p>บางพระธาตุเท่านั้น ไม่ครอบคลุมถึงพระธาตุสำคัญในล้านช้างทั้งหมด</p> <p>และผลการศึกษาจะเป็นแนวทางการพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมให้มีความสอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวิถีวัฒนธรรมที่กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ถือเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยวและกระจายรายได้ไปยังชุมชนต่างๆ ในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงเขตลาวและไทย ตลอดจนทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และตระหนักถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ โบราณคดี พุทธศิลป์ ความเชื่อ วัฒนธรรมและพิธีกรรมที่เกิดจากความศรัทธาของผู้คนสองฝั่งแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุเหล่านั้น อันแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง เพราะพระธาตุสำคัญของล้านช้างส่วนหนึ่งตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งจะมีความได้เปรียบทั้งเส้นทางคมนาคมติดต่อถึงการโดยสะดวก และมีความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรมระหว่างกันด้วย</p>
<p>วัตถุประสงค์โครงการ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ๒. เพื่อศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ๓. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง
<p>ผลการวิจัย</p> <p>จากการศึกษาพบว่า เจดีย์สำคัญในลาว ได้แก่ พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม พระธาตุบังพวน จังหวัดหนองคาย พระธาตุหลวง เมืองนครหลวงเวียงจันทน์ และพระธาตุศรีโคตตะบอง แขวงคำม่วน เป็นเจดีย์ที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีการอ้างตำนานที่กล่าวถึงการเสด็จมาของพระพุทธเจ้า และได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์จากกษัตริย์ในอาณาจักรล้านช้างมาโดยตลอด ทำให้ลักษณะทางพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญมีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นพระเจดีย์ศิลปะล้านช้าง</p> <p>พระธาตุสำคัญในล้านช้างแต่ละองค์ ล้วนแต่มีวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญ วัฒนธรรมประเพณีที่มีความคล้ายคลึงกันคือ การจัดงานประจำปีนมัสการพระธาตุ การเวียนเทียนรอบพระธาตุ การห่มผ้าพระธาตุ การฟ้อนบูชาพระธาตุ การถวายเครื่องบวงสรวงและบนบาน ความเชื่อสำคัญที่ปรากฏ ได้แก่ ความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุที่เชื่อว่า</p>

สามารถลดบันดาลให้ผู้มากราบไหว้ขอพรได้สำเร็จดังต้องการ

วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญนั้น ได้สะท้อนให้คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขง ทั้งในด้านคุณค่าทางศรัทธาและคุณค่าทางสังคมที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ตลอดจนการนำเสนอเรื่องราวและการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านความเป็นข้าโอกาสของพระธาตุสำคัญ

การศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนในกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ตลอดจนวิเคราะห์คุณค่าและความสัมพันธ์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างที่มีต่อชุมชนในฐานะสัญลักษณ์พลังศรัทธาของผู้คนในกลุ่มแม่น้ำโขงในงานวิจัยนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของพระธาตุสำคัญในล้านช้าง ที่ควรจะได้รับเผยแพร่ และนำข้อมูลมาใช้ในการต่อยอดเพื่อพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น ด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์และศิลปวัฒนธรรม การนำความรู้ด้านพุทธศิลป์มาต่อยอดเพื่อทำผลิตภัณฑ์จากวัสดุในท้องถิ่น รวมทั้งสร้างเป็นสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อนักท่องเที่ยวและนักเรียนนักศึกษาในท้องถิ่น เพื่อสร้างความภาคภูมิใจต่อท้องถิ่นต่อไป

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถนำชุดความรู้เกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของพระธาตุสำคัญในล้านช้างไปใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชาพุทธศิลป์ได้ ตลอดจนสามารถนำมาใช้พัฒนานิสิตให้มีความรู้และทักษะในการศึกษาวิจัยและการพัฒนาวัดหรือศาสนสถานภายในท้องถิ่นที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมได้

๒. วัดที่เป็นสถานที่ประดิษฐานพระธาตุสำคัญที่เกี่ยวข้อง สามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ปรับปรุงป้ายแนะนำสถานที่ภายในวัดที่เหมาะสม โดยความร่วมมือของภาคเอกชน และมีการปรับปรุงสถานที่ทางกายภาพและมีการกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

๓. สถานศึกษาที่อยู่ในเขตใกล้เคียงกับพระธาตุสำคัญ สามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุสำคัญในล้านช้างในการเสริมหลักสูตรการเรียนรู้ของเยาวชนในสถานศึกษาได้

๔. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) หน่วยงานราชการอื่นๆ และหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปใช้เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแต่ประชาชนสัมพันธ์องค์ความรู้ตามแหล่งที่ประดิษฐานพระธาตุสำคัญต่างๆ ในระยะยาวได้

การประชาสัมพันธ์

มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและนำเสนอบางส่วนของงานวิจัยโดยการจัดนิทรรศการชั่วคราว ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย และนำผลการวิจัยไปร่วมนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ หัวข้อ “ศาสตร์พระราชากับนวัตกรรมสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ ๔.๐” วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ ณ หอประชุมสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดลำพูน

ภาคผนวก ข

รายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑. นางแก้วอุ้ง พลสะไหว. ชาวลาว เมืองชายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว. สัมภาษณ์, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.
๒. นายเกรียงไกร ผาสุดะ. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยนครพนม จังหวัดนครพนม. สัมภาษณ์, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๐.
๓. นายพงศ์ศานต์ หลินกาญจนบุตร. ข้าราชการครูโรงเรียนพระบาทวิทยาคม อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย. สัมภาษณ์, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐.
๔. นายหงเหิน หวนพิทักษ์.ชาวลาว นครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว. สัมภาษณ์, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.
๕. พระครูภาวนาเจติยาภิบาล. เจ้าอาวาสวัดพระธาตุบังพวน ตำบลพระธาตุบังพวน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย. สัมภาษณ์, ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
๖. พระครูสังฆรักษ์สิริภพ ฐิตสีโล. เจ้าอาวาสวัดหัวดอน ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. สัมภาษณ์, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๐.
๗. พระใบฎีกาเกรียงไกร กิตติสารโร. เจ้าอาวาสวัดศรีมงคล ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม. สัมภาษณ์, ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นายธีระวัฒน์ แสนคำ
วัน เดือน ปีเกิด ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๓๐
ที่ทำงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เลย เลขที่ ๑๑๙ หมู่ที่ ๕ บ้านท่าบุง ตำบลศรีสองรัก อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย ๔๒๑๐๐

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.๒๕๕๒ ศศ.บ. (ประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยนเรศวร
พ.ศ.๒๕๕๓ บธ.บ. (การท่องเที่ยว) มหาวิทยาลัยนเรศวร
พ.ศ.๒๕๕๕ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผลงานวิจัยที่ผ่านมา

พ.ศ.๒๕๕๔ งานวิจัยเรื่อง เมืองบางซ่ง : พัฒนาการทางประวัติศาสตร์พุทธศตวรรษ
ที่ ๑๘ - พ.ศ.๒๓๑๘
พ.ศ.๒๕๕๕ วิทยานิพนธ์เรื่อง เมืองพิษณุโลก: ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของหัวเมืองใหญ่
ภายใต้โครงสร้างอำนาจรัฐแบบจารีต
พ.ศ.๒๕๕๕ งานวิจัยเรื่อง พระแท่นศิลาอาสน์ ปูนียสถานศักดิ์สิทธิ์แห่งหัวเมืองฝ่ายเหนือ
พ.ศ.๒๕๕๖ งานวิจัยเรื่อง เมืองเพชรบูรณ์และเมืองหล่มสักกับศึกเจ้าอนุวงศ์
พ.ศ.๒๕๕๖ งานวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีตำบลนครชุม อำเภอ
เมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร
พ.ศ.๒๕๕๖ งานวิจัยเรื่อง การศึกษาประวัติศาสตร์ พัฒนาการและสถาปัตยกรรมองค์พระ
บรมธาตุนครชุม วัดพระบรมธาตุ พระอารามหลวง อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร
พ.ศ.๒๕๕๗ งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีตำบลนครชุม
อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร
พ.ศ.๒๕๕๘ งานวิจัยเรื่อง พระบรมธาตุทุ่งยั้ง: การศึกษาประวัติศาสตร์ พัฒนาการและ
สถาปัตยกรรมองค์พระบรมธาตุทุ่งยั้ง วัดพระบรมธาตุทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์